

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет економіки та менеджменту
(назва факультету)

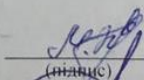
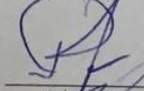
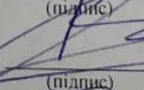
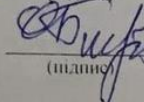
Кафедра економіки та фінансів
(повна назва кафедри)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи магістра

на тему: «Фінансово-економічний механізм формування витрат на
підприємстві та можливості оптимізації їх структури
(на прикладі ПрАТ «Тернопільський молокозавод»)»

Виконав: студент 6 курсу, групи ПФМ-61
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»
(шифр і назва спеціальності)

	 (підпис)	Михальська М.-Р.П.. (прізвище та ініціали)
Керівник	 (підпис)	Радинський С.В. (прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	 (підпис)	Кудлак В.Я. (прізвище та ініціали)
Рецензент	 (підпис)	Білоус О.С. (прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2019

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет _____ Економіки та менеджменту
Кафедра _____ Економіки та фінансів
Освітній рівень _____ магістр
Спеціальність _____ 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., професор

Панухник О.В.

«11» 12 2019 р.

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Михальській Марії – Роксолані Петрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи **Фінансово-економічний механізм формування витрат на підприємстві та можливості оптимізації їх структури (на прикладі ПрАТ «Тернопільський молокозавод»)**

Керівник роботи **Радинський Сергій Віталійович, к.е.н., доцент**
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом по університету № 4/7-691 від « 18 » липня 2019 р.

2. Термін подання студентом роботи «16» грудня 2019 р.

3. Вихідні дані до роботи Фінансова звітність ПрАТ «Тернопільський молокозавод», статистична звітність, результати самостійних авторських досліджень ринку, фахові наукові публікації, матеріали галузевих сайтів тощо

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СТАНУ, СТРУКТУРИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»)

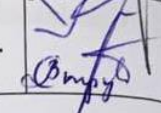

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ТА ОБГРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ЇХ СТРУКТУРИ

РОЗДІЛ 4. СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

РОЗДІЛ 5. ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

РОЗДІЛ 6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)
Таблиця 1.1. Визначення поняття «витрати» як економічної категорії в працях сучасних вчених; рис. 1.1. Етапи руху ресурсів в операційному циклі підприємства

6. Консультанти розділів роботи		Підпис, дата	
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	завдання видав	Завдання Прийняв
Спеціальна частина	Маркович І.Б., к.е.н., доцент	30.09.2019 р.	
Обґрунтування економічної ефективності	Панухник О.В., д.е.н., професор	02.10.2019 р.	
Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	Радинський С.В., к.е.н., доцент, Стручок В.С., ст. викладач	04.10.2019 р.	

7. Дата видачі завдання

« 30 » вересня 2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітки
1	Вибір і затвердження теми дипломної роботи	01.07.2019 р.- 18.07.2019 р.	виконано
2	Робота над планом, затвердження плану	19.07.2019 р.- 26.07.2019 р.	виконано
3	Пошук і підбір літератури, відповідно до затверженого плану	23.09.2019 р.- 02.10.2019 р.	виконано
4	Робота над теоретичним розділом	03.10.2019 р.- 13.10.2019 р.	виконано
5	Робота над розділами «Спеціальна частина» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях»	14.10.2019 р. - 27.10.2019 р.	виконано
6	Робота над аналітично-дослідницьким розділом	28.10.2019 р. - 10.11.2019 р.	виконано
7	Робота над проектно-рекомендаційним розділом	11.11.2019 р. - 17.11.2019 р.	виконано
8	Завершення написання розділу «Спеціальна частина». Підписання розділу в консультанта	18.11.2019 р.- 20.11.2019 р.	виконано
9	Написання розділу «Обґрунтування економічної ефективності» Підписання розділу в консультанта	21.11.2019 р.- 03.12.2019 р.	виконано
10	Завершення написання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» Підписання розділу в консультантів	04.12.2019 р.- 06.12. 2019 р.	виконано
11	Проходження нормоконтролю	09.12.2019 р. 10.12.2019 р.	виконано
12	Підготовка висновку керівником та зовнішньої рецензії	11.12.2019 р. - 12.12.2019 р.	виконано
13	Попередній захист дипломної роботи	13.12.2019 р. 14.12.2019 р.	виконано
14	Робота ЕК. Захист дипломної роботи	23.12.2019 р.- 27.12.2019 р.	виконано

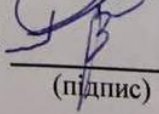
Студент

(підпис)

Михальська М.-Р. П.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Радинський С.В.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА.....	9
1.1. Поняття, сутність та класифікація витрат підприємства.....	9
1.2. Формування витрат підприємства та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства.....	16
1.3. Методичні підходи діагностики ефективності формування витрат підприємства.....	30
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СТАНУ, СТРУКТУРИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»).....	35
2.1. Дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства.....	35
2.2. Аналіз динаміки, складу та ефективності формування витрат підприємства.....	46
2.3. Дослідження стану та структури собівартості виробництва окремих видів продукції підприємства.....	56
2.4. Вплив формування витрат господарської діяльності на фінансові результати та фінансовий стан підприємства.....	68
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ТА ОБГРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ЇХ СТРУКТУРИ.....	80
3.1. Формування стратегічної моделі управління витратами.....	80
3.2. Резерви зниження собівартості виробництва продукції.....	84

3.3. Реалізація інноваційно-інвестиційного проекту впровадження технологічної лінії на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» - напрямок зниження собівартості виробництва....	90
Висновки до розділу 3.....	98
РОЗДІЛ 4 СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.....	99
4.1. Стан та тенденції розвитку вітчизняного ринку молока та молокопродуктів.....	99
4.2. Оцінка конкурентоспроможності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод».....	105
Висновки до розділу 4.....	110
РОЗДІЛ 5 ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА.....	113
5.1. Реалізація інвестиційного проекту впровадження технологічної лінії «Ekoton» - напрямок оптимізації структури витрат підприємства.....	113
5.2. Вплив заходів зниження витрат на фінансово-економічні результати діяльності підприємства.....	119
Висновки до розділу 5.....	122
РОЗДІЛ 6 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	123
6.1. Охорона праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод».....	123
6.2. Організація і проведення досліджень з оцінки стійкості роботи об'єктів під час воєнних дій.....	127
6.3. Підготовка та виконання заходів щодо дезактивації технологічного обладнання (агрегатів, машин) інших видів техніки під час радіоактивного забруднення.....	132
Висновки до розділу 6.....	134
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	136
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	140
ДОДАТКИ.....	148

ВСТУП

Актуальність теми роботи полягає в тому, що в умовах ринкової економіки ефективне управління витратами та результатами діяльності підприємств є важливим і складним завданням, вирішення якого актуальне для нинішніх умов господарювання. Оскільки витрати це основний обмежник прибутку й одночасно головний чинник, що впливає на обсяг пропозиції, то прийняття рішень керівництвом фірми неможливо без аналізу вже наявних витрат виробництва та реалізації і їхньої величини у перспективному періоді.

У вітчизняній практиці на переважній більшості підприємств і фірм замість категорії «витрати» використовується категорія «собівартість», що по своєму змісту істотно відрізняється від категорії «витрати». В даний час почався перехід вітчизняної бухгалтерії на західну систему. Цей перехід нерозривно пов'язаний з переходом до національного рахівництва по системі ООН. Одержання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія трудових, матеріальних і фінансових ресурсів залежать від того, як вирішує підприємство питання зниження собівартості продукції.

Витрати підприємства складаються з усієї суми витрат на виробництво продукції і її реалізацію. Ці витрати, виражені в грошовій формі, називаються собівартістю і є частиною вартості продукту. У неї включають вартість сировини, матеріалів, палива, електроенергії й інших предметів праці, амортизаційні відрахування, заробітна плата виробничого персоналу та інші грошові витрати. Отже, собівартість продукції – це виражені в грошовій формі сукупні витрати на підготовку і випуск продукції (робіт, послуг). Собівартість характеризує ефективність усього процесу виробництва на підприємстві, оскільки в ній відображаються рівень організації виробничого процесу, технічний рівень, продуктивність праці та ін. Чим краще працює підприємство, ефективніше використовує виробничі ресурси, тим нижча собівартість продукції.

При обчисленні собівартості важливе значення має склад витрат, які до неї

входять. Собівартість повинна включати до свого складу витрати необхідної праці, тобто витрати, що забезпечують процес відтворення всіх факторів виробництва (предметів і засобів праці, робочої сили і природних ресурсів), і не включити витрат додаткової праці, що відшкодовуються за рахунок прибутку. Згідно з зазначеним до собівартості продукції входять витрати на підготовку, освоєння та обслуговування виробництва, охорону праці й безпеку праці, оплату праці та підготовку кадрів, інші витрати.

Витрати на підготовку та освоєння виробництва включають витрати на виготовлення нових видів продукції в період їх освоєння, і витрати, пов'язані з освоєнням нових виробничих цехів, технологічних ліній, удосконаленням технологій й організації виробництва. Поряд із витратами виробництва важливе значення має з'ясування витрат пов'язаних із реалізацією продукції підприємства. В основі збутових витрат лежить бажання підприємства популяризувати та просувати власну продукцію на вітчизняному та зарубіжному ринках. Сьогодні в основі витрат на збут лежить формування подальшої політики формування іміджу та забезпечення логістичних підходів управління збутовою діяльністю підприємства. Саме розгляд особливостей формування різних видів витрат на підприємстві та оптимізації їх структури обумовила актуальність обраної теми.

Проблемами вивчення даної теми займалися відомі науковці, зокрема серед них слід виділити праці Ареф'єва О.В., Березовської Т.З., Білик М. Д., Павловської О. В., Притуляк Н. М., Невмержицької Н. Ю., Бутинця Ф. Ф., Мниха Є. В., Олійника О. В., Глуценка В.В., Гривківської О.В., Зятковського І.В., Меца В.О., Панасюка В.М., Пасічника В.Г., Акіліна О.В., Растяпіна А.В., Губенка С.П. та ін.

Метою даного дослідження є з'ясування теоретичних підходів та практичних аспектів формування витрат підприємства, а також визначення механізмів оптимізації їх структури.

Завданнями даної роботи є вивчення наступних питань:

- з'ясування поняття, сутності та класифікації витрат підприємства;

- визначення особливостей формування витрат підприємства та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства;
- узагальнення інструментарію діагностики ефективності формування витрат підприємства;
- дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;
- аналіз стану та структури витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;
- оцінка собівартості виробництва окремих видів продукції підприємства;
- розгляд впливу формування витрат господарської діяльності на фінансові результати та фінансовий стан підприємства;
- відображення формування стратегічної моделі управління витратами;
- визначення резервів зниження собівартості виробництва продукції;
- реалізація інноваційно-інвестиційного проекту впровадження технологічної лінії «Ekoton» на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» - напрямом зниження собівартості виробництва;
- прогнозування обсягів реалізації продукції та позиціонування на ринку підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»;
- дослідження оптимізації стану та структури витрат за рахунок реалізації інвестиційного проекту впровадження технологічної лінії;
- оцінювання впливу заходів зниження витрат на фінансово-економічні результати діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження виступає фінансово-господарська діяльність вітчизняного підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» на ринку молока та молокопродуктів.

Предметом дослідження виступає система побудови формування витрат підприємства, а також механізм впливу витрат на фінансові результати господарської діяльності підприємства.

Методи дослідження. Методичною основою дослідження є загальнонауковий діалектичний метод, методи індукції, дедукції. У вивченні

теорії та діючої практики формування витрат на виробництво та реалізацію продукції та їх вплив на прибуток у вітчизняних підприємствах використані прийоми оцінки, зіставлення, порівняння, групування, класифікації.

Як інформаційна база були використані праці вітчизняних і закордонних авторів, законодавчі та нормативно-правові акти з питань економіки, підприємницької діяльності, оподаткування, управлінського обліку й аудиту, матеріали наукових видань, статистичні довідники, реєстри обліку та фінансова звітність підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Наукова новизна дослідження обумовлена розробкою та обґрунтуванням організаційно-економічного механізму зниження витрат виробничо-господарської діяльності підприємства та оптимізації їх структури на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Методологічною та науковою базою дослідження є опрацювання чинного законодавства і наукової літератури з питань здійснення господарської діяльності в Україні, а також найновіша довідкова і періодична література, щодо визначення механізму забезпечення ефективності діяльності підприємства.

Теоретико-методологічну основу роботи становить сучасна економічна теорія, критичний синтез класичних теорій і новітніх поглядів на формування витрат на виробництво та реалізацію продукції та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства. При виконанні досліджень, залежно від конкретних цілей і задач, використовувались аналітично-графічна формалізація економічної діяльності підприємства, порівняльний аналіз динаміки показників.

Апробація результатів дослідження. Основні результати представлено в магістерській роботі дослідження висвітлені на II міжнародному студентському науковому форумі «Креативна економіка очима молоді» у 2-х томах (29-31 березня 2018 р.).

Структура дипломної роботи. Дипломна робота розміщена на 139 сторінках машинописного тексту, в роботі є вступ, шість розділів, висновки до кожного із розділів, загальні висновки, список використаних джерел складається із 87 найменувань, в роботі є 27 таблиці, 34 рисунків та 10 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття, сутність та класифікація витрат підприємства

Витрати є загальноекономічною категорією, що характеризує використання різних речовин і сил природи в процесі господарювання. Під економічними витратами розуміють «затрати втрачених можливостей», тобто суму грошей, яку можна отримати при найбільш вигідному із усіх можливих альтернативних варіантів використання ресурсів. Економічні витрати будь-якого ресурсу, обраного для виробництва продукції, дорівнюють його вартості при найкращому із усіх можливих варіантів використання.

Поняття економічних витрат обумовлено обмеженістю ресурсів у порівнянні з кількістю варіантів їх використання. З бухгалтерської точки зору витрати – це тільки конкретні витрати ресурсів. Наявність різних точок зору на сутність витрат обумовлена різними підходами у поглядах на природу економічного буття взагалі, і виробничого процесу, зокрема. Розглядаючи їхні погляди, можна сказати, що основним питанням, яке досліджують науковці виступає питання витрат виробництва і калькуляції собівартості готової продукції, а саме їх облік, аналіз, контроль та управління ними з метою підвищення прибутку.

На основі дослідженого матеріалу нами виявлено, що вчені та науковці трактують поняття витрат з різних підходів. Розглянемо деякі з них (таблиці 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «витрати» як економічної категорії в працях
сучасних вчених

<i>Джерело</i>	<i>Визначення поняття «витрати»</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Бланк І.А. [8, с.19]	Витрати - виражені в грошовій формі поточні витрати трудових, матеріальних, фінансових і інших видів ресурсів на виробництво продукції

продовження таблиці 1.1

1	2
Глен А. Велш, Деніел Г. Шор [15, с.37]	Витрати - це визначена в доларах сума ресурсів, які були використані чи витрачені підприємством протягом певного часу з метою отримання доходу
Грещак М. Г., Коцюба О.С. [21, с.26]	Витрати - це обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для досягнення певної мети
Осовська Г.В., Юшкевич О.О., Завадський Й.С. [26, с.43]	Витрати підприємства - формуються в процесі використання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають цільову спрямованість. Витрати підприємства визначаються як сума зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток)
Зайдель Х. [29, с.179]	Витрати - це виражене в грошах споживання товарів і послуг для виготовлення виробничої продукції за певний період
Крушельницька О.В. [34, с.16]	Витрати - грошова оцінка матеріальних і трудових ресурсів, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, надання послуг
Кулішов В.В. [36, с.76]	Витрати - це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу
Мельник Л.Г., Карінцева О.І. [44, с.158]	Витрати - це прямі і непрямі витрати, фактичні і можливі виплати або упущена вигода, необхідні для того, щоб залучити й утримати ресурси в межах даного напрямку діяльності
Нуреев Р.М. [3, с.3]	Витрати - усе, що виробник (фірма) закуповує для використання з метою досягнення необхідного результату
Онисько С.М., Марич П.М. [50, с.123]	Виробничі витрати - це спожиті у процесі виробництва засоби виробництва, які втілюють у собі минулу працю (сировину, матеріали, амортизацію основних засобів, працю робітників, зайнятих у процесі виробництва)
Кривенко К.Т., Савчук В.С., Беляев О.О. [57, с.132]	Витрати - грошове вираження використання виробничих ресурсів, у результаті якого здійснюється виробництво і реалізація продукції
Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А. [67, с.32]	Витрати - це вартісне вираження абсолютної величини застосовано-спожитих ресурсів, необхідних для здійснення ним поставленої мети
Хэл Р. Вэриан [71, с.356]	Витрати - це всі використовувані фірмою фактори виробництва, оцінені за їх ринковою ціною
Цал-Цалко Ю.С.[72, с.17]	Витратами визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені
Шим Джей К. [3, с.4]	Витрати - показник в грошовому вираженні кількості ресурсів, використаних для досягнення певної цілі
Шмален Г. [3, с.5]	Витрати - сукупність виражених в грошовій формі витрат підприємства на протязі одного року, які призводять до зменшення частки чистого майна

Проаналізувавши дані таблиці 1.1, видно, що витрати трактують як

сукупність понесених витрат для виготовлення продукції, також як кошти, які потрібно сплатити за придбані оборотні та необоротні активи.

На нашу думку, останні не є витратами, це лише кошти які сплачує підприємство для забезпечення безперервності та ефективності ведення господарської діяльності, і вони не впливають безпосередньо на фінансовий результат. Їх вплив на прибуток можна прослідкувати при списанні оборотних активів на виробництво, а необоротних активів - у вигляді амортизації, яка частинами списується на готову продукцію, якщо ці необоротні активи задіяні в процесі виробництва, або на фінансовий результат для визначення прибутку чи збитку за звітний період.

Витрати є центральною ланкою в будь-якої інформаційній системі щодо виробничо-господарської діяльності підприємства та, як багатозначна категорія, потребують встановлення конкретних рамок для обмеження її предметної сфери. Таке розуміння витрат як вираженої у грошовому вимірнику величини ресурсів, використаних для певних цілей отримало назву - концепція витрат (собівартості як суми витрат) [82, с.311-312].

Концепція (від лат. *conceptio* - «розуміння») - це узагальнена система поглядів на досліджуваний об'єкт чи явище, уявлення про те, як підходити до сприйняття й вивчення цього об'єкта. Концепція витрат (собівартості) полягає у тому, що слово «витрати» як багатомірне поняття отримує більш точне значення, коли використовується в певному контексті в супроводі додаткових визначень (наприклад, початкові витрати, прямі витрати, непрямі витрати, загальновиробничі витрати, повні витрати тощо).

Відповідно до концепції витрат, виробнича собівартість складається з прямих матеріальних витрат та конверсійних витрат - витрат на виготовлення продукції, які представляють собою суму прямих витрат на робочу силу та загальновиробничих витрат. Конверсійні витрати забезпечують перенесення вартості матеріалів на готовий вироб. По мірі впровадження автоматизованих ситсем виробництва прямі витрати на виробництво стають все більш значимим елементом витрат, ніж прямі на робочу силу. Одночасно,

стирається різниця між прямими та непрямими витратами на робочу силу. Через використання технологічних інновацій деякі зарубіжні компанії вже не відділяють у своїй системі управління витратами прямі та непрямі витрати на робочу силу, а відносять все на єдину категорію конверсійних витрат [82, с.315-316].

На нашу думку залежно від етапу руху (перетворення) ресурсів в процесі операційного циклу, поняття «витрати» набуває різного економічного змісту (рис.1.1).

Рис. 1.1. Етапи руху ресурсів в операційному циклі підприємства [62, с.13]

Як видно з рис.1.1., операційний цикл, який складається з процесів придбання ресурсів та їх перетворення в готову продукцію з подальшою реалізацією, можна відобразити у вигляді руху авансованих та спожитих витрат (суми витрат) у грошовому вираженні.

На етапі придбання ресурсів відбувається авансування грошових коштів для отримання майбутньої економічної вигоди. При цьому має місце обмін

одного виду активу (грошових коштів) на інші види активів (матеріали, обладнання, інструменти тощо). Загальна величина капіталу підприємства не змінюється. Змінюється структура майна (засобів) підприємства. Сума витрат на придбання ресурсів формує фактичну (первісну) собівартість ресурсів. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку також розподіляють витрати на ті, що включаються до виробничої собівартості або витрат звітного періоду, та ті, що включаються до первісної собівартості ресурсів.

На етапі виробництва до первісних витрат - авансованих в активи грошових коштів, додаються витрати, тобто визнані зобов'язання, понесені в періоді, пов'язаному з виробництвом, наприклад, витрати на заробітну плату виробничих робітників, податки, вартість сторонніх послуг на технологічні цілі. Джерелами формування виробничих витрат є виробничі ресурси (природні, трудові, капітал, підприємницька діяльність), які використовуються у виробничому процесі. Особливості функціонування перелічених ресурсів впливають на формування відповідних виробничих витрат.

Вказані витрати формують виробничу собівартість (суму витрат виробництва) [58]. До моменту відвантаження виробнича собівартість вважається не спожитими витратами [24, с.33].

На етапі реалізації виробленої готової продукції витрати, пов'язані з її виробництвом, порівнюються з доходами від її продажу. При цьому виникають витрати звітного періоду, які не відносяться безпосередньо до виробництва, але забезпечують здійснення всього операційного циклу - адміністративні витрати та витрати на збут.

Згідно з Н(С)БО 16 витрати поділяються на такі: витрати, що включаються до собівартості реалізованих продукції, робіт, послуг або реалізованих товарів; адміністративні витрати; витрати на збут; інші операційні витрати; фінансові витрати; податки на прибуток; надзвичайні витрати. На основі вищевикладеного представимо класифікацію витрат за видами економічної діяльності (таблиця 1.2).

Класифікація витрат за видами діяльності [62, с.14]

Вид діяльності	Витрати
Звичайна діяльність	
Операційна діяльність	<i>Основна діяльність</i>
	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
	Адміністративні витрати (загальні та корпоративні витрати, витрати на утримання адміністративно-управлінського персоналу тощо)
	Витрати на збут (витрати на пакувальні матеріали та ремонт тари, оплата праці та комісійні продавцям, витрати на маркетинг тощо)
	<i>Інша діяльність</i>
	Інші операційні витрати (витрати на дослідження та розробки, собівартість реалізованої валюти, визнані штрафи та пені, безнадійні борги тощо)
Фінансова діяльність	Втрати від участі в капіталі (збитки, отримані внаслідок інвестицій в асоційовані або спільні підприємства, які обліковуються методом участі в капіталі)
	Фінансові витрати (витрати на проценти за кредитами отриманими, облігаціями випущеними, фінансовою орендою тощо)
Інша діяльність	Собівартість реалізованих фінансових інвестицій, необоротних активів та іншого майна підприємства, втрати від неопераційних курсових різниць тощо
Надзвичайна діяльність	
Надзвичайна діяльність	Втрати і витрати, пов'язані з подіями або операціями, які відрізняються від звичайної діяльності підприємства і не очікується, що вони повторюватимуться періодично

Проведений аналіз показав, що між бухгалтерським та економічним підходом до визначення витрат існує суттєва відмінність. Економісти всі витрати поділяють на бухгалтерські та економічні.

Економічні витрати будь-якого ресурсу, вибраного для виробництва товару, дорівнюють його вартості при найкращому із всіх можливих варіантів використання. Під поняттям витрат в економічному змісті розуміють альтернативні витрати, що визначаються кількістю одного товару, яким необхідно пожертвувати для збільшення виробництва іншого [77, с.30-34]. Дані витрати пов'язані з відмовою від використання певних можливостей і альтернатив для реалізації намічених цілей.

Бухгалтерські витрати відрізняються від економічних тим, що вони не включають вартість послуг факторів виробництва, які є власністю підприємства. Бухгалтерські - це явні (зовнішні) витрати, що визначаються

підсумком витрат підприємства на оплату закуплених ресурсів (оплата сировини, палива, енергії, виплата заробітної плати і т.п.). За нормативним визначенням бухгалтерські витрати виникають одночасно зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань.

На відміну від явних витрат, неявні (внутрішні) витрати визначаються вартістю послуг факторів виробництва, які використовуються в процесі виробництва. Це - ресурси, що є власністю даного підприємства (використання особистого транспорту для потреб фірми, будівель під офіс тощо), або грошові платежі, які б могли отримати власники підприємства при альтернативному використанні власних ресурсів. Так, для власника капіталу до неявних витрат включається прибуток, який він міг би отримати, вклавши свій капітал не в дане, а в будь-яке інше виробництво. Логіка тут така: упущена вигода власника є тотожною додатковим витратам, які, умовно кажучи, «компенсуються втраченим доходом».

Сукупність альтернативних витрат як явних (зовнішніх), так і неявних (внутрішніх) називають економічними витратами підприємства.

Таким чином, бухгалтерський підхід заснований на витратах виробництва, економічний - на витратах сприятливих можливостей. Різні підходи до визначення витрат передбачають і різні концепції прибутку. В сучасній економічній науці розрізняють такі види прибутку [46, с.20]:

1) бухгалтерський прибуток - це різниця між підсумковою виручкою підприємства та його явними (зовнішніми) витратами. Неявні (внутрішні) витрати при цьому не враховуються;

2) економічний прибуток - це різниця між виручкою та економічними витратами, представленими сумою явних (зовнішніх) і неявних (внутрішніх) витрат, втрачених можливостей. Саме економічний, а не бухгалтерський прибуток слід вважати критерієм успіху підприємства, ефективності використання ним наявних ресурсів. Саме його, на наш погляд, доцільно визначати для подальшої капіталізації (методом дисконтування) з метою оцінки ринкової вартості підприємства;

3) нормальний прибуток - це прибуток, який отримує підприємець, коли економічний прибуток дорівнює нулю.

З точки зору підприємця нормальний прибуток - мінімальний доход, який відшкодовує йому ті втрачені доходи, які підприємець отримав би від альтернативного використання його власних ресурсів. Іншими словами, це той доход, який він міг би отримати у випадку вкладання капіталу в іншу сферу діяльності. Розмір нормального прибутку визначається неявними витратами і є для власника капіталу обов'язковою сумою, яка повинна покриватися ціною. Оскільки нормальний прибуток лише відшкодовує внутрішні (неявні) витрати підприємства, то економісти не вважають його власне прибутком, розглядаючи нормальний прибуток як елемент витрат виробництва. За економічною природою нормальний прибуток являє собою ціну вибору саме даного виду бізнесу [51, с.179].

Підсумовуючи вищенаведене, можна узагальнити: витрати є важливою економічною категорією, яка потребує нових підходів управління ними через значні зміни, що відбуваються останнім часом в технологічній та збутовій діяльності підприємств. Сучасне економічне становище, яке склалося на великих підприємствах, вимагає від управлінців пошуку так званих прихованих резервів. З розвитком ринкових відносин ця тенденція буде поширюватися на всі підприємства, у тому числі дрібні. Високий економічний результат діяльності підприємства значною мірою визначається тим, наскільки ефективно на ньому здійснюватиметься менеджмент витрат, оскільки саме він є дієвим інструментом прозорості і ефективності діяльності підприємства та його структурних підрозділів.

1.2. Формування витрат підприємства та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства

Побудова обліку операційних витрат підприємства за економічними елементами (кошторис) регламентується чинним Положенням (стандартом)

бухгалтерського обліку «Витрати». Згідно з цим Національним стандартом бухгалтерського обліку в Україні передбачене таке групування витрат на виробництво, які формують структуру витрат (рис 1.2).

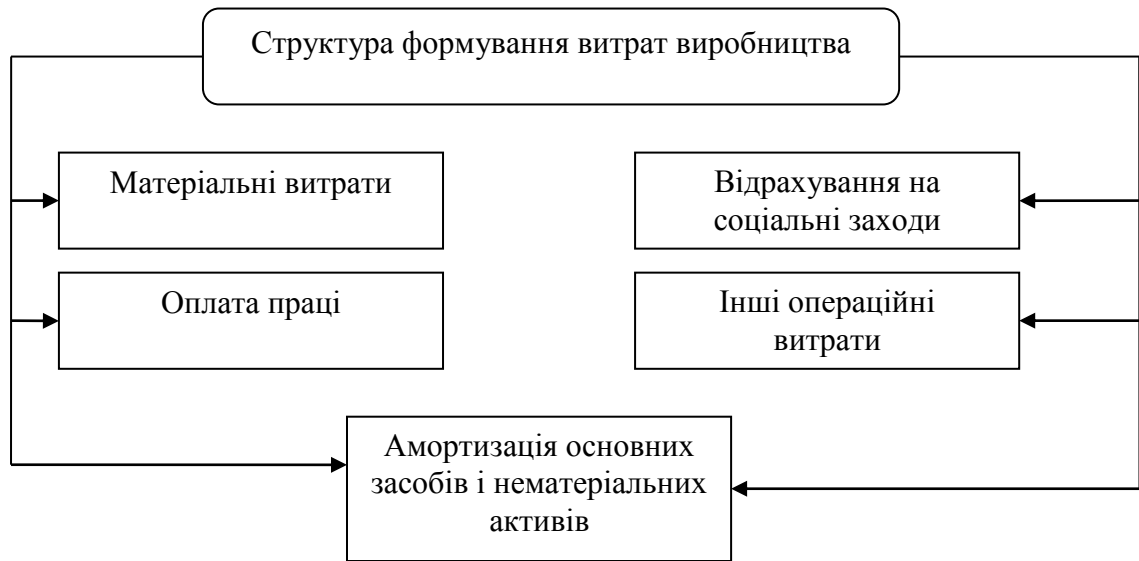

Рис. 1.2. Структура формування витрати виробництва на підприємстві [52, с.365]

Загальну суму витрат за економічними елементами визначають за формулою:

$$C_{\Pi} = V_{\text{м}} + V_{\text{зп}} + V_{\text{сп}} + A + V_{\text{ін}}, \quad (1.1)$$

де C_{Π} — повна собівартість; $V_{\text{м}}$ — витрати на сировину і матеріали; $V_{\text{зп}}$ — витрати на заробітну плату; $V_{\text{сп}}$ — відрахування на соціальні потреби; A — амортизація; $V_{\text{ін}}$ — інші операційні витрати [72, с.109].

Угрупування витрат за економічними елементами показує матеріальні та грошові витрати підприємства без розподілу їх на окремі види продукції й інші господарські потреби.

За економічними елементами не можна визначити собівартості одиниці продукції, тому поряд з угрупованням витрат за економічними елементами витрати на виробництво плануються та враховуються за статтями витрат (статтями калькуляції).

Отже, дещо глибше досліджуючи структуру операційних витрат, визначаємо, що до складу елемента «Матеріальні витрати» включається

вартість витрачених на виробництві (крім продукції власного виробництва) сировини й основних матеріалів, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, палива й енергії, будівельних матеріалів, запасних частин, тари й тарних матеріалів, допоміжних та інших матеріалів.

При дослідженні елементу «Матеріальні витрати» важливо визначити частку певного елемента в загальній сумі витрат кошторису, для чого застосовується така формула [36, с.44]:

$$B_{M(\%)} = \frac{B_M}{C_{\Pi}} \times 100\% \quad (1.2)$$

Елемент «Витрати на оплату праці» складається із заробітної платні, премій та заохочень, компенсаційних виплат, оплат відпусток й іншого невідпрацьованого часу, інші витрати на оплату праці. Для розрахунку частки використовуємо таку формулу [36, с.46]:

$$B_{ЗП(\%)} = \frac{B_{ЗП}}{C_{\Pi}} \times 100\% \quad (1.3)$$

До складу елемента «Відрахування на соціальні заходи» включаються відрахування на пенсійне забезпечення, відрахування на соціальне страхування, страхові внески на випадок безробіття, відрахування на індивідуальне страхування персоналу підприємства, відрахування на інші соціальні заходи. Для даного елемента теж знаходять частку за формулою:

$$B_{СП(\%)} = \frac{B_{СП}}{C_{\Pi}} \times 100\% \quad (1.4)$$

Склад елемента «Амортизація» визначається сумою нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів. Визначаємо частку для цього елемента за допомогою такої формули:

$$A_{(\%)} = \frac{A}{C_{\Pi}} \times 100\% \quad (1.5)$$

Елементи «Інші операційні витрати» складаються з витрат операційної діяльності, які не ввійшли до складу перерахованих вище елементів, зокрема витрати на відрядження, послуги зв'язку, витрати на виплату матеріальної

допомоги, плату за розрахункове-касове обслуговування. Частку цього економічного елемента розраховують за такою формулою:

$$B_{ин.(\%)} = \frac{B_{ин}}{C_{п}} \times 100\% \quad (1.6)$$

Вартість витрачених матеріальних цінностей визначають одним із методів оцінювання вибуття запасів: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; FIFO (собівартості перших за часом надходження запасів); LIFO (собівартості останніх за часом надходження запасів); нормативних витрат [49, с.65-66].

Аналіз структури собівартості дозволяє виявити резерви зниження собівартості, розробити відповідні заходи. Ґрунтування витрат за економічними елементами використовується для узгодження показників собівартості з іншими розділами плану підприємства— матеріально-технічного постачання, по прані і кадрах, фінансовим планом. Такий аналіз використовується також для розрахунку потреби в оборотних засобах, визначенні економічної ефективності.

Для вивчення структури собівартості продукції всі витрати на її виробництво та реалізацію групуються за економічними елементами витрат і за калькуляційними статтями витрат. Кошторис витрат використовується для визначення загальної потреби підприємства в матеріалах і грошових ресурсах та складається з наведених вище статей. Угрупування витрат за статтями витрат надає можливість відслідковувати витрати за їх місцем і призначенням, дозволяє дізнатися скільки коштує підприємству виробництво та реалізація окремих видів продукції.

Планування й облік собівартості за статтями витрат необхідні для того, щоб визначити, під впливом яких факторів сформувався рівень собівартості, що показує на напрями її зниження. Відповідно до Національного стандарту 3, перелік статей калькуляцій такий: сировина і матеріали (не враховуючи зворотних відходів); паливо і енергія на технологічні цілі; заробітна платня виробничих робітників (основна, додаткова); відрахування на соціальні

заходи виробничих робітників; загальновиробничі витрати; адміністративні витрати; підготовка та освоєння виробництва; інші виробничі витрати; витрати на збут[63, с.51].

Такий перелік може бути ширшим і більш деталізованим чи вужчим, що залежить від галузі промислового виробництва та його специфіки. Слід звернути увагу на те, що перелічені елементи витрат і калькуляційні статті використовуються в бухгалтерському обліку при списанні відповідних витрат на встановлені рахунки. Саме тому, щоб уникнути неоднозначного тлумачення складу витрат, вони наводяться у суворій відповідності до Національних стандартів бухгалтерського обліку в Україні.

Отже, перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості та продукції встановлюється підприємством з урахуванням специфіки галузі промисловості (сфери послуг) та виду діяльності підприємства, а також особливостей технології й організації виробництва та реалізації його продукції. Номенклатура статей калькулювання собівартості продукції формується, виходячи з розподілу витрат на прямі та непрямі, а непрямих витрат — на змінні та постійні.

У промисловості застосовується така номенклатура основних калькуляційних статей: а) сировина й матеріали; б) паливо й енергія на технологічні потреби; в) основна заробітна плата виробничих робітників; г) витрати на утримання і експлуатацію устаткування; ґ) цехові витрати; д) загальновиробничі витрати; е) втрати від браку; є) невиробничі витрати.

Перші сім статей витрат утворюють загальновиробничу собівартість. Всі ж статті разом утворюють повну собівартість. До змінних загально-виробничих відносять витрати на обслуговування та керування виробництвом, що змінюються прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності. Змінні загальновиробничі витрати розподіляються на собівартість одиниці продукції з використанням бази розподілу (годин роботи устаткування, тарифної заробітної плати основних виробничих робітників обсягу діяльності, прямих витрат тощо), виходячи з фактичної потужності

звітнього періоду. До постійних загальновиробничих відносять витрати на обслуговування та керування виробництвом, що залишаються незмінними при змінюванні обсягу діяльності.

Постійні загальновиробничі витрати розподіляються на собівартість одиниці продукції з використанням бази розподілу (годин роботи устаткування, тарифної заробітної плати основних виробничих робітників, обсягу діяльності, прямих витрат тощо) при нормальній потужності.

Проте особливої уваги потребує типова номенклатура статей калькулювання повної операційної собівартості реалізованої продукції, яка включає: виробничу собівартість реалізованої продукції; адміністративні витрати; витрати на збут; інші операційні витрати; фінансові витрати. Отже, повну собівартість за калькуляційними статтями можна розрахувати за такою формулою [70, с.109]:

$$C_{\text{п}} = C_{\text{в}} + V_{\text{н}}, \quad (1.7)$$

де $C_{\text{в}}$ — виробнича собівартість;

$V_{\text{н}}$ — невиробничі витрати (адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати, фінансові витрати).

До адміністративних витрат включаються загальногосподарські витрати, що пов'язані з управлінням і обслуговуванням підприємства: загальні корпоративні витрати (організаційні та представницькі витрати, витрати на оприлюднення фінансової звітності, витрати на проведення річних зборів власників корпоративних прав тощо); витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, витрати на службові відрядження персоналу апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу; витрати на зв'язок; амортизація основних засобів і нематеріальних активів загальногосподарського призначення; витрати на операційну оренду основних засобів та роялті, що мають загальногосподарське призначення.

Витрати на збут включають витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції й послуг. Особливості формування витрат на збут представлено на рисунку 1.3.

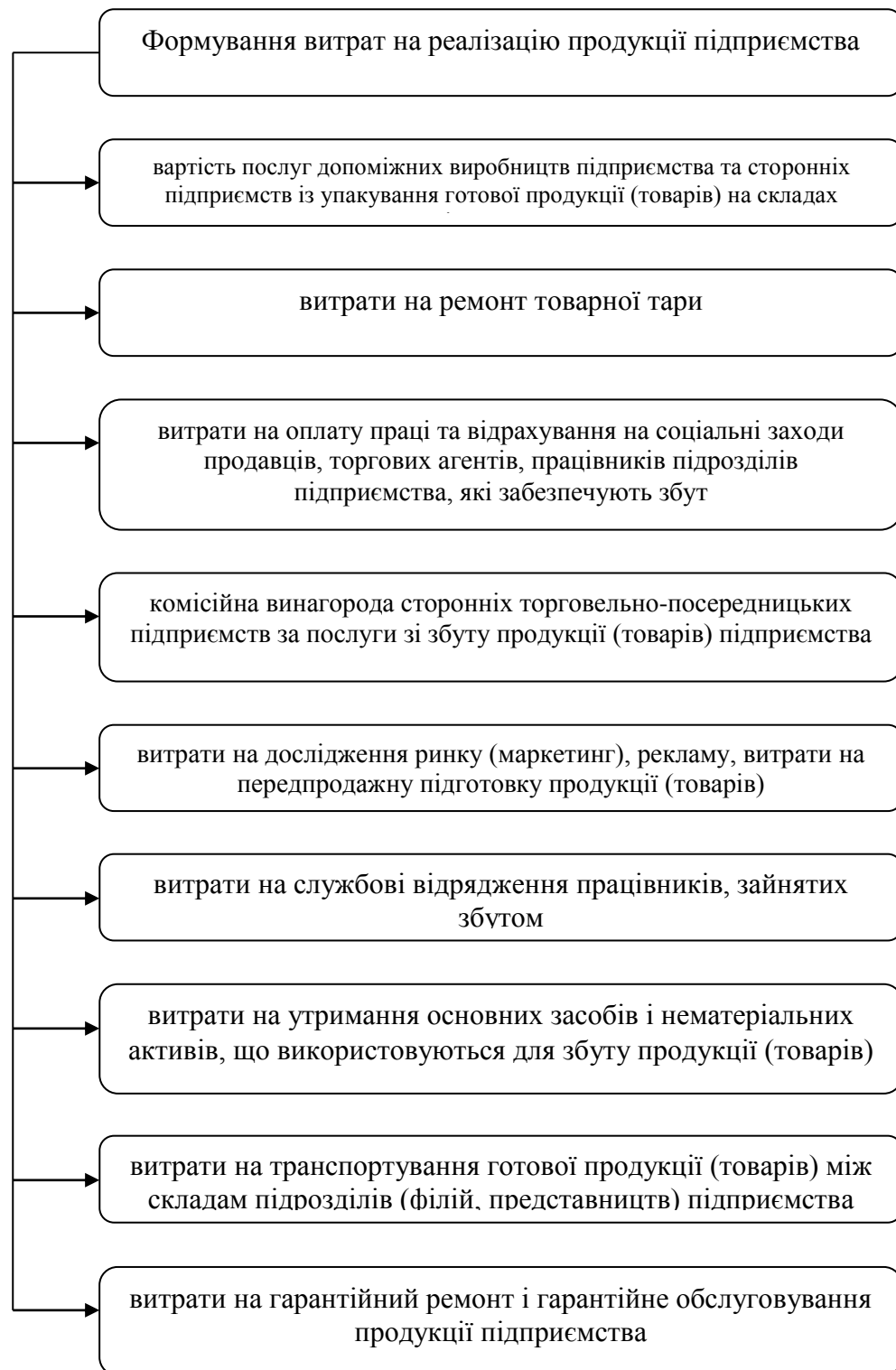

Рис. 1.3. Особливості формування витрат на реалізацію продукції підприємства [79, с.193]

До складу витрат на збут у торговельних організаціях включаються витрати на обіг, за винятком витрат, пов'язаних з операційною діяльністю, адміністративних витрат, фінансових витрат.

Витрати на збут прямо відносяться на відповідні види продукції. Якщо це неможливо, то їх визначають за формулою[82, с.96-97]:

$$B_{збі} = B_{збс} \times (C_{врі} / C_{вп}) \quad (1.8)$$

де $B_{збі}$ — витрати на збут одиниці i -го виробу; $B_{збс}$ — сумарні витрати на збут; $C_{врі}$ — виробнича собівартість одиниці i -го виробу; $C_{вп}$ — виробнича собівартість випуску продукції.

До інших операційних витрат відносять такі: витрати на дослідження й розробки відповідно до Положення бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»; собівартість реалізованої іноземної валюти, що для цілей бухгалтерського обліку визначається шляхом перерахунку іноземної валюти в грошову одиницю, є еквівалентом, вираженим у грошовій одиниці України за курсом Національного банку України на дату продажу іноземної валюти, плюс витрати, пов'язані із продажем іноземної валюти; витрати від операційної курсової різниці (витрати від зміни валютних курсів за операціями, активами й зобов'язаннями, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства); - втрати від знецінення запасів; нестачі та втрати від псування цінностей (крім врахованих за статтями загальновиробничих витрат); визнані штрафи, пені, неустойки; витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення; інші операційні витрати.

До фінансових витрат відносять витрати на відсотки (за користування отриманими кредитами, випущеними облігаціями, за фінансову оренду) та інші витрати підприємства, що пов'язані із залученням позикового капіталу. Втрати від участі в капіталі є збитками від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, які враховуються методом участі в капіталі.

Методику калькулювання виробничої собівартості продукції за номенклатурою статей у загальному вигляді можна прокоментувати так.

Виробнича собівартість включає до свого складу такі статті: вартість сировини і матеріалів (B_M); поворотні відходи виробництва ($B_{пов}$); вартість напівфабрикатів власного виробництва ($B_{НВВ}$); вартість покупних комплектуючих ($B_{ПК}$); витрати на паливо для технологічних цілей ($B_{п}$); витрати

на енергію для технологічних цілей (V_e); основна заробітна плата (V_{30}); додаткова заробітна плата ($V_{3д}$); відрахування на соціальні потреби ($V_{СП}$); витрати на відтворення інструменту ($V_{ів}$); витрати на утримання і експлуатацію устаткування ($V_{уе}$); витрати на розробку та освоєння нової продукції ($V_{нп}$); інші цехові витрати ($V_{ц}$); загально виробничі витрати ($V_{зв}$); втрати від браку ($V_{б}$); інші виробничі витрати ($V_{ім}$).

Отже, виробничу собівартість можна розрахувати за такою формулою:

$$C_B = V_M - V_{пов} + V_{HBB} + V_{ПК} + V_{ц} + V_e + V_{30} + V_{3д} + V_{СП} + V_{ів} + V_{уе} + V_{нп} + V_{ц} + V_{зв} + V_{б} + V_{ім}. \quad (1.9)$$

Витрати на сировину й матеріали розраховуються як сума добутоків норм витрачання різних видів сировини й матеріалів (за специфікацією на одиницю продукції) та вартості натуральної одиниці відповідних видів сировини й матеріалів (за оцінкою їх вибуття). Таким чином, цю статтю можна розрахувати за такою формулою [69, с.49]:

$$V_M = H_B \times C_M \times K_T - M_{ПВ} \times C_{ПВ}, \quad (1.10)$$

де H_B — норма витрати матеріалу на деталь; C_M — ціна одиниці маси; K_T — коефіцієнт, що враховує транспортно-заготівельні витрати (2—10%); $M_{ПВ}$ — маса поворотних відходів; $C_{ПВ}$ — ціна поворотних відходів.

Витрати на куповані напівфабрикати, комплектуючі вироби розраховуються як сума добутоків кількості напівфабрикатів і комплектуючих виробів (за специфікацією на одиницю продукції) та вартості натуральної одиниці відповідних видів напівфабрикатів і комплектуючих виробів (за оцінкою їх вибуття). Для розрахунку даної статті можна використати формулу:

$$V_{ПК} = \sum_{i=1}^N Q_i \times C_i, \quad (1.11)$$

де Q_i — кількість покупних i -го виду; C_i — ціна одиниці покупних i -го виду; N — кількість видів покупних у даному виробі.

Витрати на паливо й енергію, на технологічні цілі визначаються, як сума добутоків норм витрачання різних видів палива й енергії на технологічні цілі для виготовлення одиниці продукції та відповідних тарифів (цін) їх постачання за

натуральну одиницю (за вирахуванням податку на додану вартість у встановлених законодавством випадках).

Отже, формула розрахунку така:

$$B_e = \sum_{i=1}^N H_i \times C_i \times K_T, \quad (1.12)$$

де H_i — норма витрати i -го виду палива; C_i — ціна одиниці i -го виду палива; K_T — коефіцієнт, який враховує транспортно-заготівельні витрати по i -му виду палива.

Вартість електроенергії розраховують за двухставочними тарифами. При цьому здійснюється плата за кожен кіловат установленної потужності електричного устаткування і плата за кіловат-години спожитої електроенергії. Крім того, підприємства платять і за вироблювану їх електроустаткуванням реактивну потужність. Витрати на паливо й енергію на технологічні цілі відносяться безпосередньо на собівартість окремих видів продукції на основі показань приладів або встановлених норм витрат на виробництво продукції. Якщо пряме віднесення ускладнене, то ці витрати включаються в собівартість пропорційно кошторисним ставкам [86, с.167].

Поворотні матеріальні відходи розраховуються як сума добутків, різниць (у натуральних одиницях) між нормою витрачання й чистою масою різних видів матеріалів на одиницю продукції та вартості (за натуральну одиницю) можливого використання чи реалізації відповідних видів матеріальних відходів. Поворотні відходи віднімаються.

Витрати на оплату праці основних виробничих робітників розраховують на основі тарифної заробітної плати на одиницю продукції з урахуванням (у відсотках до тарифу) всіх доплат до тарифної заробітної плати.

Таким чином основну заробітну плату знаходять за формулою:

$$B_{zo} = Z_{п} + Д, \quad (1.13)$$

де $Z_{п}$ — пряма заробітна плата; $Д$ — доплата до прямої заробітної плати.

Пряму заробітну плату розраховують за такою формулою:

$$Z_{п} = Z_{пв} + Z_{пш}, \quad (1.14)$$

де $Z_{пв}$ — заробітна плата робітників-відрядників при виготовленні виробу;
 $Z_{пш}$ — заробітна плата робітників з погодинною оплатою.

Заробітну плату робітників-відрядників визначають за такою формулою:

$$Z_{пв} = \sum_{i=1}^n C_{r1c} \times K_{Ti} \times T_{pi}, \quad (1.15)$$

де C_{r1c} — година тарифна ставка першого розряду для першого виду відрядних робіт; K_{Ti} — тарифний коефіцієнт розряду по i -тій операції; T_{pi} — трудомісткість по i -му виду робіт; n — кількість операцій при виготовленні виробу, які оплачуються за відрядною формою.

Заробітну плату робітників з погодинною оплатою можна розрахувати за такою формулою:

$$Z_{пш} = \sum_{i=1}^n C_{r1c} \times K_{Ti} \times T_{fi}, \quad (1.16)$$

де C_{r1c} — година тарифна ставка першого розряду для першого виду відрядних робіт; K_{Ti} — тарифний коефіцієнт розряду по i -тій операції; T_{fi} — трудомісткість по i -му виду робіт.

Основна заробітна плата робітників, зайнятих у виробництві відповідної продукції, безпосередньо включається у собівартість цієї продукції. Що стосується додаткової заробітної плати, то вона безпосередньо відноситься на собівартість конкретних видів продукції пропорційно основній заробітній платі.

Відрахування на соціальні заходи розраховуються як сума добутоків, встановлених чинним законодавством ставок відповідних видів обов'язкових страхових зборів і розміру витрат на оплату праці основних виробничих робітників (у межах витрат за попередньою статтею), на який нараховуються страхові внески. Цей елемент розраховується за такою формулою:

$$V_{СП} = V_{ПС} + V_{СС} + V_{Б} + V_{Н} + V_{НВ} + V_{Ш}, \quad (1.17)$$

де $V_{ПС}$ — відрахування на обов'язкове державне пенсійне страхування робітників;

$V_{СС}$ — відрахування на обов'язкове соціальне страхування робітників;

$V_{Б}$ — відрахування на страхування на випадок безробіття робітників;

B_H — відрахування на страхування на випадок тимчасової втрати працездатності та витрати, що виникають через народження та смерть;

B_{HB} — відрахування на страхування від нещасного випадку;

B_{IH} — відрахування на індивідуальне страхування робітників й інші соціальні заходи.

Страхові внески на індивідуальне страхування та інші соціальні заходи встановлюються відповідними законами за кожним окремим видом страхування. Загальноприйнятий відсоток відрахувань на соціальні заходи становить 37 % основної заробітної плати. Витрати на утримання і експлуатацію устаткування найчастіше розраховують за формулою

$$B_{ye} = \sum B_{yei} \times (B_{3OI} / B_{C3O}) \quad (1.18)$$

де B_{YE} — сумарна величина елементів витрат; B_{YEi} — витрати на утримання i -го елемента; B_{3OI} — основна заробітна плата на одиницю i -го виду виробу; B_{C3O} — сумарна основна заробітна плата.

До елементів витрат відносять такі: амортизаційні відрахування від вартості виробничого і підйомно-транспортного устаткування, цехового транспорту, інструменту і оснастки, що відносяться до ОФ, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів; витрати на утримання і експлуатацію виробничого і недійового транспортного устаткування, транспортних засобів, інструменту і оснастки зі складу основних засобів; витрати на ремонти виробничого устаткування і підйомно-транспортного устаткування, цехового транспорту, інструменту і оснастки; суму виплачених орендарем за користування основними засобами, іншими необоротними матеріальними активами, нематеріальними активами; інші витрати, пов'язані з утриманням й експлуатацією устаткування інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів цеху [81, с.55].

Загальновиробничі витрати можна розрахувати за такою формулою:

$$B_{3B} = B_{ам} + B_{пос}, \quad (1.19)$$

де B_{3B} — загальновиробничі витрати; $B_{3М}$ — змінні витрати; $B_{пос}$ — постійні витрати. Якщо сумарне значення змінних загальновиробничих витрат роз-

поділяється на кожен об'єкт пропорційно основній заробітній платі на кожен об'єкт, то формула розрахунку така:

$$B_{3MI} = B_{3CM} \times B_{3OI} / B_{3CO} \quad (1.20)$$

або

$$P_{3M} \times B_{3OI},$$

$$P_{3M} = B_{3CM} / B_{3OC}, \quad (1.21)$$

де B_{3MI} — змінні загальновиробничі витрати i -го елементу; B_{3CM} — сума змінних загальновиробничих витрат всіх елементів.

Проте, якщо додати до вищезгаданих статей статті «Адміністративні витрати», «Витрати на збут», «Інші операційні витрати» та «Фінансові витрати», можна розрахувати заданою методикою і повну собівартість.

Витрати виступають основою формування фінансових результатів діяльності підприємства (рис 1.4).

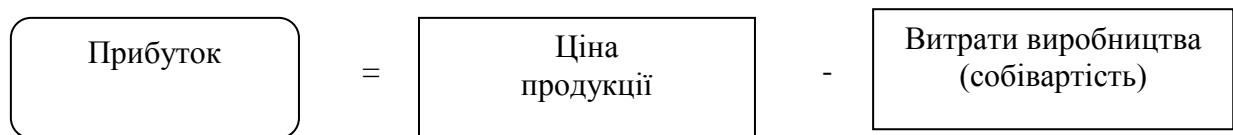

Рис. 1.4. Взаємозв'язок (формування) фінансових результатів (прибутку) та витрат виробництва підприємства [73 , с.109]

Взаємозв'язок формування витрат та їх впливу на фінансові результати діяльності підприємства відображає затратний метод ціноутворення, тобто метод «середні витрати плюс прибуток», найпростіший метод ціноутворення. Він полягає в застосуванні галузевої націнки (надбавки) на витрати виробництва.

Ціноутворення за цим методом працює лише у випадках, якщо встановлена ціна приводить до запланованого рівня продажу. Ця методика не враховує особливостей поточного попиту і пропозиції й не дозволяє вийти на оптимальну ціну.

Модель формування фінансових результатів від різних видів діяльності відобразимо на рис 1.5.

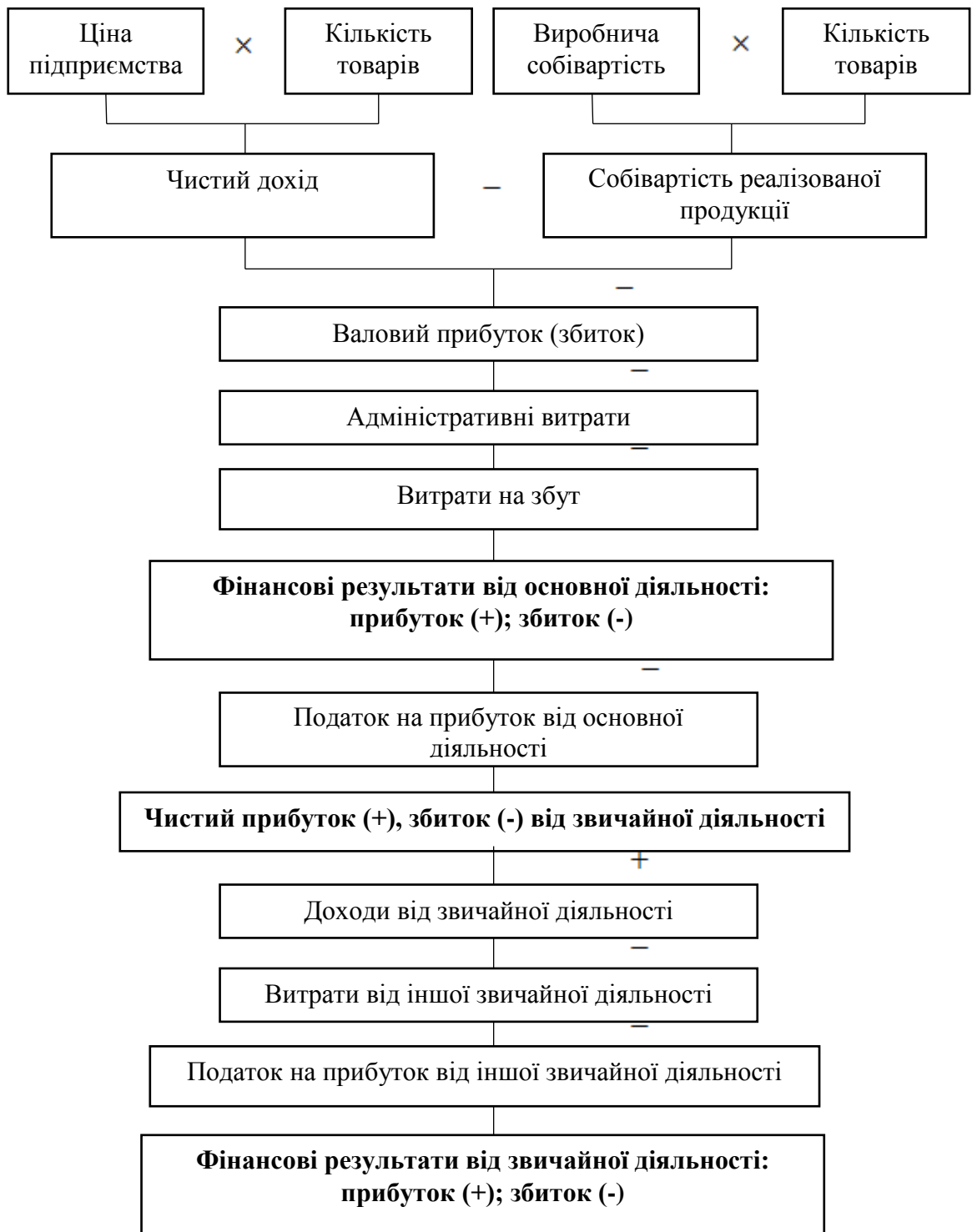

Рис. 1.5. Формування фінансових результатів від різновидів діяльності
[32, с.229]

Як бачимо із рисунку 1.5., що в основі формування подальших фінансових результатів лежить ціна на продукцію підприємства та витрати пов'язані із виробничою діяльністю та витратами на збут (реалізацію) продукції підприємства.

1.3. Методичні підходи діагностики ефективності формування витрат підприємства

Система діагностики ефективності формування та використання витрат як складова системи управління підприємства є важливим інструментарієм прийняття оперативних управлінських рішень. Метою діагностики витрат виробництва є надання необхідної інформації для прийняття управлінських рішень про використання різноманітного методологічного апарату та інструментарію для визначення стану процесу формування виробничих витрат підприємства у невизначеному середовищі функціонування, а також розробки комплексу заходів, спрямованих на поліпшення цього стану.

У зв'язку з цим, предметом діагностики є кількісна характеристика та якісна ідентифікація процесу формування витрат. Об'єктом діагностики виступає об'єкт управління як цілісна високоорганізована система з усіма її функціональними підсистемами.

Об'єкти діагностики витрат виробництва набагато ширші, ніж тільки облік та аналіз витрат. Це дозволяє сформулювати систему цілей діагностики: оцінити місце підприємства на ринку даного товару; проаналізувати ресурсні можливості збільшення обсягу виробництва й продажів за рахунок кращого використання засобів праці, предметів праці, трудових ресурсів; оцінити можливі результати виробництва й реалізації продукції й шляхи прискорення процесів виробництва й реалізації; ухвалити рішення щодо асортиментів та якості продукції, запуску у виробництво нових зразків продукції; виробити стратегію управління витратами на виробництво по відхиленнях, по центрах витрат, відповідальності; визначити політику ціноутворення; проаналізувати взаємозв'язок обсягу продажів, витрат і прибутку з метою управління беззбитковістю виробництва.

Підсумком діагностування є підготовка висновків про нинішній стан об'єкта і прогноз його зміни у майбутньому. Діагностика процесу формування витрат, у свою чергу, виконує три основні функції:

- оціночну – визначення складу та структури виробничих витрат;

- діагностичну – виявлення можливих змін стану об’єкта;
- пошукову – визначення можливих заходів покращання або відновлення процесу формування витрат виробництва.

Обґрунтування діагностики процесу формування витрат виробництва як системи дає змогу визначити її завдання: оцінка особливостей процесу формування виробничих витрат підприємства, визначення ключових факторів впливу, виділення «вузьких місць»; підготовка та обґрунтування конкретних практичних заходів для підвищення ефективності діяльності.

У процесі діагностики ефективності витрат економічної діяльності підприємства необхідно керуватися таким алгоритмом (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Послідовність оцінки ефективності витрат підприємства [69, с.183]

При аналізі й оцінці ефективності формування витрат на підприємстві доцільно застосувати два підходи до структуризації витрат: за видами ресурсів і за статтями калькуляції. Ми погоджуємося з думкою В.Я. Плаксієнка [56, с.63], який дослідив тісноту зв’язку окремих елементів витрат з прибутком і наголошує на потребі вивчення впливу співвідношення окремих елементів виробничих витрат на показники ефективності господарювання.

Для оцінки ефективності формування витрат на підприємстві Ю.С. Цалко [72, с.348-353] наводить систему економічних показників. Деякі показники розраховуються, виходячи з вартості валової продукції (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Оцінка ефективності формування витрат підприємств на основі критерію зіставності [76, с.190]

Показник	Методика розрахунку	Економічний зміст показника
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	$k_{ПВ} = \frac{ВП}{В},$ де $ВП$ – вартість валової продукції; $В$ - виробничі витрати.	Вихід валової продукції підприємства на 1 грн виробничих витрат
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	$k_{ОВ} = \frac{В}{ВП},$ де $ВП$ – вартість валової продукції; $В$ - виробничі витрати.	Витрати підприємства для виробництва 1 грн валової продукції
Коефіцієнт покриття постійних витрат	$k_{ППВ} = \frac{ВП}{ПВ},$ де $ВП$ - вартість валової продукції; $ПВ$ - постійні витрати.	Вихід валової продукції підприємства на 1 грн постійних витрат
Коефіцієнт окупності постійних витрат	$k_{ОПВ} = \frac{ПВ}{ВП},$ де $ВП$ - вартість валової продукції; $ПВ$ - постійні витрати.	Постійні витрати підприємства для виробництва 1 грн валової продукції
Коефіцієнт покриття змінних витрат	$k_{ПЗВ} = \frac{ВП}{ЗМВ},$ де $ВП$ - вартість валової продукції; $ЗМВ$ - змінні витрати.	Вихід валової продукції підприємства на 1 грн змінних витрат
Коефіцієнт окупності змінних витрат	$k_{ПЗВ} = \frac{ЗМВ}{ВП},$ де $ВП$ - вартість валової продукції; $ЗМВ$ - змінні витрати.	Змінні витрати підприємства для виробництва 1 грн валової продукції

Отже, зазначені показники більш реально відображають дійсний стан ефективності витрат не тільки в кінці року, але й упродовж нього, оскільки в процесі управління дуже важливим є прийняття обґрунтованих оперативних управлінських рішень.

Суттєвою специфікою при формуванні витрат на підприємстві є його самовідтворювання. Значна частина виробленої продукції не реалізується, а залишається в господарстві з метою відтворення основного та оборотного капіталу. Тому зазначена частина виробленої продукції не входить до складу

товарної продукції і не набуває грошової форми, оскільки є внутрішньогосподарським оборотом, який у загальному обсязі виробництва складає істотну частку.

Окремі показники визначаються на підставі отриманого чистого доходу (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4

Оцінка ефективності формування витрат підприємств на основі критерію дохідності[76, с.192]

Показник	Методика розрахунку	Економічний зміст показника
Коефіцієнт ефективності формування витрат	$K_{ЕВ} = \frac{ЧД}{В},$ де ЧД - чистий дохід; В - виробничі витрати.	Сума чистого доходу підприємства на 1 грн. виробничих витрат
Коефіцієнт віддачі виробничих витрат	$K_{ВВ} = \frac{В}{ЧД},$ де ЧД - чистий дохід; В - виробничі витрати.	Витрати підприємства для одержання 1 грн. чистого доходу
Коефіцієнт ефективності постійних витрат	$K_{ЕПВ} = \frac{ЧД}{ПВ},$ де ЧД - чистий дохід; ПВ - постійні витрати.	Сума чистого доходу підприємства на 1 грн. постійних витрат
Коефіцієнт віддачі постійних витрат	$K_{ВПВ} = \frac{ПВ}{ЧД},$ де ЧД - чистий дохід; ПВ - постійні витрати.	Постійні витрати підприємства для одержання 1 грн. чистого доходу
Коефіцієнт ефективності змінних витрат	$K_{ЕЗВ} = \frac{ЧД}{ЗМВ},$ де ЧД - чистий дохід; ЗМВ - змінні витрати.	Сума чистого доходу підприємства на 1 грн. змінних витрат
Коефіцієнт віддачі змінних витрат	$K_{ЕЗВ} = \frac{ЗМВ}{ЧД},$ де ЧД - чистий дохід; ЗМВ - змінні витрати.	Змінні витрати підприємства для одержання 1 грн. чистого доходу

Отже, застосування в господарстві зазначеної системи показників ефективності витрат з урахуванням критерію дохідності є обґрунтованим. Таким чином, запропоновані критерії з оцінки ефективності витрат дозволять більш обґрунтовано обирати напрями управління витратами безпосередньо на підприємстві, що, у свою чергу, буде сприяти підвищенню прибутковості виробництва.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи результати представлені в розділі 1 необхідно відмітити наступне:

1. Витрати є важливою економічною категорією, яка потребує нових підходів управління ними через значні зміни, що відбуваються останнім часом в технологічній та збутовій діяльності підприємств. Сучасне економічне становище, яке склалося на великих підприємствах, вимагає від управлінців пошуку так званих прихованих резервів. З розвитком ринкових відносин ця тенденція буде поширюватися на всі підприємства, у тому числі дрібні. Високий економічний результат діяльності підприємства значною мірою визначається тим, наскільки ефективно на ньому здійснюватиметься менеджмент витрат, оскільки саме він є дієвим інструментом прозорості і ефективності діяльності підприємства та його структурних підрозділів.

2. Згідно з цим Національним стандартом бухгалтерського обліку в Україні передбачене таке групування витрат на виробництво, які формують структуру витрат : матеріальні витрати, оплата праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація основних засобів і нематеріальних активів, інші операційні витрати.

3. Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості та продукції встановлюється підприємством з урахуванням специфіки галузі промисловості (сфери послуг) та виду діяльності підприємства, а також особливостей технології й організації виробництва та реалізації його продукції. Номенклатура статей калькулювання собівартості продукції формується, виходячи з розподілу витрат на прямі та непрямі, а непрямих витрат — на змінні та постійні.

4. Обґрунтування діагностики процесу формування витрат виробництва як системи дає змогу визначити її завдання: оцінка особливостей процесу формування виробничих витрат підприємства, визначення ключових факторів впливу, виділення «вузьких місць»; підготовка та обґрунтування конкретних практичних заходів для підвищення ефективності діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ, СТРУКТУРИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»)

2.1. Дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства

Об'єктом нашого дослідження ми обрали діяльність підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод», котре почало свою діяльність під керівництвом голови правління та співзасновника Ковальчука Віталія Володимировича в 1999 році. Тоді штат підприємства налічував близько 300 працівників, а виробничі потужності переробки молока становили 2 тони на день, а також була наявна велика заборгованість кредиторам. Основними цілями діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є виробництво продукції, яка б постійно задовільняла найвибагливіші смаки споживачів, вдосконалення процесів виробництва, функціонування підприємства із використанням методів, досвіду, матеріалів і продукції, які не здійснюють шкідливого впливу на навколишнє середовище.

Досліджуючи історію заснування та розвитку підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» варто відзначити, що завод було побудовано у 1957 році. На період заснування заводу його потужності були невеликими, він переробляв до 10 тон молока за рік. Проте, починаючи із середини 60-их років відбулося значне зростання кількості населення у Тернополі, почали працювати перші великі підприємства. Відповідно, виникла потреба у будівництві нового молокозаводу, при цьому збільшуючи і виробничі потужності. У 1969 році було збудовано та введено в експлуатацію новий «Тернопільський міськмолокозавод». Продукція фасувалась у скляну тару, а в продаж надійшло топлене молоко, ряжанка, кефір, айран. У 1987 році спостерігався пік виробничої діяльності досліджуваного підприємства, котре виготовляло 108 тон молока та молокопродуктів протягом року.

Дев'яності роки відзначалися зниженням виробничих потужностей підприємства у зв'язку із зниженням купівельної спроможності населення та попиту на основний асортиментний ряд продукції. Відповідно, переробка молока знизилася у півтора рази у порівнянні із 1956 роком, коли підприємство працювало на старих потужностях.

Економічне становище в країні, безумовно, відображалось на роботі підприємства та вносило в неї свої корективи. Проте, важливо відзначити прихід на завод нової команди управлінців у 2000 році. На потужностях підприємства почав функціонувати ЗАТ «Тернопільський молокозавод», котрий з 2011 року став ПрАТ «Тернопільський молокозавод». З того часу, обсяги виробництва щороку зростають на 25-30 %. На заводі суттєво розширився асортимент продукції, були відвойовані власні ринки та відлагоджено власну систему доставки сировини та дистрибуції. Завдяки поетапній реконструкції, в даний час, виробничі потужності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» мають можливість здійснювати переробку орієнтовно 250 тон молока в день.

На сьогодні, ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є одним із найпотужніших підприємств України в молочній галузі. Понад 400 тон молока переробляється щоденно, у свою чергу, до 1500 людей збільшилася кількість працівників. Компанія представляє відому торгову марку - ТМ «Молокія». На заводі повним ходом впроваджуються новітні технології: ПрАТ «Тернопільський молокозавод» перше підприємство в Україні, яке виготовляє молоко за німецькою технологією «Fresh Milk Technology» («Свіже молоко»). Станом на 2019 рік ПрАТ «Тернопільський молокозавод» налічує 15 власних регіональних представництв у Західній Україні та у місті Київ. Основним напрямком діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» в даний час є виробництво широкого асортименту класичної молокопродукції (молоко, сметана, масло, кисломолочний сир, кефіри та йогурти), які мають короткі терміни зберігання, при цьому максимально зберігаючи природні цінні якості молока.

Однією з останніх новинок асортиментного ряду, що, безумовно, порадувала поціновувачів продукції ТМ «Молокія», стала поява на полицях йогурту натурального (без наповнювача та цукру). Для забезпечення щоденної доставки в регіони, відкрито власні торговельні представництва у таких містах як: Івано-Франківськ, Львів, Вінниця, Одеса, Житомир, Київ, Луцьк, Рівне, Стрий, Тернопіль, Ужгород, Умань, Хмельницький, Чернівці, Чернігів. Заплановано також відкриття представництв і в інших регіонах.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у своїй роботі не використовує дистриб'юторів і посередників, оскільки, його метою є контроль усіх етапів – від фермерських господарств до доставки продукції. Саме фермерські господарства є основними постачальниками сировини для ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Висока якість продукції ТМ «Молокія» забезпечується, насамперед, завдяки високоякісній сировині, яка отримується від фермерських господарств. Одним із них є ТОВ «Бучачагрохлібпром» у с. Соколів Бучацького району. Сучасне обладнання, відповідний догляд за тваринами у поєднанні з німецькими технологіями, сприяють отриманню високих надоїв молока. Від кожної корови отримується в середньому близько 25 літрів молока за день. В даний час ферма має приблизно 1000 дійних корів, які знаходяться на безприв'язному утриманні.

Свіжовидоєне молоко відразу збирається у спеціальній ємності, де відбувається його охолодження до температури не вище +4°C. Процесу властиве безконтактне доїння, з використанням німецького обладнання та дотриманням відповідних температурних умов, що дозволяє якнайдовше забезпечувати якість сировини. Молоковозами ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відбувається щоденна доставка охолодженого молока у цех по прийому сировини. Найвищим органом управління досліджуваного підприємства виступає рада акціонерів, котрою вибирається та затверджується спостережна рада, ревізійна комісія та правління. У функції спостережної ради входить контроль за діяльністю виконавчого органу, нею визначається організаційна структура. Значна ефективність реалізації виробничо-господарської, фінансової

та маркетингової діяльності належить створеній організаційній структурі досліджуваного підприємства, котра представлена на рисунку 2.1.

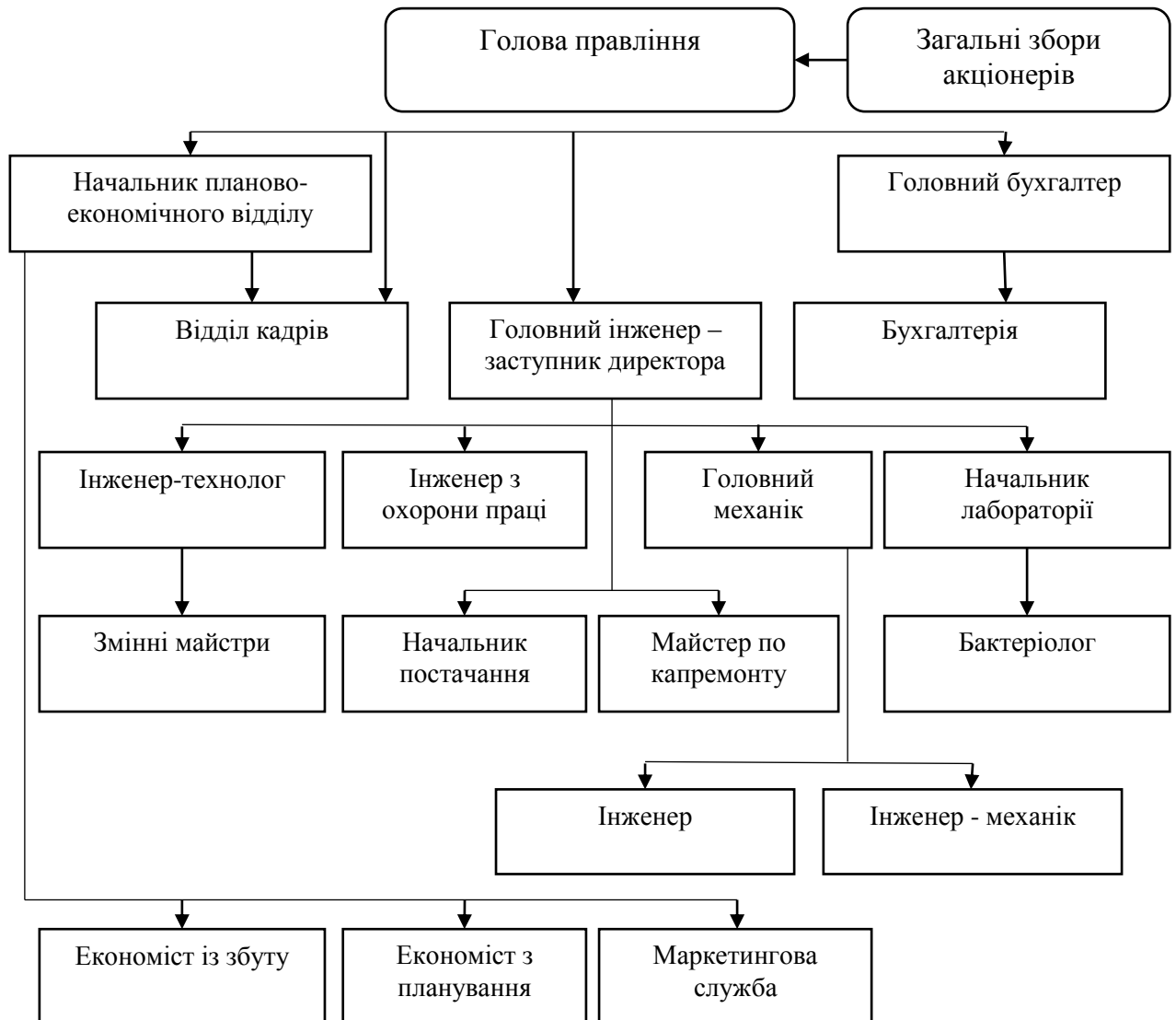

Рис.2.1. Організаційна структура підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Ревізійна комісія здійснює контроль за фінансовою діяльністю підприємства, перевіряє законність укладання договорів та дотримання статуту. Правлінням забезпечується організація виконання рішень зборів. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» очолює голова правління, в його підпорядкуванні знаходяться функціональні керівники. Він несе особисту відповідальність за діяльність підприємства, відповідає за політику і рішення керівництва та їх реалізацію. Кожен функціональний керівник отримує чіткі керівні функції.

Функціональні керівники підпорядковуються голові правління, ними узгоджується прийняття рішень з відповідними працівниками, проводиться оперативна робота та коригуються рішення. Головний інженер здійснює керівництво науково-дослідною діяльністю та технічною підготовкою виробничо-господарської діяльності. На нього покладена відповідальність за організацію і здійснення контролю роботи технологічного обладнання, він особисто відповідає за технічний стан обладнання та планово-попереджувальні роботи. В обов'язки начальника планово-економічного відділу входить визначення, контроль та координація діяльності пов'язаної зі збутом, плануванням та маркетингом. Вказані функції закріплюються, відповідно, за економістом зі збуту, економістом з планування та керуючим службою маркетингу.

Керівник відділу кадрів здійснює управління процесом найму та звільнення працівників, підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів. Головному бухгалтеру підпорядковуються функції бухгалтерського обліку, статистичної звітності та економічного аналізу стану підприємства.

До функцій начальника виробничої лабораторії входить здійснення постійного своєчасного лабораторного контролю щодо відповідності якості сировини, матеріалів і готової продукції до встановлених стандартів і технічних умов, проводячи реєстрацію в журналах контролю на всіх рівнях. Він здійснює особистий контроль продукції, яка експортується і оформляє відповідну документацію. Як ми бачимо, на ефективність діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» великий вплив має саме організаційна структура управління. Відповідно, основним завданням є її формування з максимальною раціональністю. На вказаний процес формування структури управління має вплив значна кількість факторів. Проте, насамперед, варто виділити три: розмір підприємства, форма виробничо-господарської діяльності, вид діяльності. Розглядаючи діяльність підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод», здійснимо дослідження основних фінансово-економічних показників діяльності за період 2014-2018 рр. (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Показники фінансово-економічної діяльності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

за період 2014-2018 рр.

№	Показники	Роки					Відхилення (+;-)							
		2014	2015	2016	2017	2018	Абсолютні показники, тис.грн., %				Відносні показники, %			
							2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017
1.	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	654310	867708	1172345	1522871	1799343	213398	304637	350526	276472	132,61	135,11	129,9	118,15
2.	Собівартість реалізованої продукції	506419	707475	970317	1228697	1382956	201056	262842	258380	154259	139,7	137,15	126,63	112,55
3.	Чистий прибуток	20328	28207	13172	42550	42905	7879	-15035	29378	355	138,76	46,7	323,03	100,83
4.	Загальна вартість активів	216574	266214	366174	468308	560482	49640	99960	102134	92174	122,92	137,55	127,89	119,68
5.	Необоротні активи	127054	133330	233694	258244	279349	6276	100364	24550	21105	104,94	175,27	110,51	108,17
6.	Оборотні активи	89520	132884	132480	210064	281133	43364	-404	77584	71069	148,44	99,7	158,56	133,83
7.	Дебіторська заборгованість	37372	15335	69422	118200	187077	-22037	54087	48778	68877	41,03	452,70	170,26	158,27
8.	Власний капітал	97045	124965	138137	182779	224070	27920	13172	44642	41291	128,77	110,54	132,32	122,59
9.	Поточні зобов'язання	52648	71593	105884	121578	160533	18945	34291	15694	38955	135,98	147,9	114,82	132,04
10.	Кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги	31031	43053	83812	77472	91867	12022	40759	-6340	14395	138,74	194,67	92,44	118,58
11.	Кількість працівників	1302	1342	1286	1374	1432	40	-56	88	58	103,07	95,83	106,84	104,22
12.	Фонд оплати праці	76552	74992	116612	114800	143087	-1560	41620	-1812	28287	97,96	155,5	98,45	124,64
13.	Продуктивність праці (р.1 / р.11)	502,54	646,58	911,62	1108,35	1256,52	144,04	265,04	196,73	148,18	128,66	140,99	121,58	113,37
14.	Вартість основних засобів	118585	115642	152022	223515	209890	-2943	36380	71493	-13625	97,52	131,46	147,03	93,9
15.	Фондовіддача (р.1 / р.14)	5,518	7,503	7,712	6,813	8,573	1,986	0,208	-0,898	1,760	135,99	102,78	88,35	125,82
16.	Фондомісткість (р.14 / р.1)	0,181	0,133	0,130	0,147	0,117	-0,048	-0,004	0,017	-0,030	73,54	97,30	113,19	79,48
17.	Рентабельність активів, % (р.3 / р.4)	9,39	10,6	3,6	9,09	7,66	1,21	-7	5,49	-1,43	112,89	33,95	252,58	84,25
18.	Рентабельність власного капіталу, % (р.3 / р.8)	20,95	22,57	9,54	23,28	19,15	1,62	-13,04	13,74	-4,13	107,76	42,24	244,14	82,25
19.	Рентабельність реалізації, % (р.3 / р.1)	3,11	3,25	1,12	2,79	2,38	0,14	-2,13	1,67	-0,41	104,63	34,56	248,68	85,34

Досліджуючи особливості виробничо-господарської та комерційної діяльності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» варто відмітити поступове збільшення чистого доходу виручки від реалізації продукції за досліджуваний період (2014-2018 рр.), зокрема найбільше зростання показника спостерігалось у період 2016-2017 рр. і становило 350526 тис.грн. та за період 2016-2017 рр. - 276472 тис.грн. Поряд із цим за рахунок зростання цін, зміни курсу валют та зростання реалізації основного асортименту продукції спостерігається приріст показника реалізації продукції на 1145033 тис.грн. або на 175% (рис.2.2).

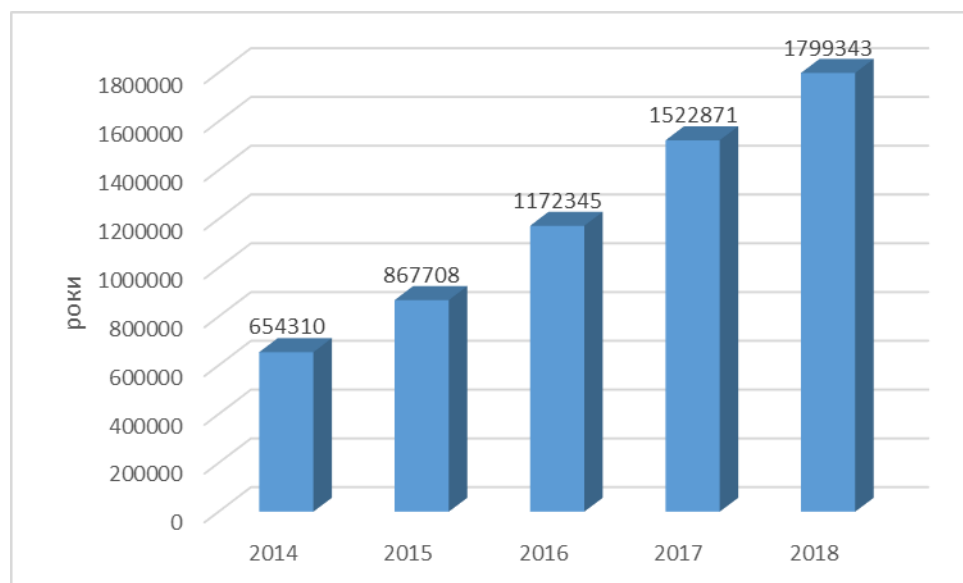

Рис. 2.2. Динаміка зміни обсягів реалізації продукції підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

Ідентично зміні рівня доходів від реалізації збільшується показник собівартості реалізованої продукції, зокрема за період 2014-2018 рр. видно зростання показника собівартості через активізацію виробничо-збутової діяльності підприємства, разом з цим, у звітному періоді показник зростає на 876537 тис.грн. або на 173,09%.

В структурі собівартості найбільша частка витрат на оплату праці, розмір якої з року в рік збільшується через інфляційні процеси та зростання середньої оплати праці, зокрема показник оплати праці збільшується на 66535 тис.грн. за звітний період, при чому приріст показника складав 86,91%.

Середній рівень оплати праці на підприємстві становив 7386,2 грн., що є вищим середньорегіонального рівня по Тернопільській області та м. Тернопіль (6988,4 грн.), проте значно нижчий середньогалузевого показника (9782,3 грн.) по Україні.

Зміна рівня доходів від реалізації продукції та дещо нижчі витрати пов'язані із створенням собівартості виробництва та реалізації продукції обумовили прибутковість діяльності підприємства протягом усього досліджуваного періоду, зокрема спостерігається зростання показника прибутковості діяльності підприємства на 22577 тис.грн. або 111,06% (рис.2.3). Зокрема, якщо у попередньому 2017 році значення показника становило 42550 тис.грн., то у звітному 2018 році показник чистого прибутку збільшився до рівня 42905 тис.грн.

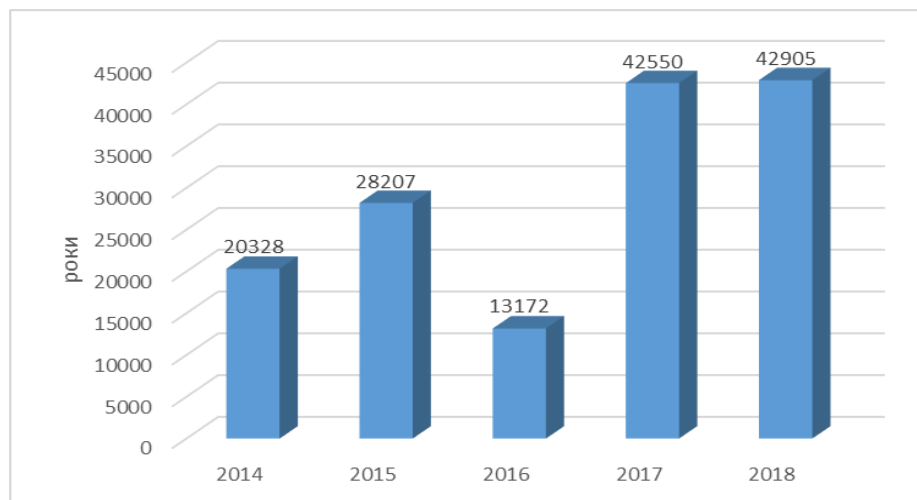

Рис. 2.3. Динаміка зміни чистого прибутку

підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

Оцінюючи показники майнового стану та джерел фінансування необхідно відмітити поступове збільшення вартості необоротних та оборотних активів. Впродовж досліджуваного періоду спостерігається приріст показника необоротних активів із 127054 тис.грн. у 2014 році до показника 279349 тис.грн. у 2018 році. Поряд із зростанням необоротних активів збільшується вартість оборотних активів на 191613 тис.грн. або на 119,87%, відповідний приріст показника збільшується із 89520 тис.грн. у

2014 році до рівня 281133 тис.грн. у 2018 році.

Динаміку зміни необоротних та оборотних активів компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» представлено на рис.2.4.

Рис. 2.4. Динаміка зміни необоротних та оборотних активів підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

В структурі оборотних активів негативне значення має наявність значного обсягу дебіторської заборгованості, яка значно збільшувалася до 2019 року, що обумовило неефективне управління нею. Спостерігається тенденція до росту дебіторської заборгованості за період 2015-2016 рр. на 54087 тис.грн., за період 2016-2017 рр. на 48778 тис.грн., а за період 2017-2018 рр. спостерігається збільшення розміру дебіторської заборгованості на 68877 тис.грн.. Поряд із цим, в структурі дебіторської заборгованості залишається найбільша частка простроченої дебіторської заборгованості, яка обумовлює необхідність активізації судових процесів та зниження показника дебіторської заборгованості підприємства на перспективний період.

Щодо структури джерел формування майна, слід відмітити позитивні тенденції до зростання власного капіталу та наявність значного обсягу поточних зобов'язань підприємства, що демонструє повну орієнтацію як на внутрішні так і на зовнішні джерела фінансування поточної діяльності.

Зокрема спостерігається поступове збільшення значення показника власного капіталу підприємства через прибутковість діяльності та наявність нерозподіленого прибутку розмір якого збільшується. В цілому показник власного капіталу збільшується, якщо у базовому 2014 році значення показника складало 97045 тис.грн., то у звітному періоді (2018 рік) показник збільшується до рівня 224070 тис.грн., найбільше збільшення значення показника має місце за період 2016-2017 рр. на 44642 тис.грн.

Негативною тенденцією є ріст загального обсягу поточних зобов'язань і кредиторської заборгованості підприємства, якщо у базовому, 2014 році, показник поточних зобов'язань становив 52648 тис.грн., то у звітному періоді (2018 році) показник збільшується до рівня 160533 тис.грн. (рис.2.5).

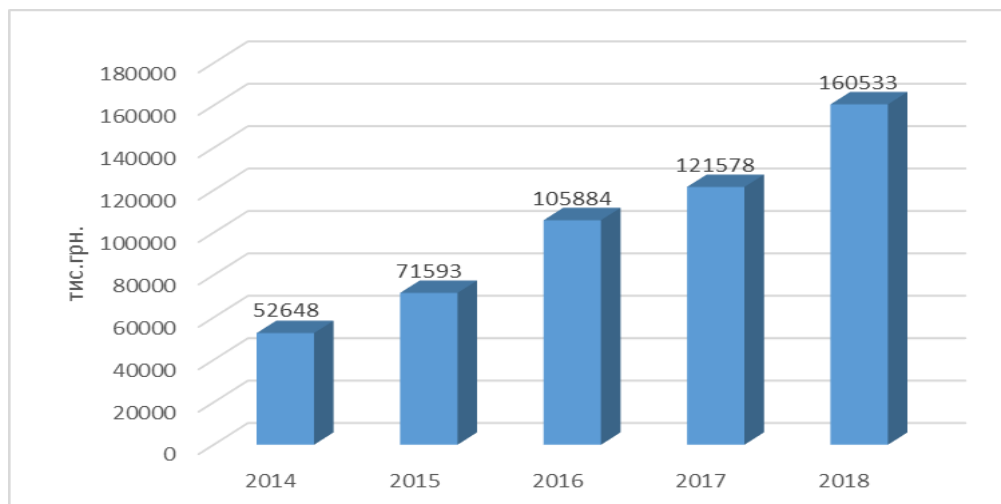

Рис. 2.5. Динаміка зміни поточних зобов'язань підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

Проводячи дослідження трудового потенціалу підприємства, варто відмітити зростання кількості працівників підприємства на 72 особи, якщо у базовому 2014 році показник становив 1302 працівників то у звітному періоді показник зростає до рівня 1374 працівника, при цьому спостерігається динаміка до зростання оплати праці працівників підприємства, якщо у базовому періоді значення показника становило 76552 тис.грн., то за останні два роки показник збільшується на 28287 тис.грн. до рівня 143087 тис.грн.

Зростання стимулювання персоналу підприємства позитивно

відобразилося на продуктивності праці, якщо у 2014 році показник становив 502,54 тис.грн. на 1 працюючого, то у звітному періоді (2018 році) значення показника збільшилося і становило 224070 тис.грн. на 1 працюючого. Зростання показника продуктивності праці складало 1,51 тис.грн. на 1 працюючого, а темп збільшення становив 1,41% за період 2014-2015 рр.

За рахунок отриманого у базовому році чистого прибутку спостерігаються позитивні значення показників рентабельності активів, власного капіталу і реалізації продукції (рис.2.6).

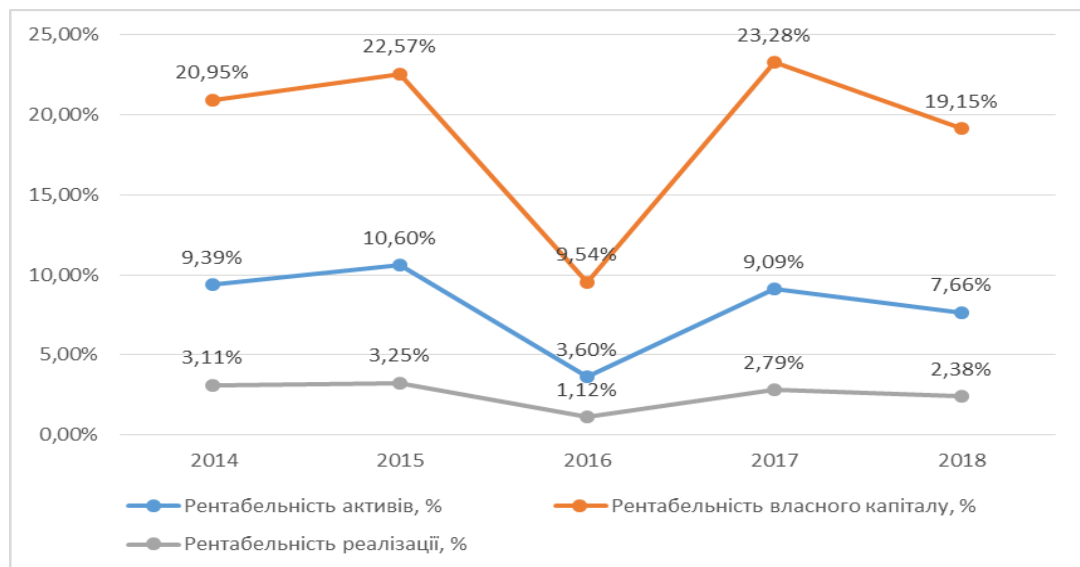

Рис. 2.6. Динаміка зміни показників рентабельності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

В цілому, узагальнюючи результати дослідження необхідно відмітити позитивну динаміку ключових показників фінансово-господарської діяльності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у період 2014-2018 рр., зокрема, ми бачимо зростання обсягу реалізації, чистого прибутку, власного капіталу, показників рентабельності, продуктивності праці, поточних зобов'язань, знижується рівень дебіторської заборгованості. Позитивна динаміка спостерігається у зростанні показників оборотних активів, приріст кількості працівників та фонду оплати праці на підприємстві.

2.2. Аналіз динаміки, складу та ефективності формування витрат підприємства

Досліджуючи структуру витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» доцільно відмітити наявність: основні матеріали та комплектуючі, допоміжні матеріали, електроенергія, оплата послуг, використаних у виробництві, орендна плата, амортизація, витрати на оплату праці, податки та збори, відрахування на соціальні заходи, а також інші витрати.

Стан та динаміку витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відобразимо в таблиці 2.2. Досліджуючи показники, що представлені в таблиці, відмітимо зростання обсягів витрат виробничо-господарської діяльності підприємства, зокрема, у 2014 році значення показника складало 618137 тис.грн., у 2015 році – 827694 тис.грн., у 2016 році 1140686 тис.грн., у 2017 році – 1147950 тис.грн., у звітному, 2018 році, показник зріс до рівня 1722389 тис.грн. (рис.2.5).

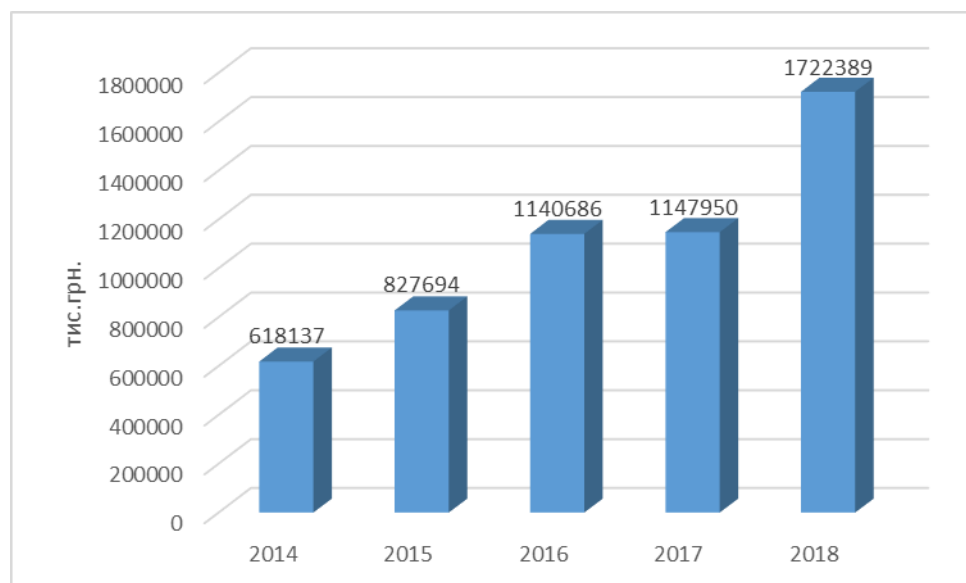

Рис. 2.5. Динаміка зміни загального обсягу витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

Досліджуючи тенденції у зміні витрат на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод», відмітимо їх поступове зростання (на 1104252 тис.грн. або на 178,64%), зокрема:

**Стан та динаміка витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
за період 2014-2018 рр.**

Показник	Роки					Відхилення (+;-)							
						тис.грн.				%			
	2014	2015	2016	2017	2018	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2014
Сировина та матеріали	116952	138473	176350	226261	290050	37877	49911	63789	173099	27,35%	28,30%	28,19%	148,01%
Допоміжні матеріали	11806	14071	15513	26288	43404	1443	10775	17116	31598	10,25%	69,45%	65,11%	267,63%
Електроенергія	71828	83928	102776	95280	173100	18848	-7496	77820	101273	22,46%	-7,29%	81,68%	140,99%
Витрати на оплату послуг, використаних у виробництві	32267	36501	58745	50395	86981	22244	-8350	36586	54714	60,94%	-14,21%	72,60%	169,57%
Орендна плата	62185	66712	207035	203646	291773	140322	-3388	88126	229588	210,34%	-1,64%	43,27%	369,20%
Амортизація	57116	72009	91711	82193	121084	19702	-9518	38891	63968	27,36%	-10,38%	47,32%	112,00%
Витрати на оплату праці	147055	268835	290761	278493	400800	21926	-12268	122307	253745	8,16%	-4,22%	43,92%	172,55%
Відрахування на соціальні заходи	76834	100730	109392	110433	183434	8661	1041	73002	106600	8,60%	0,95%	66,11%	138,74%
Податки та збори	39375	43371	82358	68188	119534	38986	-14169	51346	80158	89,89%	-17,20%	75,30%	203,58%
Інші витрати	2720	3062	6046	6773	12229	2983	727	5456	9509	97,41%	12,03%	80,56%	349,63%
Всього	618137	827694	1140686	1147950	1722389	312992	7264	574439	1104252	37,81%	0,64%	50,04%	178,64%

-спостерігаються тенденції зростання витрат сировини та матеріалів, що затрачаються на виробництво виробів підприємства, зокрема якщо у базовому 2014 році значення показника складало 116952 тис.грн., то у звітному 2018 році показник збільшується до рівня 290050 тис.грн. При цьому приріст показника становив 148,01% за весь досліджуваний період, а найбільший показник приросту становив 28,3% за період 2016-2017 рр.;

-спостерігається зростання використання допоміжних матеріалів у виробничому процесі, при цьому приріст використання за досліджуваний період зростає на 267,63%, зокрема у 2014 році показник витрат становив 11806 тис.грн. та зростає до рівня 43404 тис.грн. у 2018 році. В цілому, в структурі витрат спостерігається найбільший приріст допоміжних витрат на виробництво продукції;

-зростання обсягів виробництва продукції обумовило збільшення використання електроенергії на 140,99%, зокрема у базовому, 2014 році, значення показника становило 71828 тис.грн., а у звітному, 2018 році, показник зростає на 77820 тис.грн. до рівня 173100 тис.грн.;

-ріст витрат на оплату послуг, що використані у виробництві (здійснення іншими підприємствами та фізичними особами-підприємцями певних виробничих операцій, виготовлення та обробки продукції; поточний ремонт будівель, споруд, передавальних пристроїв, машин і обладнання, транспорту; здійснення досліджень для визначення якості сировини і матеріалів, що використовуються у виробництві; транспортні послуги, які входять у технологічний процес виробництва, тощо) на 54714 тис.грн. або на 169,57%, зокрема, показник базового періоду становив 32267 тис.грн., а у звітному році зріс до рівня 86981 тис.грн.;

-впродовж 2014-2018 рр. підприємство ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у зв'язку із необхідністю збільшення виробничих площ підприємство орендувало додаткові приміщення, при цьому сплачувало орендну плату у сумі 66712 тис.грн. у 2015 році, 207035 тис.грн. у 2016 році, 291773 тис.грн. у 2018 році;

- на відновлення виробничого потенціалу (амортизаційні відрахування) підприємство у 2014 році витратило 57116 тис.грн., а у звітному 2018 році 121084 тис.грн., темп зростання показника становив 112%, найбільший показник приросту мав місце у 2017-2018 рр. – 47,32%;

-пропорційно зростають витрати на оплату праці та соціальні відрахування, а саме: витрати на оплату праці збільшуються із 147055 тис.грн. до рівня 278493 тис.грн., а темп росту показника становив 172,55%, поряд із цим спостерігається зростання показника відрахувань на соціальні заходи на 138,74% до рівня 183434 тис.грн.;

-підприємство ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є платником загальнодержавних та місцевих податків. За досліджуваний період податкове навантаження зростає із 39375 тис.грн. у 2014 році до рівня 119534 тис.грн. у 2018 році, показник приросту становив 203,58% за весь досліджуваний період, найбільший приріст показника складав 89,89% за період 2015-2016 рр.;

-інші витрати збільшуються на 349,63%, зокрема показник базового періоду становив 2720 тис.грн., а у звітному році значення показника складало 12229 тис.грн.

Зведені показники динаміки витрат підприємства представимо на рис.2.6.

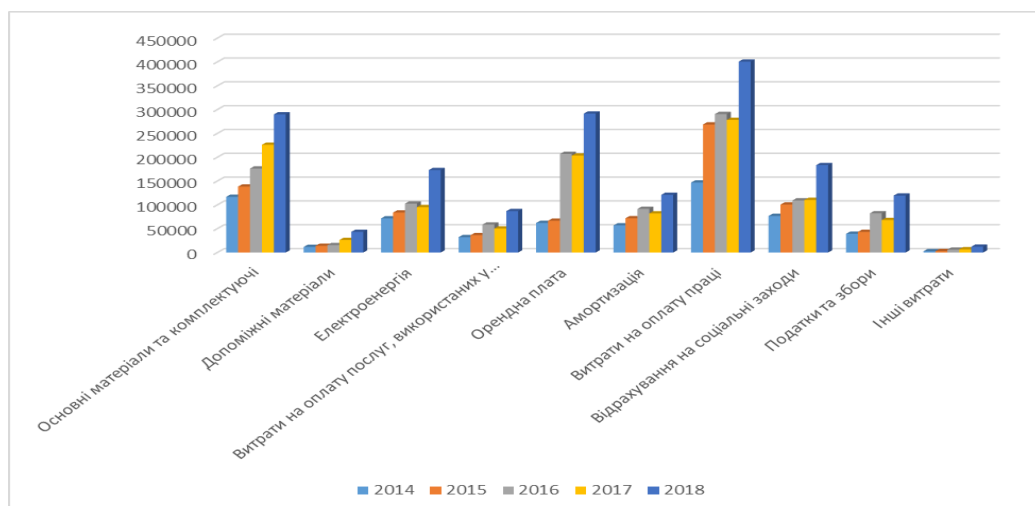

Рис. 2.6. Зведені показники динаміки витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Далі здійснимо оцінку структури витрат підприємства (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Структура витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр., тис.грн., %

Показник	2014		2015		2016		2017		2018		Відхилення в структурі (+;-)				
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2018 / 2014
Сировина та матеріали	116952	18,92	138473	16,73	176350	15,46	226261	19,71	290050	16,84	-2,19	-1,27	4,25	-2,87	-2,08
Допоміжні матеріали	11806	1,91	14071	1,7	15513	1,36	26288	2,29	43404	2,52	-0,21	-0,34	0,93	0,23	0,61
Електроенергія	71828	11,62	83928	10,14	102776	9,01	95280	8,3	173100	10,05	-1,48	-1,13	-0,71	1,75	-1,57
Витрати на оплату послуг, використаних у виробництві	32267	5,22	36501	4,41	58745	5,15	50395	4,39	86981	5,05	-0,81	0,74	-0,76	0,66	-0,17
Орендна плата	62185	10,06	66712	8,06	207035	18,15	203646	17,74	291773	16,94	-2	10,09	-0,41	-0,8	6,88
Амортизація	57116	9,24	72009	8,7	91711	8,04	82193	7,16	121084	7,03	-0,54	-0,66	-0,88	-0,13	-2,21
Витрати на оплату праці	147055	23,79	268835	32,48	290761	25,49	278493	24,26	400800	23,27	8,69	-6,99	-1,23	-0,99	-0,52
Відрахування на соціальні заходи	76834	12,43	100730	12,17	109392	9,59	110433	9,62	183434	10,65	-0,26	-2,58	0,03	1,03	-1,78
Податки та збори	39375	6,37	43371	5,24	82358	7,22	68188	5,94	119534	6,94	-1,13	1,98	-1,28	1	0,57
Інші витрати	2720	0,44	3062	0,37	6046	0,53	6773	0,59	12229	0,71	-0,07	0,16	0,06	0,12	0,27
Всього	618137	100	827694	100	1140686	100	1147950	100	1722389	100	-	-	-	-	-

Проводячи аналіз структури витрат підприємства у досліджуваному періоді, необхідно відмітити, що найбільша частка витрат припадає на оплату праці (рис.2.7 і 2.8).

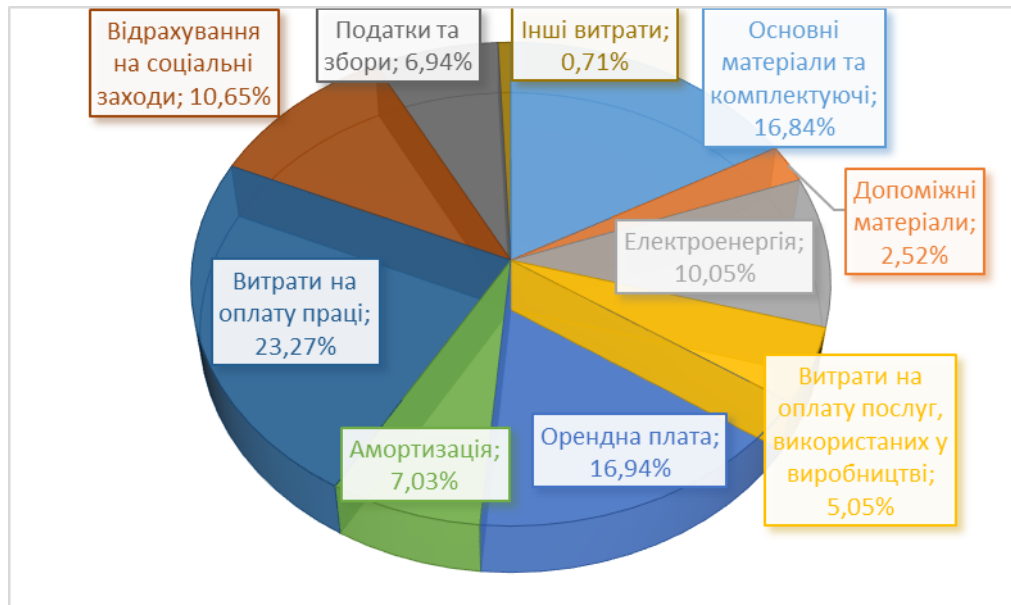

Рис. 2.7. Структура витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2014 році

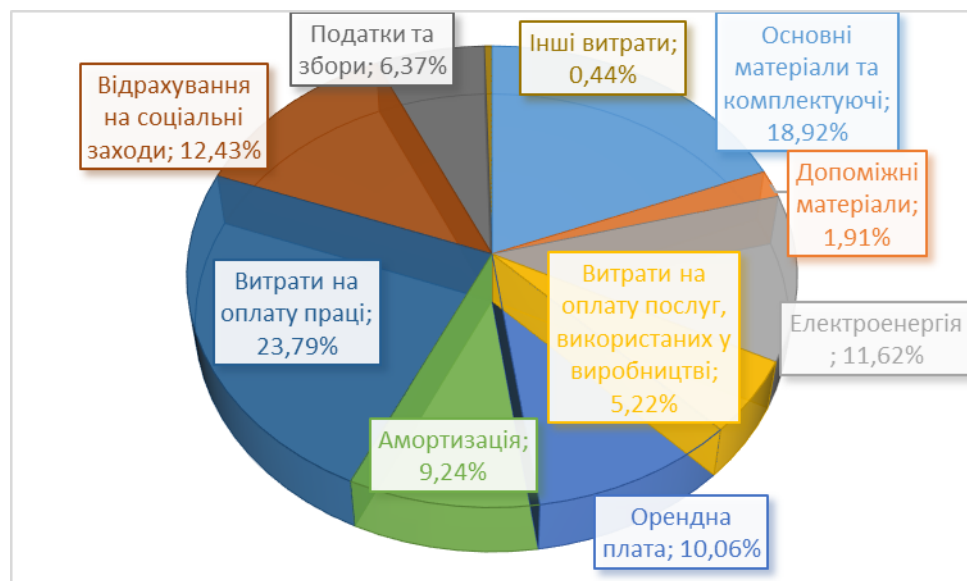

Рис. 2.8. Структура витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018 році

В структурі витрат компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» спостерігаються наступні тенденції, зокрема:

- зниження питомої ваги витрат на основні матеріали та комплектуючі,

якщо у 2014 році показник становив 18,92%, то у звітному періоді знижується на 2,08% до рівня 16,84%;

– зростання питомої ваги витрат на допоміжні матеріали, зокрема, показник зростає із 1,91% у 2014 році до рівня 2,52% у 2018 році, при цьому приріст показника становив 0,61%;

– зниження питомої ваги витрат на електроенергію, зокрема показник питомої ваги даних витрат у 2014 році складав 11,62% і знижується до рівня 10,05% у 2018 році, при цьому показник зниження становив 1,57%;

– також зниження питомої ваги витрат на амортизацію (на 2,21%), витрат на оплату праці (на 0,52%), витрат соціальні заходи (на 1,78%);

– за рахунок приросту виробництва та реалізації продукції збільшується розмір оподаткування (на 0,57%);

– зростає питома вага витрат, що пов'язані із орендою (на 6,88%) та інших витрат (на 0,27%).

Для визначення структури виробничих витрат здійснено оцінку співвідношення постійних і змінних витрат на досліджуваному підприємстві (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Структура (у розрізі постійних та змінних) витрат підприємства ПрАТ
«Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

Показник	Роки					Відхилення (+;-)	
	2014	2015	2016	2017	2018	тис.грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
ПОСТІЙНІ ВИТРАТИ							
Орендна плата	62185	66712	207035	203646	291773	229588	369,2
Амортизація	57116	72009	91711	82193	121084	63968	112
Податки та збори	39375	43371	82358	68188	119534	80159	203,58
Інші витрати	2720	3062	6046	6773	12229	9509	349,6
Всього постійних витрат	161396	185154	387150	360800	544620	383224	237,44
Питома вага постійних витрат	26,11	22,37	33,94	31,43	31,62	5,51	21,1

продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
ЗМІННІ ВИТРАТИ							
Сировина та матеріали	116952	138473	176350	226261	290050	173098	148,01
Допоміжні матеріали	11806	14071	15513	26288	43404	31598	267,64
Електроенергія	71828	83928	102776	95280	173100	101272	140,99
Витрати на оплату послуг, використаних у виробництві	32267	36501	58745	50395	86981	54714	169,57
Витрати на оплату праці	147055	268835	290761	278493	400800	253745	172,55
Відрахування на соціальні заходи	76834	100730	109392	110433	183434	106600	138,74
Всього змінних витрат	456742	642538	753537	787150	1177769	721027	157,86
Питома вага змінних витрат	73,89	77,63	66,06	68,57	68,38	-5,51	-7,46
Всього	618137	827694	1140686	1147950	1722389	1104252	178,64

Таким чином, питома вага змінних витрат є значно більшою ніж постійних (рис.2.9), при цьому показник постійних витрат ПрАТ «Тернопільський молокозавод» збільшується із 26,11% до рівня 31,62%, а змінних витрат знижується із 73,89% до рівня 68,38%.

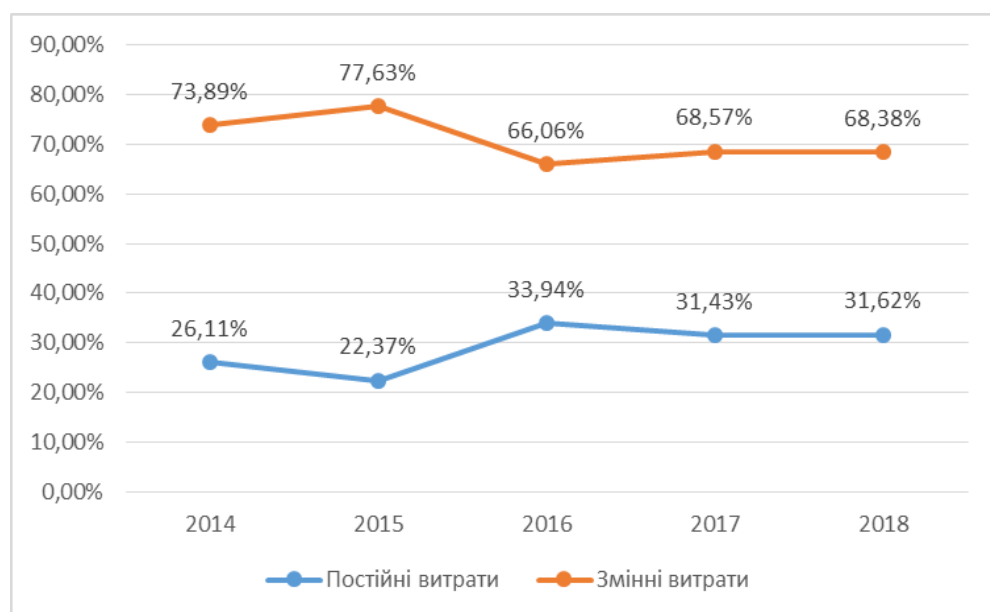

Рис. 2.9. Питома вага постійних та змінних витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

В цілому спостерігається приріст постійних витрат підприємства на 383224 тис.грн. або на 237,44% (якщо у 2014 році показник становив 161396 тис.грн., то у 2018 році значення показника збільшується до 544620 тис.грн.), поряд із цим змінні витрати збільшуються на 721027 тис.грн. (із 456742 тис.грн. у 2014 році до рівня 1177769 тис.грн. у 2018 році). Відбувається збільшення питомої ваги постійних витрат, вона зростає на 21,1%, відповідно, питома вага змінних витрат знижується на ідентичну величину.

Щоб розкрити повністю особливості та специфіку формування витрат на підприємстві, здійснимо аналіз поведінки постійних та змінних витрат беручи за основу залежність від обсягів виробництва, що доцільно зобразити графічно. Для цього використаємо дані фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства (таблиця 2.5. і рис.2.10).

Таблиця 2.5

Залежність операційних витрат від обсягів господарської діяльності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Обсяги господарської діяльності, тис.грн.	Операційні витрати, тис.грн.		
	усього	у тому числі	
		постійні	змінні
1799343	1722389	544620	1177769
899671,5	1133505	544620	588885
0	544620	544620	0

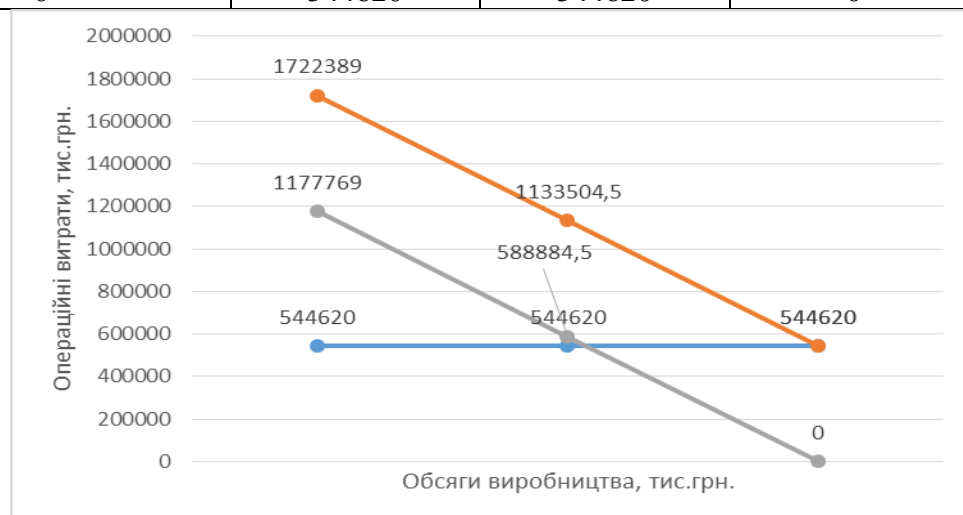

Рис. 2.10. Залежність обсягу виробництва та операційних, змінних та постійних витрат господарської діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2018 році

Таким чином, при різному обсязі виробництва спостерігається стабільність операційних витрат підприємства. Функція операційних витрат є також залежною від обсягів виробництва, оскільки має в своєму складі змінні витрати. Щоб остаточно виявити тенденцію зміни операційних витрат, побудуємо графік змін останніх протягом дослідних років (рис.2.11).

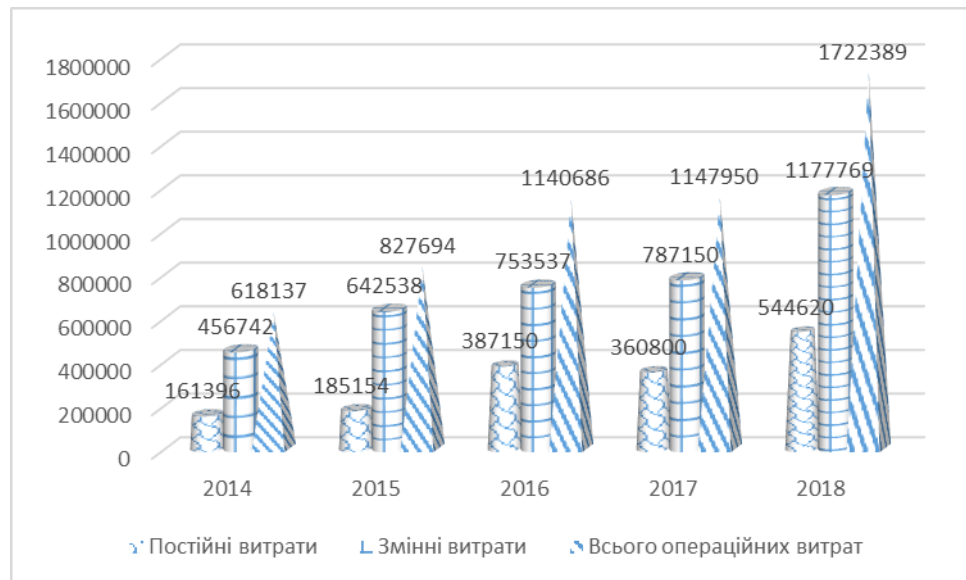

Рис. 2.11. Динаміка зміни операційних витрат

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

Відповідно до рис. 2.11, всі зображені витрати підприємства за період 2014-2018 рр., мають тенденцію до зростання, але кут нахилу кривої постійних витрат більше за кут нахилу змінних витрат. У свою чергу, все це відбивається на загальних операційних витратах.

Підсумовуючи результати аналізу витрат дослідимо ефективність їх формування використовуючи показники підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» представлені в параграфі 1.3. (таблиця 2.6). Узагальнюючи результати дослідження ефективності витрат досліджуваного підприємства, варто відзначити зростання основних показників – коефіцієнту покриття виробничих витрат, коефіцієнту ефективності формування витрат. Зростання показників обумовлено значним приростом показника доходів від реалізації (чистих доходів) над виробничими витратами діяльності підприємства.

Показники ефективності формування витрат підприємства ПрАТ
«Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.

Показник	Роки					Відхилення (+;-)	
	2014	2015	2016	2017	2018	2018/ 2017	2018/ 2014
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	1,059	1,048	1,028	1,327	1,045	-0,282	-0,014
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	0,945	0,954	0,973	0,754	0,957	0,203	0,013
Коефіцієнт покриття постійних витрат	4,054	4,686	3,028	4,221	3,304	-0,917	-0,750
Коефіцієнт окупності постійних витрат	0,247	0,213	0,330	0,237	0,303	0,066	0,056
Коефіцієнт покриття змінних витрат	1,059	1,048	1,028	1,327	1,045	-0,282	-0,014
Коефіцієнт окупності змінних витрат	0,945	0,954	0,973	0,754	0,957	0,203	0,013
Коефіцієнт ефективності формування витрат	0,033	0,034	0,012	0,037	0,025	-0,012	-0,008
Коефіцієнт віддачі виробничих витрат	30,408	29,344	86,599	26,979	40,144	13,165	9,736
Коефіцієнт ефективності постійних витрат	0,126	0,152	0,034	0,118	0,079	-0,039	-0,047
Коефіцієнт віддачі постійних витрат	7,940	6,564	29,392	8,479	12,694	4,214	4,754
Коефіцієнт ефективності змінних витрат	0,045	0,044	0,017	0,054	0,036	-0,018	-0,008
Коефіцієнт віддачі змінних витрат	22,469	22,779	57,207	18,499	27,451	8,951	4,982

Впродовж досліджуваного періоду спостерігається зниження показника покриття постійних витрат та ефективності постійних витрат, що обумовлює зниження ефективності використання постійних витрат на підприємстві. Поряд із цим спостерігається зниження ефективності використання змінних витрат за весь досліджуваний період.

2.3. Дослідження стану та структури собівартості виробництва окремих видів продукції підприємства

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ТА ОБГРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАХОДІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ЇХ СТРУКТУРИ

3.1. Формування стратегічної моделі управління витратами

Стратегічне управління має на увазі розробку і реалізацію стратегії, що повинна бути у відповідності до мети і завдань підприємства, а правильний вибір стратегії, послідовність етапів і процесів її реалізації повинні забезпечувати позитивний економічний ефект. Досягнути зазначеної мети діяльності та ефективно вирішувати наявні проблеми у розвитку підприємства можна базуючись на реалізації його ринкових конкурентних переваг. Модель стратегічного управління витратами компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» має охоплювати відповідні складові, котрі відображені на рисунку 3.1.

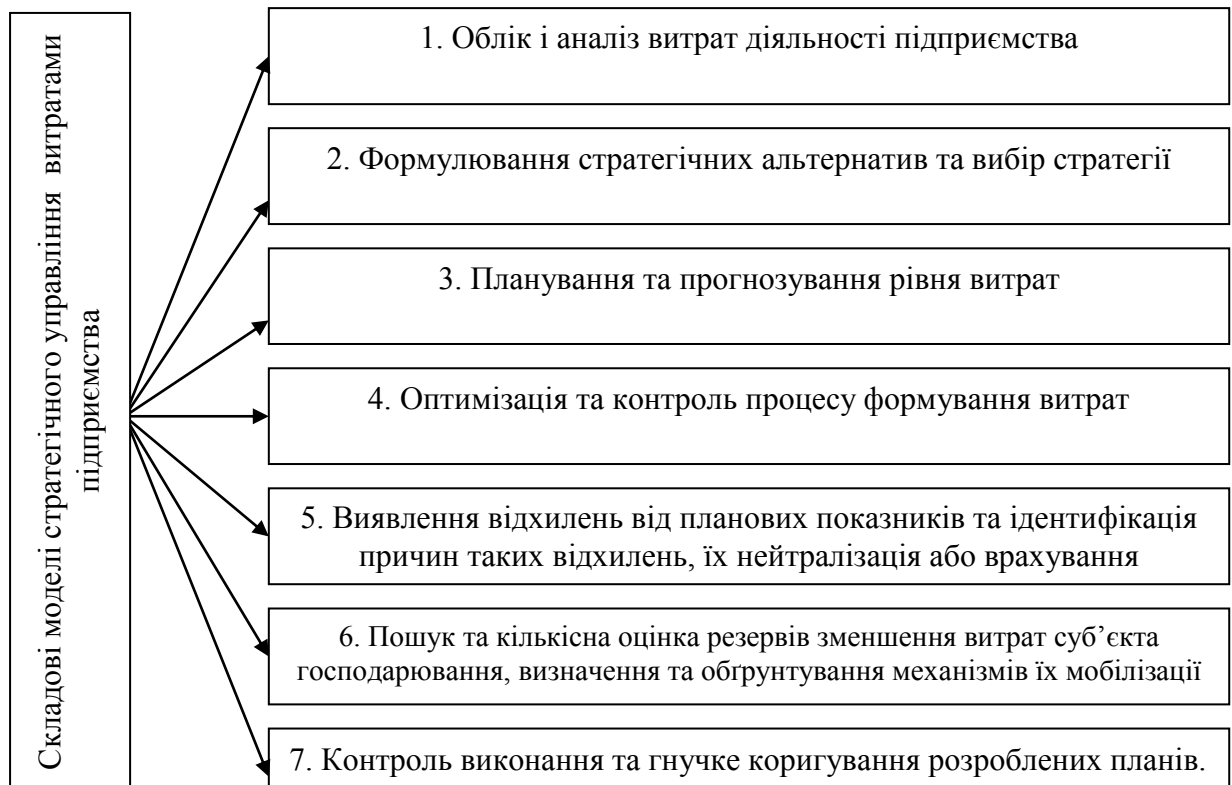

Рис. 3.1. Складові моделі стратегічного управління витратами підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Чільне місце в системі стратегічного управління витратами досліджуваного підприємства, займає процес стратегічного планування та прогнозування. Планування підприємством витрат на довгостроковий період передбачає досягнення їх оптимального рівня, результатом чого може стати зниження витрат та використання резервів задля здобуття конкурентних переваг [55, с.83].

Перед складанням плану витрат проводять їх попередній аналіз, під час якого виявляються тенденції в динаміці витрат і фактори, котрі мали вплив на їх зміну. Далі проводиться планування послідовності конкретних дій для забезпечення реалізації визначених цілей та мети, котру вони конкретизують.

Прогнозування витрат дає можливість уточнення стратегії їх зниження, що довго може бути в незмінному стані, іноді може уточнюватись за результатами щорічної перевірки її спрямування. В нашому випадку, та за сучасних умов господарювання вітчизняних підприємств, мінімізація витрат не завжди є доступним і доцільним способом їх зниження, тому варто ставити акцент на оптимізацію витрат.

Стратегія мінімізації та оптимізації витрат досліджуваного підприємства повинна бути спрямованою на вирішення питань:

- оцінка обґрунтованості абсолютної величини витрат;
- її відповідність плановим величинам;
- оцінка чинників формування величини та структури витрат;
- своєчасне виявлення резервів зменшення витрат;
- виявлення та обґрунтування механізмів мобілізації даних резервів.

Вирішення завдань стосовно оптимізації і контролю процесу формування витрат в компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод», повинне забезпечуватися керівниками функціональних підрозділів, за основу стимулювання ефективності управління ними доцільно поставити особисту відповідальність менеджера за результати розробки, виконання та дотримання даного курсу стратегії зниження витрат. Процес розробки і реалізації

стратегії зниження витрат окремого функціонального підрозділу даного підприємства пропонується здійснювати в послідовності, поданий на рис. 3.2.

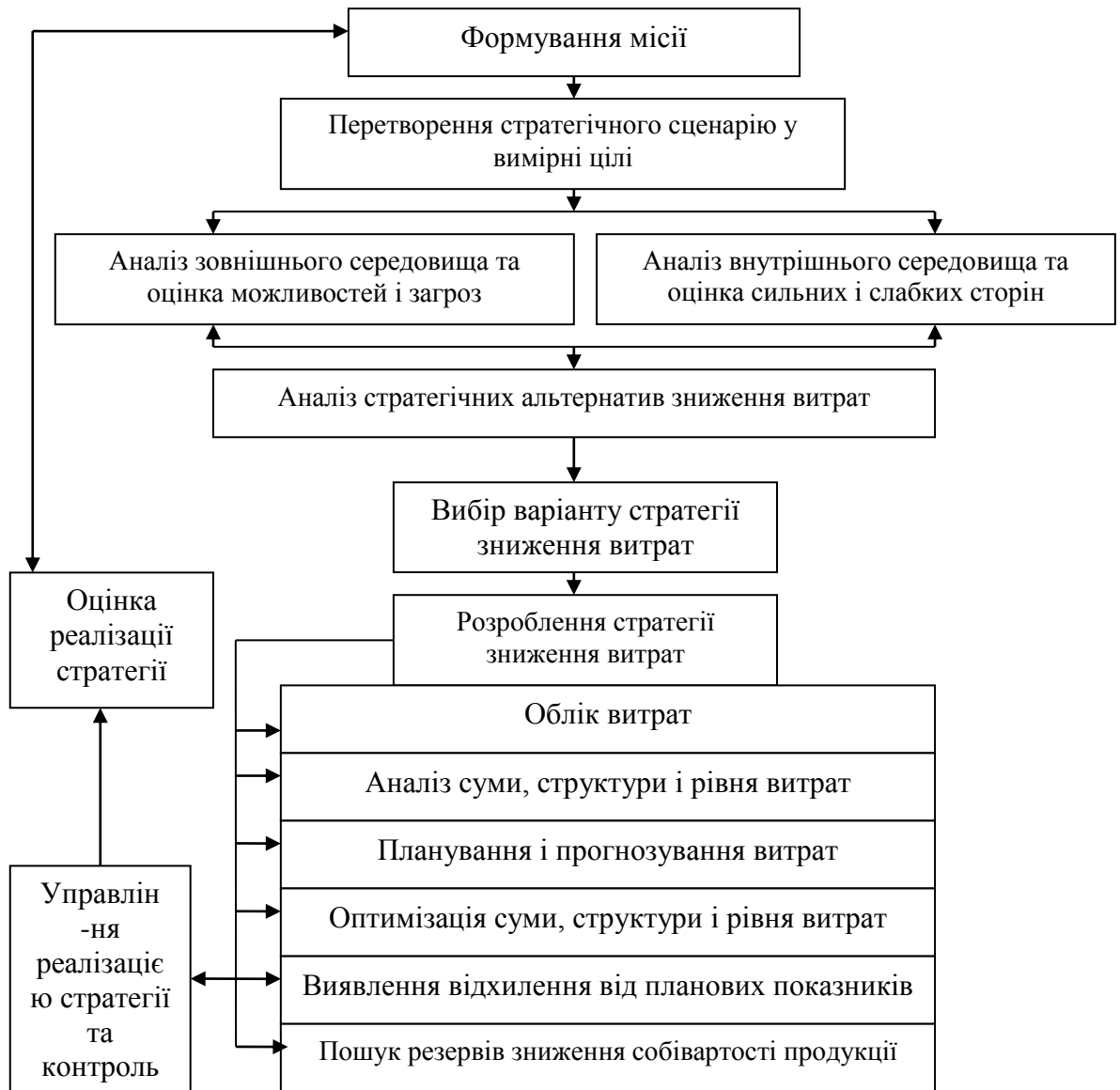

Рис. 3.2. Структура процесу розроблення і реалізації стратегії оптимізації витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Система управління витратами та форми її ведення визначаються самостійно кожним підприємством ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Крім того, впровадження системи потребує певного часу для освоєння її методів та прийомів відповідними фахівцями: керівниками, галузевими спеціалістами, бухгалтерами. Інформаційну базу здійснення процесу управління витратами підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» покликаний забезпечити управлінський облік. Однак, досі немає єдиного

підходу щодо визначення ролі та призначення управлінського обліку і його організації.

Обґрунтований облік витрат дає можливість керувати діяльністю підприємства, досягти зменшення витрат та зростання нагромаджень надаючи дані про фактичні витрати, котрі відповідають критеріям точності, повноти і своєчасності.

Призначення системи функціонального управління витратами даного підприємства загалом полягає в організації управлінського обліку із позиції функціонального підходу:

- тотальний контроль витрат на виконання загальних функцій підприємства;

- аналіз функціональної структури витрат, визначення співвідношень на виконання загальних функцій підприємства;

- інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень з точки зору загальних функцій виконуваних підприємством;

- проведення функціонально-вартісного аналізу діяльності підприємства задля встановлення можливостей найраціональнішого використання загальних функцій підприємства;

- отримання та аналіз інформації щодо зміни рівня витрат у функціональних центрах як в цілому, так і щодо окремих видів ресурсів.

Система функціонального управління витратами компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» націлена також на визначення необхідності та доцільності певних робіт, що виконуються в межах загальних функцій підприємства, а також доцільність витрат на їх виконання. Отже, це дозволяє запобігати невиправданим витратам. Успішне впровадження системи функціонального управління витратами даного підприємства можливе за умов готовності та здатності керівництва забезпечити ефективне управління, мотивації персоналу до управління витратами, здійснення моніторингу та планування витрат на основі аналізу моделей.

3.2. Резерви зниження собівартості виробництва продукції

Як показали результати дослідження витрати виробництва та загальна собівартість реалізації продукції на аналізованому підприємстві з року в рік зростають. Тому, в сучасних умовах важливим є зменшення витрат виробництва і реалізації продукції підприємства.

Основні джерела зменшення собівартості виготовлення продукції на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» представлені на рис 3.3.

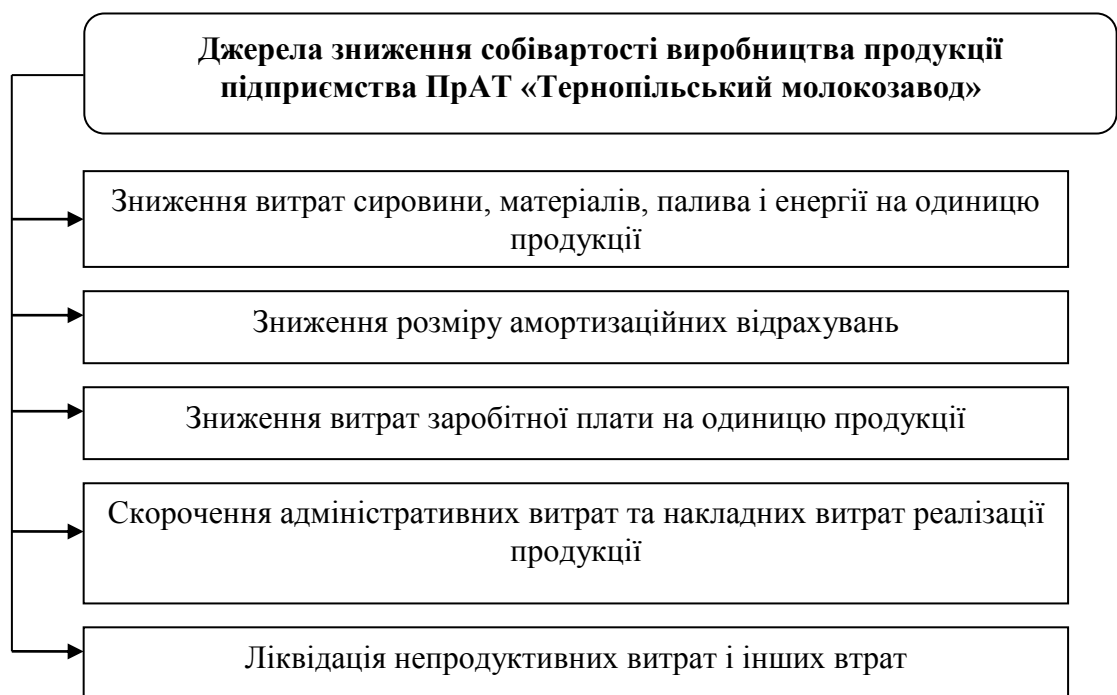

Рис. 3.3. Джерела зниження собівартості виробництва продукції підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Необхідно відзначити, що при реалізації процесу виробництва підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» на економію ресурсів значно впливає кількість техніко-економічних чинників. Найбільший вплив мають такі групи чинників:

1. *Підвищення технічного рівня виробництва* на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» повинне виявлятися в економії матеріальних та трудових витрат у таких напрямках: а) запровадження нової та

удосконалення застосовуваної технології, механізації і автоматизації виробничих процесів; б) розширення масштабів використання нової техніки; в) використання нових видів сировини та матеріалів, оптимізація їх застосування; г) зменшення трудомісткості одиниці продукції; д) зростання якості і технічних характеристик продукції.

Розрахунок економії через підвищення технічного рівня виробництва ґрунтується на розрахунках ефективності здійснюваних заходів. Розраховують враховуючи витрати на нову техніку (що передбачені в кошторисах використання коштів, які має в розпорядженні підприємство, включаються банківські кредити на такі цілі) та середню окупність витрат (в частині економії від зниження собівартості), що визначає розрахунок за минулий час.

Суму економії від впровадження технічних заходів визначають за формулою [74, с.90]:

$$E_{\text{пв.}} = C_c - C_n, \quad (3.1)$$

де $E_{\text{пв.}}$ - економія поточних витрат; C_c - поточні витрати на річний обсяг виробництва продукції до впровадження технічних заходів; C_n — поточні витрати на річний обсяг виробництва продукції після впровадження технічних заходів.

В розрахунках за напрямом «Застосування нових видів сировини і матеріалів та покращення їх використання» враховують економію, отриману завдяки здійсненню заходів із раціонального використання сировини і матеріалів, які не відображаються в розрахунках за вказаними попередньо напрямками, в тому числі: а) покращення використання природної сировини за допомогою зниження її втрат в процесі первинної обробки, крім того, повніше отримання корисних компонентів під час комплексного використання сировини; б) покращення використання сировини у виробництві; в) використання заміників; г) практичніше використання відходів сировини і матеріалів при виробництві, вторинного тепла, запровадження безвідходних технологій.

Економію завдяки зниженню матеріальних витрат визначають за формулою:

$$E_m = (H_0 C_0 - H_1 C_1) \times K_i, \quad (3.2)$$

де E_m - економія від зменшення матеріальних витрат; H_0 і H_1 - норма витрат сировини, матеріалів, палива, енергії на одиницю продукції до і після запровадження заходів; C_0 і C_x - ціна натуральної одиниці сировини, матеріалів, енергії, палива, відповідно до і після впровадження заходів; K_i - кількість одиниць продукції, яка випускається від початку впровадження заходів до кінця планованого року.

Зменшення витрат на заробітну плату із відрахуваннями на соціальні заходи завдяки зниженню витрат праці на виробництво одиниці продукції (зниження трудомісткості) визначають за формулою [74, с.91]:

$$E_z = (T_0 C_0 - T_1 C_1) \times \left(1 + \frac{B}{100}\right) \times \left(1 + \frac{\Gamma}{100}\right) \times K_i, \quad (3.3)$$

де E_z - економія заробітної плати з відрахуваннями на соціальні заходи; T_0 і T_1 - витрати праці на виробництво одиниці продукції певного виду до і після впровадження заходів; C_0 і C_1 - витрати на заробітну плату виробничих працівників в розрахунку на 1 людину-день до і після впровадження заходів; B - середній відсоток додаткової заробітної плати для даної категорії робітників; Γ - встановлені відсотки відрахувань на соціальні заходи; K_i - обсяг виробництва продукції (всієї або певного виду) з початку впровадження заходів до кінця планованого року.

Збільшення обсягу фактично виробленої продукції у зв'язку із застосуванням надбавок до ціни за підвищену якість продукції визначають за формулою [74, с.92]:

$$T_n = (P_i - P_0) \times K_i, \quad (3.4)$$

де T_n - збільшення обсягу фактично виробленої продукції; P_i і P_0 - ціна до і після покращення якості; K_i - кількість одиниць продукції покращеної якості, яку передбачено виготовити в планованому році.

2. *Зміна відносних розмірів амортизаційних відрахувань, пов'язаних як із змінами величини основних засобів, які використовують, так із збільшенням*

(чи зменшенням) обсягу виробництва. Капітальні вкладення, що спрямовують на оновлення засобів, визначають основну частину їх вибуття з експлуатації, до якої додають зайве устаткування, яке підлягає реалізації чи списанню. Розрахунком включаються як абсолютні зміни сум амортизаційних відрахувань, так і відносні зміни їхньої величини на одну гривню продукції. Даний розрахунок здійснюють за формулою [74, с.93]:

$$E_a = \left(\frac{A_n}{T_n} - \frac{A_b}{T_b} \right) \times T_n \times K, \quad (3.5)$$

де E_a - зміна суми амортизаційних відрахувань; A_n і A_b - сума амортизаційних відрахувань у базовому і плановому роках; T_n , T_b - обсяг фактично виробленої продукції у базовому і плановому роках; K - коефіцієнт, що враховує величину амортизаційних відрахувань, які відносяться до собівартості продукції в базовому році.

3. *Вдосконалення організації виробництва та праці* в компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» повинне проявлятися економією витрат за напрямками: а) запровадження нових виробництв, цехів і агрегатів; б) зміни в організації і обслуговуванні виробництва та праці; в) зміни в організації управління виробництвом; г) зміни в рівні матеріально-технічного забезпечення; д) усунення недоцільних витрат і збитків.

В розрахунках зміни витрат завдяки впровадженню нових виробництв, цехів та агрегатів, які мають вищий технічний рівень і кращі техніко-економічні показники, різницю у витратах визначають за формулою [74, с.93]:

$$E_b = \left(\frac{C_1 - C_0}{100} \right) \times T_1, \quad (3.6)$$

де E_b - економія витрат в результаті запровадження нових виробництв, цехів, агрегатів; C - витрати на одну гривню фактично виробленої продукції нових виробництв, цехів, агрегатів; C_0 - середні витрати на одну гривню фактично виробленої продукції у базовому році; T_1 - обсяг фактично виробленої продукції нових виробництв, цехів та агрегатів.

Економію, отриману завдяки покращенню організації і обслуговування

виробництва, розраховують базуючись на планах наукової організації праці і визначають за допомогою множення кількості вивільнених працівників на середню заробітну плату (із відрахуванням на соціальне страхування). При звільненні працівників, заробітна плата яких нарахована за тарифними ставками, економію заробітної плати визначають за формулою [74, с.93]:

$$E_{зв} = L \times \Phi \times \left(1 + \frac{\Gamma}{100}\right) \times M, \quad (3.7)$$

де $E_{зв}$ - економія заробітної плати із зазначеними відрахуваннями; L - кількість вивільнених працівників, чол.; Φ - середньомісячна заробітна плата даної категорії працівників, грн.; Γ - встановлені відсотки відрахувань на соціальні заходи; M - кількість робочих місяців від початку запровадження заходів до кінця року.

Усунення недоцільних витрат та збитків, які не є необхідністю при нормальній організації виробничого процесу, становлять важливий напрям зниження витрат. Дані витрати і збитки проявляються при аналізі фактичних витрат на виробництво. Економію від усунення непродуктивних витрат і збитків визначають як добуток сум даних витрат в базовому періоді на темп росту обсягів виробленої продукції в планованому періоді.

4. *Зміна обсягу виробництва продукції* підприємством ПрАТ «Тернопільський молокозавод» може призвести до відносної зміни величини постійних витрат на одиницю (на одну гривню) продукції. Значення постійних витрат, які будуть незмінними для певного виробництва (при зміні обсягів виробництва продукції впродовж року), визначаються за допомогою детального аналізу витрат. Частина витрат впродовж року може бути зміненою, але не пропорційно зростанню обсягу продукції. Вказані витрати призводять до постійних витрат, які визначають за формулою [74, с.94]:

$$C_{пб} = C_{пб} - \frac{C_{пв}}{T_p} \times 100\%, \quad (3.8)$$

де $C_{пб}$ - сума умовно-постійних витрат у базовому році; C_p - приріст витрат у базовому році, що пов'язується із зростанням обсягів виробництва, які змінюються не пропорційно зростанню обсягу продукції; T - темп росту

обсягів виробництва базового року, відсотки.

Приріст витрат і обсягів виробництва визначають без нових виробництв, які впроваджують впродовж року.

Відносно економію постійних витрат визначають за формулою:

$$E_n = \frac{T \times C_{пб}}{100}, \quad (3.9)$$

де E_n - економія постійних витрат; T - темп приросту фактично виготовленої продукції у планованому році в порівнянні з базовим роком, відсотки; $C_{пб}$ - сума наведених постійних витрат у базовому році.

5. *Зміна структури (номенклатури та асортименту) продукції* – один з найбільш важливих чинників зміни рівня витрат у багатноменклатурному виробництві компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод». Собівартість продукції визначають за допомогою калькуляції. Із собівартості продукції потрібно виключити витрати, які пов'язуються із підготовкою та освоєнням виробництва продукції.

Зауважимо, що собівартість, так само як і рентабельність різної продукції є неоднаковою, тому структурні зрушення щодо асортименту продукції можуть викликати як зниження, так і підвищення виробничих витрат.

Чинниками зменшення витрат, які ми розглянули, обумовлюються наступні резерви зменшення витрат підприємством ПрАТ «Тернопільський молокозавод»:

- розширення спеціалізації та кооперації;
- зниження трудових витрат;
- зростання продуктивності праці завдяки збільшенню перевиконання установлених норм виробітку;
- раціональне використання матеріальних ресурсів та найсуворіший режим економії по всіх ділянках виробничо-господарської діяльності підприємства;
- безперервне постачання матеріальних ресурсів, яке дозволяє уникнути

простоїв у виробництві та забезпечує рівномірне та рентабельне використання обладнання;

–застосування обґрунтованої амортизаційної політики;

–зниження витрат на обслуговування виробництва та управління, оскільки чим меншим є показник витрат на утримання і експлуатацію обладнання, загальновиробничих, адміністративних, збутових та інших операційних витрат, тим при інших рівних умовах нижчими будуть витрати виробництва;

–оптимізація витрат на транспортування та зберігання запасів і продукції, тощо.

3.3. Реалізація інноваційно-інвестиційного проекту впровадження технологічної лінії на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» - напрямом зниження собівартості виробництва

Висновки до розділу 3

Для оптимізації рівня та структури витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» необхідно здійснити наступне:

1. Реалізовувати стратегію управління витратами на досліджуваному підприємстві. Зокрема, стратегія мінімізації та оптимізація витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» має спрямовуватись на вирішення ключових питань: оцінка та моніторинг обґрунтованості абсолютної величини витрат; постійне дослідження її відповідності плановим величинам; комплексне оцінювання чинників формування величини та структури витрат; своєчасне виявлення резервів зменшення витрат; виявлення та обґрунтування механізмів мобілізації таких резервів.

2. Активізація основних джерел зниження собівартості виробництва продукції підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» передбачають: зниження витрат сировини, матеріалів, палива і енергії на одиницю продукції, зниження розміру амортизаційних відрахувань, зниження витрат заробітної плати на одиницю продукції, ліквідація непродуктивних витрат і інших витрат, скорочення адміністративних витрат та накладних витрат реалізації продукції.

3. Впровадження інноваційних процесів у виробництво, зокрема пропонується реалізувати технологічну лінію компанії «Ekoton» із виробництва глазурованих сирків ТМ «Молокія». В цілому, планується, що за рахунок впровадження технологічної лінії «Ekoton» на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» дасть можливість не тільки зменшувати витрати на виробництва (за перший рік на 5% від загального обсягу витрат, а також 12% у другий рік її функціонування), але й також значно розширювати асортимент продукції. Доцільність впровадження нової технологічної лінії «Ekoton» зумовлена досягненням наступних цілей – зниження собівартості реалізації та отримання прибутку на основі максимального продажу, а також задоволення індивідуальних і специфічних потреб клієнта.

РОЗДІЛ 4

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

4.1. Стан та тенденції розвитку вітчизняного ринку молока та молокопродуктів

Виробництво молока та молокопродуктів є важливим складником у структурі харчової промисловості та провідною ланкою для забезпечення продовольчої безпеки нашої держави. Цінність молочних продуктів підтверджується тим, що частка витрат на них складає 15% від усіх витрат на харчування.

Ринок молокопродуктів поділяється на дві складові частини:

– первинний ринок молока, продавцями виступають сільсько-господарські підприємства, фермерські господарства та господарства населення;

– вторинний ринок молока і молочних продуктів, продавцями є переробні підприємства [5, с 19].

На ринок молока та молочних продуктів впливає загальний стан розвитку та підтримки тваринництва в країні, а саме - чисельність поголів'я корів які є основним джерелом отримання молока та їх продуктивність. Із 1990-х років поголів'я корів зменшилося в 3,7 рази, на 1 січня 2017 року чисельність була 2108,9 тис. голів, із них майже 77% - в господарствах населення [1]. Динаміку поголів'я корів в Україні впродовж 2012-2018 рр. подано на рис. 4.1.

Впродовж 2012-2018 рр. поголів'я корів в Україні зменшилося на 19,8% (522 тис. голів). Це можна пояснити зростанням цін на зернові культури, що викликало подорожчання комбікормів, витрати на які є основою структури витрат на утримання ВРХ, наслідком якого стало скорочення поголів'я ВРХ, а відповідно, і дефіцит сировини.

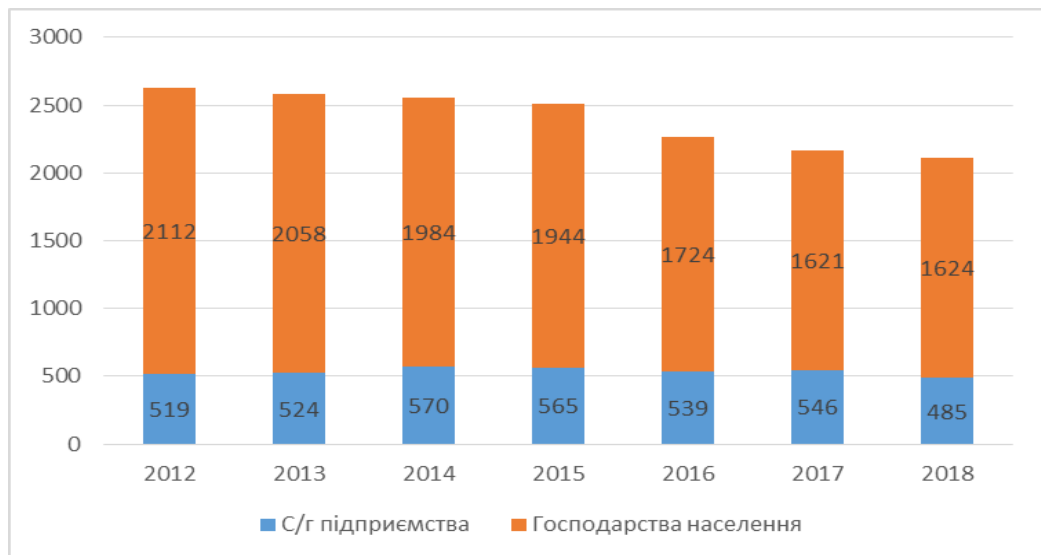

Рис.4.1. Динаміка поголів'я корів в Україні у 2012-2018 рр., тис. голів

Згідно даних Державної служби статистики найбільше поголів'я корів у Вінницькій області - 7,4% загального обсягу в країні (157,7 тис. голів), Хмельницькій - 6,4% (135,9 тис. голів), Полтавській - 6,0% (127 тис. голів) та Львівській області - 5,8% (121,3 тис. голів).

З 2012 р. відбувається постійний ріст продуктивності корів. Найбільший показник продуктивності корів в Україні в Харківській (6609 кг/рік), Херсонській (6603 кг/рік), Полтавській (6253 кг/рік), Київській (6241 кг/рік), Черкаській (6237 кг/рік), Тернопільській (6122 кг/рік), Хмельницькій (5789 кг/рік) та Рівненській (5769 кг/рік) областях.

Загальний обсяг виробництва молока усіх видів становить 10,4-11,5 млн. тон (табл. 4.1).

У 2018 році виробництво молока всіх видів зменшилося на 7,7% (866 тис. тон) у порівнянні з 2012 роком. В господарствах населення у 2018 р. виробництво молока зменшилося на 15% (1356 тис. тон) у порівнянні з 2012 роком, що пов'язується з проблемами його реалізації. У сільсько-господарських підприємствах і фермерських господарствах виробництво молока зросло на 22,1% та 63,8% відповідно, завдяки покращенню умов утримання корів.

Таблиця 4.1

Виробництво молока всіх видів у 2012-2018 рр

Показник	Од. вим.	Роки						
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Виробництво молока всіх видів,	тис. т	11248	11086	11378	11488	11133	10615	10382
у т. ч. частка населення	%	80,3	79,7	77,7	77,5	76,2	74,9	72,1
ут. ч. сільськогосподарські підприємства	%	18,7	19,2	21,0	21,1	22,3	23,4	26,1
у т. ч. фермерські господарства	%	1,0	1,3	1,3	1,4	1,5	1,7	1,8

У 2018 р., 26,1% від загального обсягу виробництва молока було заготовлено на сільськогосподарських підприємствах. Впродовж 2012-2018 рр. Позитивним явищем є щорічний приріст питомої ваги сільськогосподарських підприємств в загальному обсязі виробництва молока усіх видів. Проте, проблема молочної галузі полягає у низькій якості молочної сировини в Україні, так як більше 70% її обсягів заготовляється приватними господарствами населення, котрі не можуть гарантувати відповідну якість у зв'язку з відсутністю її первинної обробки (охолодження).

У 2018 р. в порівнянні з минулим роком на всіх сегментах ринку молокопродуктів спостерігалось зниження обсягів виробництва. Загальний обсяг виробництва молочних продуктів впродовж 2011-2018 рр. знизився на 3,5% (табл. 4.2).

Знизилось також споживання молочної продукції населенням. Наприклад, у 1990 р. кожна людина споживала 373 кг молочної продукції, а вже у 2016-2018 рр. ця величина знизилася до 210-223 кг на особу [1]. Скорочення споживання молокопродукції пов'язане найперше з подорожчанням молокопродуктів на ринку та зниженням платоспроможного попиту у населення. Молоко та молокопродукти реалізуються на внутрішньому ринку та експортуються.

Таблиця 4.2

Показники ринку молочних продуктів за період 2011-2018 рр.

Показник	од. виміру	Роки							
		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Виробництво молокопродуктів	тис. т	1718,6	1710,9	1759,9	1791,5	1890,9	1961,2	1726,1	1658,2
Темп приросту	%	-	-0,4	2,9	1,8	5,5	3,7	-12,0	-3,9
Молоко оброблене рідке	тис. т	770	801	894	912	972	1117	970	926,1
Темп приросту	%	-	4,0	11,6	2,0	6,6	14,9	-13,2	-4,5
Масло вершкове	тис. т	74,7	79,5	76,7	88,6	94,3	114	102	101
Темп приросту	%	-	6,4	-3,5	15,5	6,4	20,9	-10,5	-1,0
Спреди та суміші жирові	тис. т	73,1	65,9	60,7	54,9	53,9	52,5	36,3	28,3
Темп приросту	%	-	-9,8	-7,9	-9,6	-1,8	-2,6	-30,9	-22,0
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	тис. т	84,8	78,5	76,5	79	83,7	74,7	67,8	69,6
Темп приросту	%	-	-7,4	-2,5	3,3	5,9	-10,8	-9,2	0,3
Сири жирні	тис. т	224	207	178	168	165	130	124	113
Темп приросту	%	-	-7,6	-14,0	-5,6	-1,8	-21,2	-4,6	-8,9
Продукти кисломолочні	тис. т	492	479	474	489	522	473	426	420,2
Темп приросту	%	-	-2,6	-1,0	3,2	6,7	-9,4	-9,9	-1,4

Основними тенденціями щодо експорту молочних продуктів є щорічне зниження в середньому на 7%, у 2018 р. спостерігалось зниження обсягів експорту в порівнянні з 2012 р. на 28% (табл. 4.3).

В липні 2014 р., Російська Федерація, яка є одним з найбільших ринків збуту, повністю була закрита для вітчизняних сирів, що викликало зниження обсягів виробництва продукції даного сегменту та, у свою чергу, зменшення обсягів експорту. Для прикладу, у 2012 р. 23,7% від загального обсягу виробництва сирів йшло на експорт, а впродовж 2016-2018 рр. експорт сиру отримав дуже стрімке зниження на 86,3%.

Таблиця 4.3

Обсяги експорту молочних продуктів за період 2012-2018 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт, тис. т						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
401000000 - молоко та вершки, незгущені	16,3	11,5	5,9	7,6	6,9	8,8	10,5
402000000 - молоко та вершки, згущені	33,2	36,9	45,0	30,3	49,9	59,0	51,9
403000000 - маслянка, йогурт, кефір та інші ферментовані або сквашені молоко і вершки	4,6	5,8	3,5	3,3	3,0	3,7	2,9
404000000 - молочна сироватка	19,0	26,4	24,6	34,4	22,3	26,5	23,9
405000000 - масло вершкове та інші жири, виготовлені з молока	1,2	2,1	0,7	3,9	4,2	11,7	12,0
406000000 - сири всіх видів і кисломолочний сир	79,3	80,3	67,7	59,0	39,6	10,8	8,1

Дана ситуація викликала розвиток двох напрямків експорту молочної продукції українськими підприємствами: згущеного молока і вершкового масла, що експортуються в країни СНД, Азії та Африки. Експорт згущеного молока у 2012-2018 рр. отримав зростання на 56,3%, вершкового масла - в 10 разів [1]. Найбільша частка в експортній продукції (47%) молока та вершків згущених. За 2018 рік найбільше даної продукції експортовано в Казахстан (17,1%), Туркменістан (15,0%), Бангладеш (9,7%), Вірменію (7,1%), Малайзію (5,1%), Грузію (5,1%), Молдову (4,5%) та Алжир (4,2%). Впродовж 2012-2018 рр. вітчизняна продукція експортувалася в більш ніж 80 країн світу.

Впродовж 2012-2018 рр. імпорт молокопродуктів знизився на 61,4% (табл. 4.4).

Як бачимо, зниження імпорту спостерігається за всіма товарними групами. Найбільша частка серед імпортової продукції (55,9%) сиру всіх видів та кисломолочного сиру. Основні імпортери даної товарної групи - виробники Польщі (38,4% від усього імпорту), Німеччини (26,4%), Франції (10,4%), Нідерландів (7,9%), Італії (4,7%), Чехії (2,5%), Фінляндії (1,5%), Литви (1,5%).

Суттєвою проблемою молочної галузі України є сезонність виробництва молока, що викликає значні коливання закупівельних цін. Найбільший обсяг виробництва за останні роки припадав на травень-липень (валовий надій молока досягав 1,2 млн. тон), у січні-лютому зниження практично вдвічі - близько 590-600 тис. тон.

Таблиця 4.4

Обсяги імпорту молочних продуктів за період 2012-2018 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Імпорт, тис. т						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
401000000 - молоко та вершки, незгущені	1,2	2,6	3,8	6,1	3,5	0,4	0,6
402000000 - молоко та вершки, згущені	4,9	6,4	8,6	9,2	2,6	0,8	1,7
403000000 - маслянка, йогурт, кефір та інші ферментовані або сквашені молоко і вершки	7,3	8,1	8,5	12,1	7,4	2,7	2,6
404000000 - молочна сироватка	2,3	1,4	1,0	2,4	1,6	1,8	0,7
405000000 - масло вершкове та інші жири, виготовлені з молока	6,1	5,0	9,0	14,0	6,5	0,7	0,6
406000000 - сири всіх видів і кисломолочний сир	11,1	12,2	17,1	19,3	11,3	5,4	7,1

Відмітимо, що молочна промисловість в нашій країні є інвестиційно приваблива. Не дивлячись на проблеми в даній сфері, Україна на сьогодні зайняла досить стабільну позицію серед експортерів молокопродуктів.

В даний час найбільш нагальною проблемою на ринку молока та молочних продуктів є пошук нових ринків збуту через російську блокаду. На середньо- та довгострокову перспективу такими ринками мають виступити країни ЄС. Проте, низька якість молочної сировини та, відповідно, готової продукції не дозволяє швидко вийти на європейський ринок. Позитивна тенденція у вирішенні даного питання - зростання виробництва молока на сільськогосподарських підприємствах, деякі з них вже пройшли перевірку щодо відповідності нормам ЄС.

Ще одним важливим питанням для виходу із кризи є переорієнтація підприємств, які спеціалізувалися на виготовленні сиру, на виробництво масла вершкового і сухого молока, на які є попит в країнах СНД, Азії та Африки.

Як ми бачимо, ринок молока та молокопродуктів має перспективи та суттєвий невикористаний потенціал для нарощення обсягів виробництва. Згідно експертних оцінок, вітчизняний ринок молокопродукції в перспективі може зрости втричі, проте, при умові покращення добробуту населення і зростання його купівельної спроможності.

4.2. Оцінка конкурентоспроможності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

В умовах насиченого ринку та значної конкурентоспроможності продукції обсяг реалізації є одним з найважливіших показників результатів економічної діяльності компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод». За допомогою цього показника відбувається оцінка вартості не лише виготовленої продукції, але й продукції, яка вже реалізована покупцю та кошти від якої надійшли на розрахунковий рахунок підприємства.

При дослідженні прогнозу приросту реалізації продукції на вказаному підприємстві, використовуємо метод екстраполяції. Вхідні дані для розрахунку середнього абсолютного приросту реалізації продукції підприємством ПрАТ «Тернопільський молокозавод» представлені в таблиці 4.5.

Таблиця 4.5

Вхідні дані для розрахунку середнього абсолютного приросту реалізації продукції на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Порядковий номер року (t)	Реалізація продукції, тис.грн. (y)	Ланцюговий абсолютний приріст, тис.грн. ($\bar{\Delta}y$)
2014	654310	195647
2015	867708	213398
2016	1172345	304637
2017	1522871	350526
2018	1799343	276472
Всього	*	1340680

Визначаємо значення середнього абсолютного приросту реалізації продукції впродовж чотирьох років:

$$\bar{\Delta y} = 1340680 : 5 = 268136 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, за наступні періоди обсяг реалізації зростатиме в середньому на 268136 тис. грн.

Прогноз росту обсягів реалізації розраховуємо зважаючи на показник реалізації у звітному 2018 році і показники середньорічного приросту реалізації продукції впродовж 2016-2018 рр.:

$$2019: y_5 = y_4 + \bar{\Delta y} = 1799343 + 268136 = 2067479 \text{ тис.грн.}$$

$$2020: y_6 = y_4 + \bar{\Delta y} + \bar{\Delta y} = 1799343 + 268136 + 268136 = 2335615 \text{ тис.грн.}$$

$$2021: y_7 = y_4 + \bar{\Delta y} + \bar{\Delta y} + \bar{\Delta y} = 1799343 + 268136 + 268136 + 268136 = 2603751 \text{ тис.грн.}$$

З метою наочного відображення і перевірки результатів дослідження зобразимо лінію тренду збільшення обсягів реалізації продукції підприємством ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (рис.4.2).

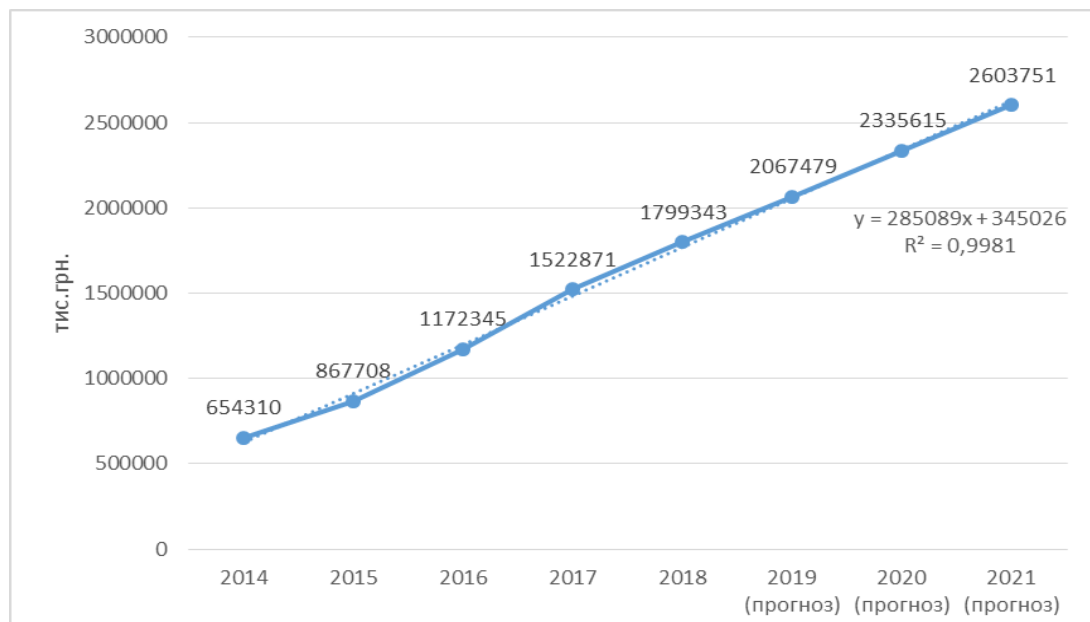

Рис. 4.2. Трендовий аналіз (прогноз) обсягів реалізації продукції на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2021 (прогноз) рр.

Аналітичні дані рис.4.2. доводять можливості росту обсягів реалізації продукції за прогнозований період. Загальне рівняння лінії тренду буде мати вигляд ($y = 285089x + 345026$) та вказує на потенційні можливості зростання обсягу реалізації продукції на 285089 тис.грн. щорічно.

Досліджуючи позиціонування на локальному ринку Тернополя та Тернопільської області необхідно відмітити наявність сильних конкурентів у ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (ТМ «Молокія»), основними серед них є ПП «Теребовлянський молокозавод», ПП «Альма-віта» (ТМ «Альма-віта»), ТОВ «Буцацький сирзавод».

Досліджуючи позиції на локальному ринку необхідно відмітити, що підприємство займає частку у розмірі 25,2%, поряд із цим значну частку у виробництві і реалізації продукції має ПП «Теребовлянський молокозавод» - 13,5% та ПП «Альма-віта» - 7,9%, у ТОВ «Буцацький сирзавод» частка ринку становить 5,7% (рис.4.3).

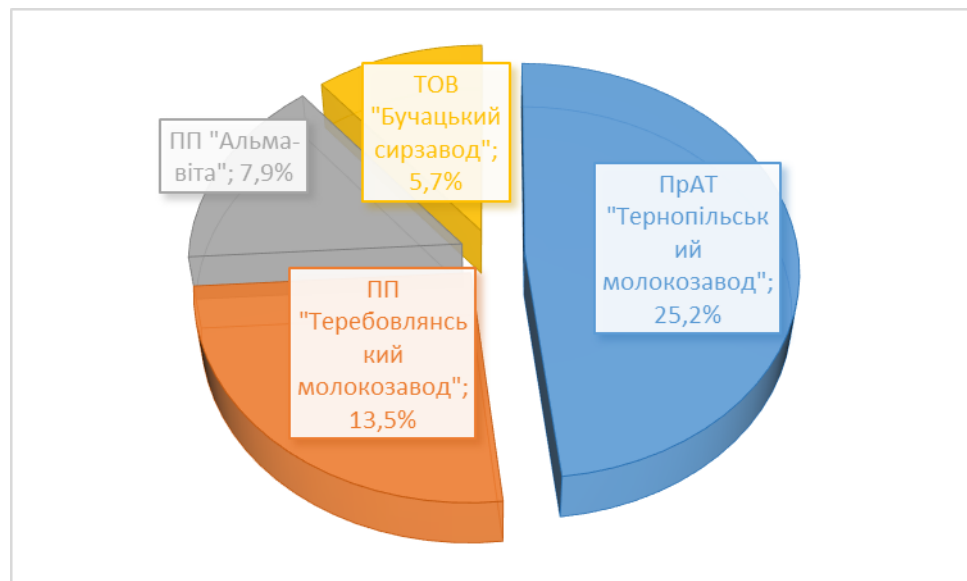

Рис. 4.3. Структура виробників молокопродуктів на ринку м. Тернопіль та Тернопільщини, 2018 році

Досліджуючи конкурентні позиції підприємства на ринку побудуємо таблицю 4.6.

Таблиця 4.6

Конкурентні позиції підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
на локальному ринку, 2018 році

Показник	ПрАТ «Тернопільський молокозавод»	Підприємства конкуренти		
		ПП «Теребовлянський молокозавод»	ПП «Альма- віта»	ТОВ «Бучацький сирзавод»
Розташування підприємства	9	7	8	6
Асортимент товарів	10	7	6	7
Якість товарів	9	7	8	7
Рівень цін	8	9	8	8
Імідж підприємства	9	7	7	8
Рівень сервісу	8	8	7	7
Обізнаність підприємства	9	7	7	6
Персонал підприємства	8	6	7	6
Контроль якості	9	7	8	8
Загальна оцінка	79	65	66	63

Підприємство ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є лідером на ринку молокопродуктів у м.Тернополі, серед негативних чинників слід виділити дещо вищі ціни на продукцію. Для підвищення конкурентних позицій на локальному ринку слід розробити систему управління конкурентоспроможністю підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод», яка б доповняла систему управління якістю. Мається на увазі розробка конкурентної стратегії, аналіз конкурентів, можливості підприємства, все це в сукупності створює можливість планування діяльності та забезпечення конкурентоспроможності.

Система забезпечення високого рівня конкурентоспроможності компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» повинна охопити такі напрями:

- 1) заходи щодо зростання технічного рівня та якості продукції,

передбачається: перебудова системи підготовки і підвищення кваліфікації кадрів, зростання культури виробництва, покращення умов праці; посилення бази і покращення організації НДДКР; прискорена реалізація структурних зрушень і інвестиційної політики у відповідності до пріоритетів НТП та соціального розвитку; підвищення на даній основі ефективності капіталовкладень; організація цільового навчання керівного і робітничого персоналу, формування соціальних умов якості праці, перебудова завдань та функцій управління якістю продукції; стандартизація.

2) заходи, котрі спрямовуються на зменшення ресурсоемності продукції та витрат виробництва;

3) заходи в напрямку удосконалення якості продукції, реклами, дослідження ринків збуту. Для реалізації даних заходів потрібно спрямувати економічні і організаційні важелі управління.

Як ми побачили, для забезпечення високої конкурентоспроможності продукції передбачається розробка цілісної системи взаємопов'язаних елементів, в основі яких процеси управління нею. Структура системи управління конкурентоспроможністю продукції компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» на локальному ринку представлена наступним чином (рис. 4.4).

Відповідно до цього, управління конкурентоспроможністю продукції досліджуваного підприємства має здійснюватися комплексно за чотирма напрямками:

- управління якістю передбачає по-елементне управління якістю сировини, технологій, транспортування, кадрів, зберігання, пакування;
- управління асортиментом включає аналіз структури асортименту та частоти оновлення, визначення частки продукції для експорту до загального обсягу;
- управління собівартістю полягає в контролюванні цін сировини, собівартості обробки, цін транспортування, вартості зберігання та визначенні сучасних методів обліку собівартості;

– управління збутом забезпечує визначення оптимальної стратегії просування продукції.

Рис. 4.4. Система управління конкурентоспроможністю продукції підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Висновки до розділу 4

Узагальнюючи результати дослідження представлені у розділі 4 необхідно відмітити наступне:

1. Ринок молочних продуктів поділяють на такі дві складові частини, як: первинний ринок молока, продавцями на якому є сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства та господарства населення; вторинний

ринок молока і молокопродуктів, продавцями на якому є переробні підприємства. У 2018 році виробництво молока всіх видів скоротилося на 7,7% (866 тис. тонн) порівняно з 2012 роком. У господарствах населення у 2018 р. виробництво молока скоротилося на 15% (1356 тис. тонн) порівняно з 2012 роком, що пов'язано із проблемами його реалізації. У сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах виробництво молока збільшилося на 22,1% та 63,8% відповідно за рахунок покращення утримання корів.

Зниження споживання молочної продукції пов'язане насамперед із подорожчанням молочних продуктів на ринку та зменшенням платоспроможного попиту населення. Молоко та молочні продукти реалізуються як на внутрішньому ринку, так і на експорт.

Основною проблемою на ринку молока та молокопродуктів є пошук нових ринків збуту після російської блокади. У середньо- та довгостроковій перспективі такими ринками повинні стати країни ЄС. Але низька якість молочної сировини і, відповідно, готових продуктів не дає можливості швидкими темпами вийти на європейський ринок. Проте позитивною тенденцією у вирішенні цієї проблеми є зростання частки виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами, а деякі підприємства вже пройшли перевірку на відповідність нормам ЄС.

2. Досліджуючи позиції на локальному ринку необхідно відмітити, що підприємство займає частку у розмірі 25,2%, поряд із цим значну частку виробництва та реалізації продукції має ПП «Теребовлянський молокозавод» - 13,5% та ПП «Альма-віта» - 7,9%, у ТОВ «Буцацький сирзавод» частка ринку становить 5,7%. Підприємство ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є лідером на ринку молокопродуктів у м.Тернополі, серед негативних чинників слід виділити дещо вищі ціни на продукцію. Для підвищення конкурентних позицій на локальному ринку слід розробити систему управління конкурентоспроможністю підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод», яка б доповняла систему управління якістю, а саме розробкою конкурентної стратегії, аналізом конкурентів, можливостями фірми, що в сукупності дає можливість спланувати діяльність та забезпечити конкурентоспроможність.

3. Відповідно управління конкурентоспроможністю продукції підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» повинно здійснюватися комплексно за чотирма напрямками:

- управління якістю передбачає по-елементне управління якістю сировини, технологій, транспортування, кадрів, зберігання, пакування;
- управління асортиментом включає аналіз структури асортименту та частоти оновлення, визначення частки продукції для експорту до загального обсягу;
- управління собівартістю полягає в контролюванні цін сировини, собівартості обробки, цін транспортування, вартості зберігання та визначенні сучасних методів обліку собівартості;
- управління збутом забезпечує визначення оптимальної стратегії просування продукції.

РОЗДІЛ 5

ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА

5.1. Оптимізація стану та структури витрат за рахунок реалізації інвестиційного проекту впровадження технологічної лінії «Ekoton»

В умовах значних затрат на організацію виробництва і реалізації продукції, суттєву роль для компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відіграє оптимізація структури витрат, яка передбачає бюджетування витрат.

Дослідивши процес побудови бюджету підприємством ПрАТ «Тернопільський молокозавод», варто відмітити, що він є досить організованим і відбувається за загальноприйнятою схемою бюджетування. Залежно від організаційної структури підприємства, а також прийнятої структури управління використовуються управлінський та директивний методи управління бюджетуванням.

Як при директивному, так і при управлінському методах мають місце багатократні уточнення, узгодження і корегування плану за багатьма показниками. У зв'язку з цим ряд підприємств використовує так званий змішаний, або комбінований, підхід. В компанії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» також застосовують цей метод.

Керівництво підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» доводить до структурних підрозділів основне цільове завдання підрозділу і вельми обмежену кількість показників, а способи досягнення поставленої мети, конкретизацію методів рішення окремих задач бере на себе структурний підрозділ.

Керівництво підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» контролює процес виконання поставленої мети і втручається тільки у разі виникнення критичної ситуації. Зобов'язання по виконанню плану повністю покладаються на структурний підрозділ.

Механізм та рівні процесу бюджетування на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» представлені на рисунку 5.1.

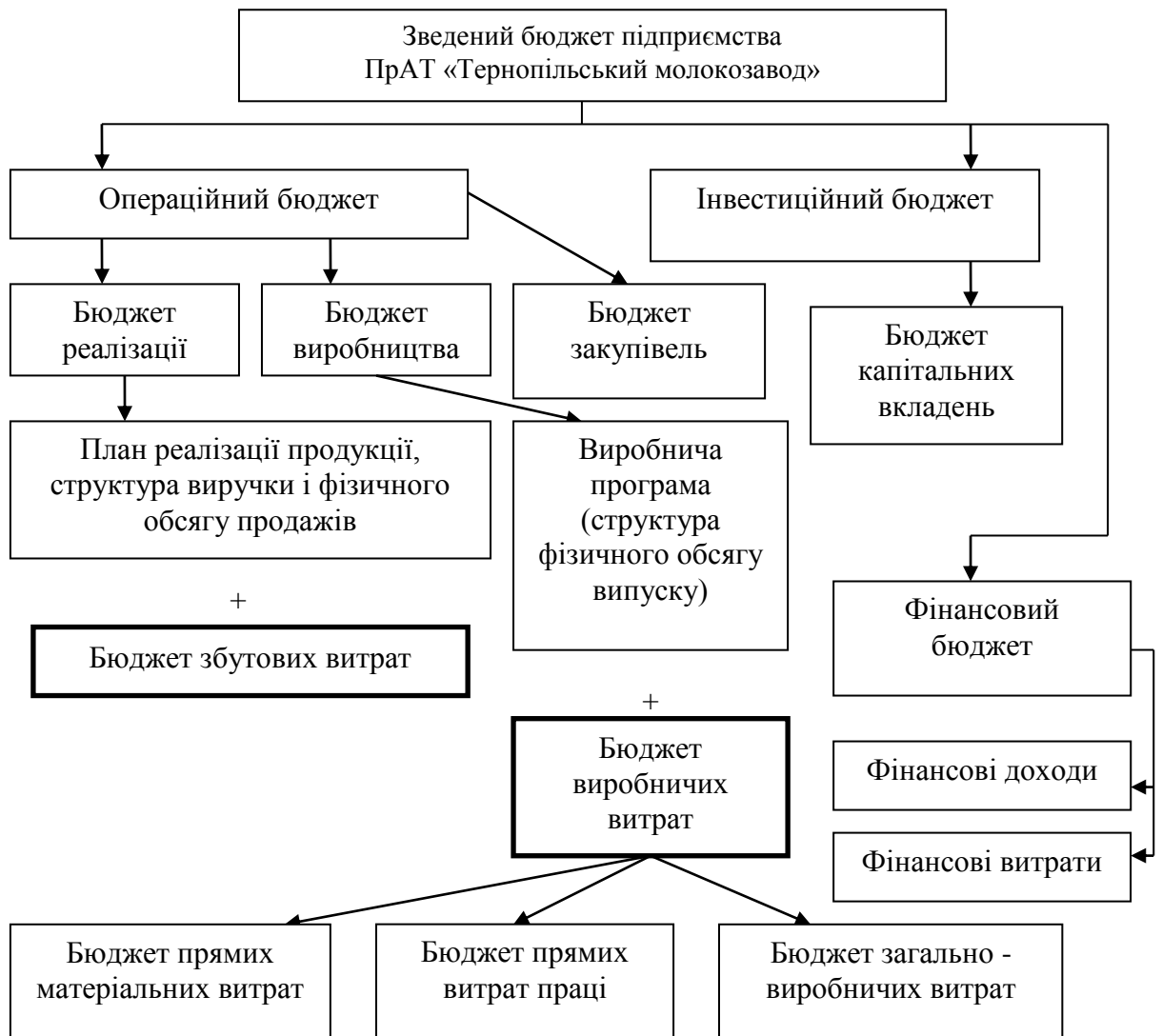

Рис. 5.1. Ієрархічна структура зведеного бюджету підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Формування бюджету відбувається на основі процедури, яка є внутрішнім документом ПрАТ «Тернопільський молокозавод», що розроблений з метою регламентації дій відносно порядку бюджетування.

Бюджет досліджуваного підприємства слід формувати на період з 1 січня по 31 січня (фінансовий рік) та щомісяця.

Слід відзначити в структурі зведеного бюджету підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» наявність бюджету збутових витрат та бюджету виробничих витрат, який складається із трьох бюджетів: 1) бюджет прямих матеріальних витрат; 2) бюджет прямих витрат праці; 3) бюджет загально-виробничих витрат.

Запропоновані заходи матимуть найбільший вплив в структурі собівартості реалізації продукції на вказаному підприємстві на наступні статті витрат (рис.5.2).

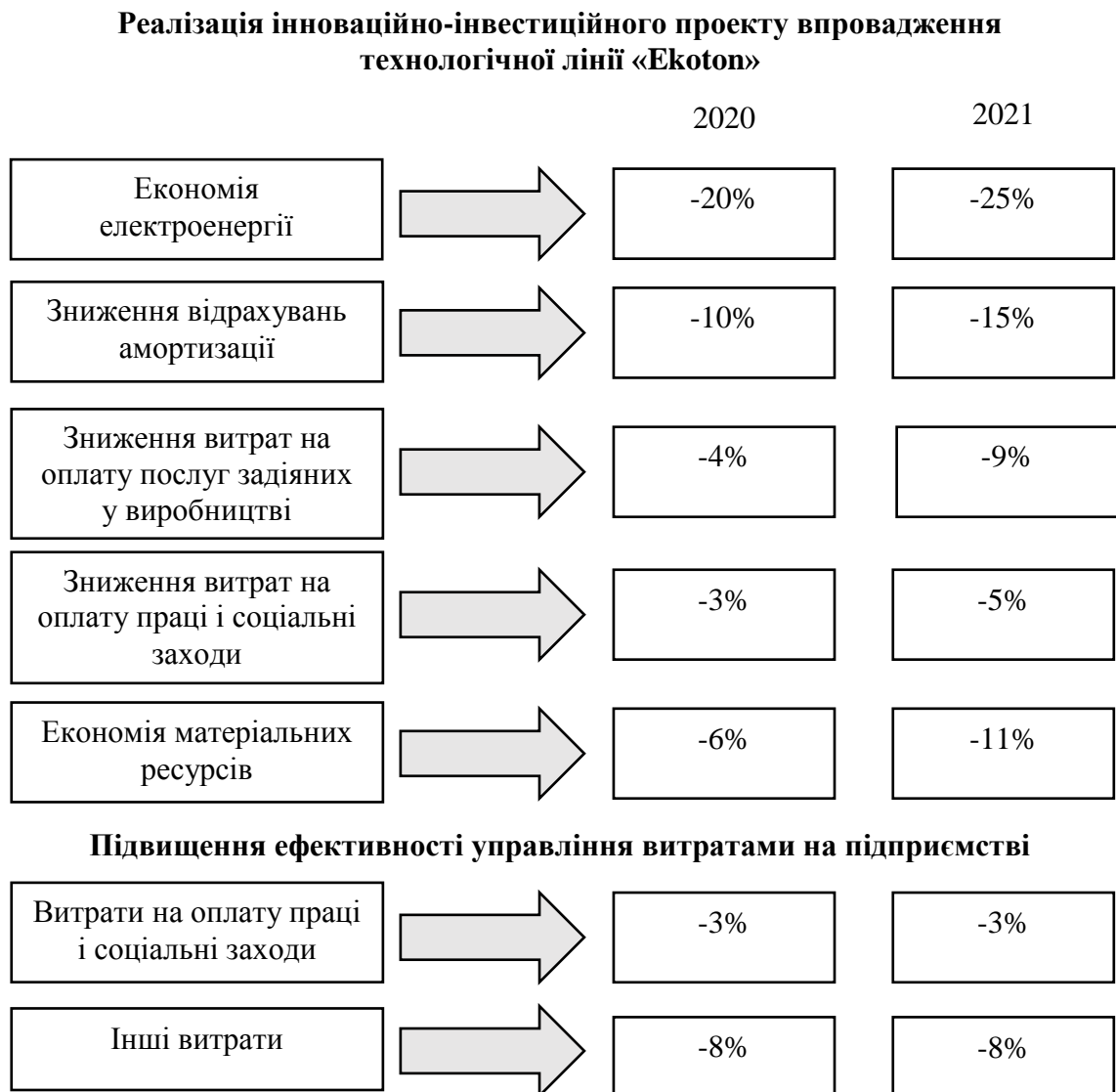

Рис. 5.2. Вплив заходів на окремі статті операційних витрат (оптимізація структури витрат) підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (план)

Досліджуючи планові показники представлені на рисунку 5.2. слід відмітити зміни в основних статтях витрат. Зокрема за рахунок автоматизації виробництва знижуються обсяги виплат заробітної плати на підприємстві, відповідний показник знижується із 798,4 тис.грн. до рівня 780,1 тис.грн. за період 2017-2021 (план) рр., при цьому за рахунок подальшої економії на оплаті праці виробничому персоналу планується у перспективному періоді

зниження показника витрат до рівня 746,6 тис.грн. у період 2020-2021 (план) рр.

Зростання відповідності до бюджету витрат обумовлене плановим зростанням показника мінімальної заробітної плати у перспективному періоді, збільшення темпів інфляції та зростання мотиваційних чинників на підприємстві. Вплив запропонованих заходів організаційно-економічного характеру дає ПрАТ «Тернопільський молокозавод» економію коштів у сумі:

$$Eo.п.2020 = 400800 * (-3\%) = -12024 \text{ тис.грн.}$$

$$Eo.п.2021 = 388776 * (-3\%) = -11663,3 \text{ тис.грн.}$$

Поряд із зниженням обсягу виплат оплати праці знижуватимуться відрахування на соціальні заходи підприємства, зокрема у 2018 році показник становив 183434 тис.грн, в плановому періоді завдяки зниженню показника витрат на оплату праці знижуватимуться відрахування на соціальні заходи, зокрема у 2020 році (план) показник становитиме 155510,4 тис.грн., а у 2021 році (план) складатиме 150845,1 тис.грн.

Поряд із цим слід відмітити планове зниження матеріаломісткості (основні матеріали та комплектуючі) за рахунок удосконалення технологічної бази та зниження рівня браку у виробництві за рахунок введення в експлуатацію нової технологічної лінії «Ekoton». Економія матеріальних витрат складає:

$$Em.в.2020 = 290050 * (-6\%) = -17403 \text{ тис.грн.}$$

$$Em.в.2021 = 272647 * (-11\%) = -29991,2 \text{ тис.грн.}$$

Відповідно планується економія на витратах у розмірі 17403 тис.грн. до рівня у плановому 2020 році та подальшу економію витрат у 2021 році на рівні 29991,2 тис.грн.

Оновлення основного капіталу зменшить темпи зносу основних засобів і зумовлює зниження показника амортизації, зокрема, якщо у 2017 році показник становив 82193 тис.грн. то у звітному 2018 році знижуватиметься до рівня 121084 тис.грн., у плановому 2020 році за рахунок впровадження інноваційно-

інвестиційного проекту запровадження нової технологічної лінії показник знижується до рівня 108976 тис.грн. та 92629 тис.грн. у 2021 році.

Запровадження технологічної лінії, в умовах зростання цін на електроенергію та збільшення обсягів виробництва продукції, вплине на зниження витрат на електроенергію. При цьому за рахунок впровадження організаційно-економічних заходів рівень зниження показника складатиме 34620 тис.грн. за період 2018-2020 рр. та на 69240 тис.грн. за період 2018-2021 рр. Відповідно спостерігатиметься знижуватиметься витрат на електроенергію на 20% за період 2018-2020 рр. із показника 173100 тис.грн. до рівня 138480 тис.грн., а у 2021 році показник знижуватиметься із 138480 тис.грн. до рівня 103860 тис.грн. Економія витрат на електроенергію становитиме:

$$E_{e.2020} = 173100 * (-20\%) = -34620 \text{ тис.грн.}$$

$$E_{e.2021} = 138480 * (-25\%) = -69240 \text{ тис.грн.}$$

Інші витрати знижуватимуться поступово, у 2018 році вони становили 12229 тис.грн., при цьому показник поступово знижуватиметься до рівня 11251 тис.грн. у плановому 2020 році та 10351 тис.грн. у 2021 році. В цілому за рахунок введення технологічної лінії та бюджетування виробничих витрат можна досягти певної економії грошових коштів у плановому періоді:

$$E_{\text{заг. 2020}} = -17403 - 2604 - 34620 - 3479 - 12108 - 24048 - 11006 + 11953 - 978 = -94294 \text{ тис.грн.}$$

$$E_{\text{заг. 2021}} = -29991 - 4488 - 34620 - 7515 - 16346 - 30140 - 3669 + 13149 - 900 = -114521 \text{ тис.грн.}$$

Зокрема, за рахунок модернізації виробництва планується поступово знижувати витрати на виробництво продукції, а саме, у 2020 плановому році на 94294 тис.грн. та на 114521 тис.грн. у 2021 році. Зазначене вплине на собівартість реалізації продукції, і, відповідно, на відпускні ціни та стимулюватиме зростання конкурентоспроможності продукції підприємства.

Враховуючи запропоновані заходи зведемо обсяги операційних витрат (врахувавши темпи їх зростання) ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у перспективному періоді з урахуванням заходів впливу (таблиця 5.1).

Бюджет операційних витрат підприємства ПрАТ «Тернопільський
молокозавод» за період 2017 – 2021 (план) рр.

тис.грн.

№	Показник	Роки				Відхилення (+;-)			
		2017	2018	2020	2021	2020/2018		2021/2018	
		(факт)	(факт)	(план)	(план)	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1.	Основні матеріали та комплектуючі	226261	290050	272647	242656	-17403	-6	-47394	-16,34
2.	Допоміжні матеріали	26288	43404	40800	36312	-2604	-6	-7092	-16,34
3.	Електроенергія	95280	173100	138480	103860	-34620	-20	-69240	-40
4.	Витрати на оплату послуг, використаних у виробництві	50395	86981	83502	75987	-3479	-4	-10994	-12,64
5.	Орендна плата	203646	291773	291773	291773	0	0	0	0
6.	Амортизація	82193	121084	108976	92629	-12108	-10	-28455	-23,5
7.	Витрати на оплату праці	278493	400800	376752	346612	-24048	-6	-54188	-13,52
8.	Відрахування на соціальні заходи	110433	183434	172428	168759	-11006	-6	-14675	-8
9.	Податки та збори	68188	119534	131487	144636	11953	10	25102	21
10.	Інші витрати	6773	12229	11251	10351	-978	-8	-1878	-15,36
	Всього	1147950	1722389	1628095	1513574	-94294	-5,47	-208815	-12,12

В цілому, за рахунок введення нової технологічної лінії спостерігатиметься зниження розміру витрат діяльності підприємства. При цьому економія витрат за рахунок активного проведення даних заходів складе 5,47% у 2020 році та 12,12% у 2021 році., що стимулюватиме ріст обсягів виробництва і зменшення цін на асортимент продукції.

5.2. Вплив заходів зниження витрат на фінансово-економічні результати діяльності підприємства

Зміна підходів до виробництва та зміна стану та динаміки витрат на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» має позитивно вплинути на основні результати фінансово-господарської діяльності підприємства за перспективний період. Для оцінки заходів впливу на фінансово-економічну діяльність підприємства побудуємо таблицю 5.2.

Таблиця 5.2

Фактичні та прогнозні показники фінансових результатів діяльності підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2017 – 2021 (план) рр.

Показник	Роки				Відхилення (+;-)			
					2020/2018		2021/2018	
	2017 (факт)	2018 (факт)	2020 (план)	2021 (план)	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Доходи від реалізації продукції	1522871	1799343	2105231	2147336	305888	17	42105	2
Операційні витрати діяльності	1147950	1722389	1628095	1513574	-94294	-5,47	-114521	-7,03
Сукупні витрати (адміністративні, збут, інші витрати)	247223	373153	410468	451515	37315	10	41047	10
Сукупні доходи (інші фінансові доходи)	5501	9444	11333	13033	1889	20	1700	15
Фінансовий результат до оподаткування	52452	52647	78001	195280	25354	48,16	117279	150,36
Податок на прибуток від звичайної діяльності	9902	9773	14040	35150	4267	43,66	21110	150,36
Чистий прибуток	42550	42905	63961	160129	21056	49,08	96169	150,36

За рахунок реалізації заходів (впровадження проекту технологічної лінії та системи бюджетування витрат) планується ріст фінансових результатів діяльності підприємства. Спостерігатиметься планове збільшення обсягів реалізації продукції на 305888 тис.грн. або на 17% за період 2018-2020 (план) рр. (за допомогою розширення асортименту продукції і зростання попиту) та на 42105 тис.грн. або на 2% протягом 2018-2021 (план) рр.

При цьому знижуватиметься розмір витрат на виробничо-господарську діяльність, зокрема зниження витрат становитиме 5,47% за період 2018-2020 (план) рр. та на 7,03% за період 2018-2021 (план) рр.

Дане зростання стимулюватиме збільшення величини чистого прибутку підприємства у плановому періоді, зокрема показник зростатиме на 21056 тис.грн. або на 49,08% за період 2018-2020 (план) рр. та на 96169 тис.грн. або 150,36% за період 2018-2021 (план) рр. Основні планові фінансові результати діяльності досліджуваного підприємства за період 2017-2021 (план) рр. представимо на рисунку 5.3.

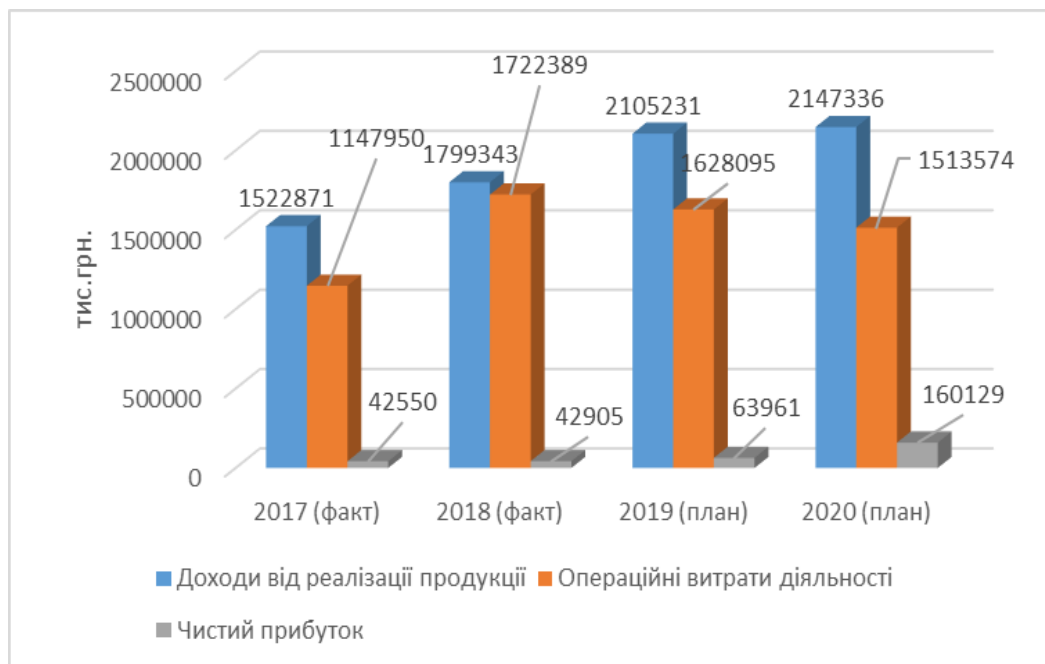

Рис. 5.3. Динаміка зміни чистого доходу від реалізації, операційних витрат діяльності та чистого прибутку підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2017-2021 (план) рр.

Зміна витрат виробничої діяльності та фінансових результатів вплине на основні показники фінансового стану даного підприємства (таблиця 5.3).

Таблиця 5.3

Фактичні та прогнозні показники фінансово-економічної діяльності та фінансового стану підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2017-2021 (план) рр.

Показник	Роки				Відхилення (+;-)			
					2020/2018		2021/2018	
	2017 (факт)	2018 (факт)	2020 (план)	2021 (план)	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Показники фінансово-економічної діяльності								
Доходи від реалізації продукції	1522871	1799343	2105231	2147336	305888	17	347993	19,34
Чистий прибуток	42550	42905	63961	160129	21056	49,08	117224	273,22
Вартість активів	468308	560482	672578	807094	112096	20	246612	44
Оборотні активи	210064	281133	337360	404832	56227	20	123699	44
Власний капітал	182779	224070	288031	448160	63961	28,54	224090	100,01
Поточні зобов'язання	121578	160533	192640	231168	32107	20	70635	44
Показники фінансового стану								
Оборотність активів	3,252	3,21	3,13	2,661	-0,08	-2,5	-0,55	-17,13
Фінансова стійкість	0,39	0,40	0,428	0,555	0,028	7,12	0,155	38,9
Рентабельність активів, %	9,09	7,66	9,51	19,84	1,85	24,23	12,19	159,18
Рентабельність власного капіталу, %	23,28	19,15	22,21	35,73	3,06	15,97	16,58	86,6
Рентабельність продажу, %	2,79	2,38	3,04	7,46	0,65	27,41	5,07	212,74

В цілому, запропоновані заходи забезпечуватимуть зростання доходів від реалізації продукції, ріст чистого прибутку, розміру активів за рахунок зростання оборотних активів, власного капіталу. Поряд із цим спостерігатиметься зростання основних показників фінансового стану – оборотності активів, фінансової автономії та рентабельності діяльності підприємства.

Висновки до розділу 5

Узагальнюючи результати дослідження представлені в розділі 5 необхідно відмітити наступне:

1. За рахунок модернізації виробництва (введення нової виробничої лінії «Ekoton») планується поступово знижувати витрати на виробництво продукції, зокрема у 2020 плановому році на 94294 тис.грн. та на 114521 тис.грн. у 2021 році. Зазначене вплине на собівартість реалізації продукції, а також на відпускні ціни, і стимулюватиме зростання конкурентоспроможності продукції підприємства.

2. Запропоновані заходи забезпечуватимуть зростання результатів фінансово-господарської діяльності підприємства - доходів від реалізації продукції (на 347993 тис.грн. або на 19,34%), чистого прибутку (на 117224 тис.грн. або на 273,22%), розміру активів за рахунок зростання оборотних активів (на 123699 тис.грн. або на 44%), власного капіталу (на 555 тис.грн. або на 100,01%). Поряд із цим спостерігатиметься зростання основних показників фінансового стану – фінансової автономії (на 0,155 пункти) та рентабельності діяльності підприємства (активів на 159,18%, власного капіталу на 86,6%, продажу на 212,74%).

РОЗДІЛ 6

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ НА ПІДПРИЄМСТВІ

6.1. Охорона праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Управління охороною праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» складається з підготовки, прийняття і реалізації рішень по розробці і виконанню організаційних, технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів, направлених на забезпечення безпеки, збереження здоров'я і працездатності працюючих в процесі роботи.

Метою управління охороною праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є постійне зниження: виробничого травматизму, професійних захворювань, аварій, на основі приближення якісних і кількісних значень факторів умов праці до рівня вимог Закону України «Про охорону праці», нормативних актів з охорони праці, санітарно-гігієнічних нормативів, будівельних норм, міжгалузевих і галузевих правил по охороні праці.

Управління охороною праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» забезпечується реалізацією наступних питань:

1. Організація та координація робіт по охороні праці між службами, посадовими особами та інженерно-технічними працівниками.
2. Одержання якісної і кількісної інформації про фактичний стан охорони праці в структурних підрозділах і на підприємстві в цілому.
3. Планування заходів по підвищенню рівня охорони праці в структурних підрозділах.
4. Реалізація заходів, направлених на покращення умов праці та підвищення її безпеки.
5. Застосування мір матеріального покарання за незадовільні результати роботи по охороні праці та морального і матеріального стимулювання за

кращі показники роботи по охороні праці.

Підприємство ПрАТ «Тернопільський молокозавод» забезпечене всім необхідним щодо охорони праці та її безпеки, а саме: пожежними кранами, вогнегасниками, пожежними щитами (в цехах), вентиляціями, план-схемами евакуації людей та майна, також, згідно Колективного договору, працівникам надається безкоштовно спецодяг, спецвзуття та інші засоби індивідуального захисту згідно з діючими нормами та понад встановлені норми, проводиться медичний огляд працівників, які працюють в небезпечних та шкідливих умовах праці, забезпечується утримання побутових і виробничих приміщень та території підприємства у відповідності до вимог санітарних умов тощо.

На підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» обов'язки, які стосуються охорони праці здійснює начальник відділу з охорони праці, навколишнього середовища і промсанітарії. Основні завдання, вирішення яких забезпечує досягнення мети управління охороною праці на різних рівнях, управління організаційно-виробничою діяльністю складаються із комплексу послідовно взаємозв'язаних дій по попередженню і профілактиці виробничого травматизму, професійних захворювань та аварій, які значно полегшують роботу працівників.

Служба «Охорони праці» на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснює такі завдання, як:

1. Забезпечення безпеки виробничого обладнання.
2. Забезпечення безпеки електроустановок споживачів.
3. Забезпечення безпеки виробничих процесів.
4. Забезпечення безпеки технічного стану будівель, споруд та інженерних мереж, які будуються та експлуатуються.
5. Забезпечення оптимального режиму праці та відпочинку.
6. Приведення до норм санітарно-гігієнічних умов праці.
7. Забезпечення працюючих засобами індивідуального та колективного захисту.
8. Санітарно-побутове і лікувально-профілактичне обслуговування

працюючих.

9. Навчання та перевірка знань працівників з питань охорони праці.

10. Професійний відбір працівників, які працюють у шкідливих і важких умовах та на роботах з підвищеною небезпекою.

11. Проведення вступного інструктажу.

12. Проведення інструктажів на робочому місці (первинних, повторних, позапланових та цільових).

13. Організація робіт по впровадженню державних, міжгалузевих та галузевих нормативних актів з охорони праці, стандартів безпеки підприємства.

14. Пропаганда питань охорони праці.

Система управління охороною праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» побудована на основі загальних принципів багаторівневих систем із зворотнім зв'язком. На підприємстві виділяються такі рівні: підприємство; філія; цех; відділ; дільниця; робоче місце.

Керівництво системою охорони праці проводиться особами, які організують виробничу діяльність і приймають рішення, направлені на підвищення рівня охорони праці: на підприємстві – директор; у філіях – директор філії; у цеху – начальник цеху; у відділі – начальник відділу.

Об'єктом управління системи управління охороною праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» є діяльність функціональних служб і структурних підрозділів підприємства, спрямована на забезпечення безпечних і здорових умов праці на робочих місцях, виробничих дільницях і на підприємстві в цілому[11, с.109].

Досліджуючи фінансування заходів охорони праці на підприємстві на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» необхідно відмітити, що спрямовується 0,5% від фонду оплати праці підприємства (таблиця 6.1)

Досліджуючи обсяги фінансування заходів з охорони праці на підприємстві необхідно відмітити динаміку до зростання загального обсягу фінансування, зокрема якщо у базовому періоді показник становив 382,8

тис.грн., то у звітному 2018 році складала 715,4 тис.грн., відповідний показник зростає за весь аналізований період становить 332,7 тис.грн.

Таблиця 6.1

**Фінансування заходів охорони праці на підприємстві
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2014-2018 рр.**

Роки	ФОП, тис.грн.	Сума фінансування 0,5% від ФОП, тис.грн.	Абсолютне відхилення, тис.грн.
2014	76552	382,8	-
2015	74992	375,0	-7,8
2016	116612	583,1	208,1
2017	114800	574,0	-9,1
2018	143087	715,4	141,4

Аналіз шкідливих та небезпечних виробничих факторів на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» проводять згідно з ГОСТ 12.1.003-74.

Згідно з класифікацією ГОСТ 12.1.003-74 до числа небезпечних та шкідливих факторів, що виникають при проведенні дослідження слід віднести: нервово-психічні перевантаження (розумове перевантаження, монотонність праці, емоційні перевантаження); фізичне перевантаження; невідповідність параметрів мікроклімату робочої зони санітарним нормам; недостатня або надмірна освітленість робочої зони; несприятливе забарвлення стін та підлоги, віддзеркалення; робота з комп'ютером.

Психофізіологічні небезпечні і шкідливі виробничі чинники викликають перевантаження, що по характері дії підрозділяються на фізичні і нервово-психічні. Фізичні перевантаження підрозділяються на статичні, гіподинамічні, динамічні. Причинами нервово-психічних перевантажень можуть бути розумова перенапруга, перенапруга аналізаторів, монотонність праці, емоційні перевантаження [13, с.96].

Шкідливі фактори в першу чергу це: комп'ютери, оргтехніка, кондиціонери, випромінювання. По-друге, це багата кількість офісних співробітників, які дуже часто відволікають. Оскільки офісне приміщення

відкритого типу, розділене перегородкою на секції.

Економічний механізм управління охороною праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» повинен передбачати систему заохочень для тих працівників, які сумлінно дотримуються вимог охорони праці, не допускають порушень правил та норм особистої та колективної безпеки, беруть активну творчу участь у здійсненні заходів щодо підвищення рівня охорони праці на підприємстві. Колективний договір (угода) повинен підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» закріплювати різного роду моральні і матеріальні заохочення таких працівників: оплата праці, премії (у тому числі спеціальні заохочувальні премії за досягнення високого рівня охорони праці), винагороди за винахідництво та раціоналізаторські пропозиції з питань охорони праці.

Велику користь дає преміювання робітників бригад, дільниць, цехів за тривалу роботу без порушень правил охорони праці, без травм і аварій на ПрАТ «Тернопільський молокозавод». У випадку наявності небезпечних та шкідливих виробничих чинників, що постійно загрожують здоров'ю працівника, йому рекомендується виплачувати надбавку за підвищену обережність. Крім матеріального заохочення, велике значення має також і моральне стимулювання, яке свого часу використовувалось в нашій країні і яке успішно використовують закордонні фірми. Форми морального стимулювання можуть бути найрізноманітнішими: від оголошення подяки до організації вечорів відпочинку, пікніків, круїзів для колективів, що досягли найкращих результатів з охорони праці.

6.2. Організація і проведення досліджень з оцінки стійкості роботи об'єктів під час воєнних дій

Оцінка стійкості роботи об'єкта – це всебічне вивчення підприємства з погляду здатності його протистояти впливу вражаючих факторів ядерного вибуху, відновлення виробництва при одержанні середніх і слабких

руйнувань.

Мета дослідження складається в тому, щоб виявити уразливі місця в роботі об'єкта у воєнний час і виробити найбільш ефективні пропозиції і рекомендації, спрямовані на підвищення його стійкості. Надалі ці рекомендації включаються в план заходів щодо підвищення стійкості роботи об'єкта, що і реалізується.

Дослідження стійкості на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» проводиться силами інженерно-технічного персоналу із залученням фахівців науково-дослідних і проектних організацій, пов'язаних із даним підприємством. Організатором і керівником дослідження є керівник підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» – начальник ЦО об'єкта. Весь процес планування і проведення дослідження можна розділити на три етапи: перший – підготовчий, другий – оцінка стійкості роботи об'єкта в умовах воєнного часу, третій – розробка заходів, що підвищують стійкість роботи об'єкта[6, с.106].

На першому етапі розробляються керівні документи, визначається склад учасників дослідження й організовується їхня підготовка. Основними документами для організації дослідження стійкості роботи об'єкта є: наказ керівника підприємства; календарний план основних заходів щодо підготовки до проведення дослідження; план проведення дослідження.

Наказ директора підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод» розробляється на підставі вказівок старшого начальника з урахуванням особливостей і конкретних умов, пов'язаних із виробничою діяльністю об'єкта. У наказі вказуються: мета і задачі майбутнього дослідження, час проведення робіт, склад учасників і задачі дослідницьких груп, терміни готовності звітної документації [83, с.109].

Календарний план підготовки до проведення дослідження визначає основні заходи і терміни їхнього проведення, відповідальних виконавців, сили і засоби, які беруть участь у поставлених задачах.

План проведення дослідження стійкості роботи об'єкта є основним

документом, що визначає зміст роботи керівника дослідження і дослідницьких груп головних фахівців. У плані вказуються: тема, мета і тривалість дослідження, склад слідчих груп і зміст їхньої роботи, порядок дослідження. Тривалість дослідження встановлюється в залежності від обсягу робіт і підготовленості учасників, залучених до виконання задач, і може складати два – три місяці.

Для узагальнення отриманих результатів і подання загальних пропозицій створюється група керівника дослідження на чолі з головним інженером чи начальником виробничого відділу. Чисельність дослідницьких груп залежить від обсягу розв'язуваних задач, специфіки виробництва і може складати 5 – 10 чоловік. Притягнуті до досліджень представники зовнішніх організацій беруть участь у роботі відповідних груп.

У підготовчий період з керівниками дослідницьких груп проводиться спеціальне заняття, на якому керівник підприємства доводить до виконавців план роботи, ставить задачу кожній групі та визначає терміни проведення дослідження.

На другому етапі проводиться безпосереднє дослідження стійкості роботи об'єкта у воєнний час. У ході дослідження визначаються умови захисту робітників та службовців від зброї масового ураження. Виробляється оцінка стійкості виробничого комплексу при впливі на нього вражаючих факторів ядерного вибуху, визначається характер можливого ураження від вторинних вражаючих чинників, вивчається стійкість системи постачання і кооперативних зв'язків об'єкта з підприємствами-постачальниками і зв'язків зі споживачами, виявляються уразливі місця в системі керування виробництвом. Кожна група фахівців оцінює стійкість визначених елементів виробничого комплексу і робить необхідні розрахунки.

Група начальника відділу капітального будівництва на основі аналізу характеристик і стану виробничих будинків і споруджень об'єкта визначає ступінь їхньої стійкості до впливу вражаючих факторів ядерного вибуху, оцінює розміри можливого збитку від впливу вторинних вражаючих

факторів, робить розрахунок сил і засобів, необхідних для відновлення виробничих споруджень при різних ступенях руйнувань. Крім того, група досліджує і оцінює захисні властивості сховищ і укриттів, визначає необхідну потребу в захисних спорудженнях на території об'єкта й у заміській зоні [83, с.163].

Група головного енергетика ПрАТ «Тернопільський молокозавод» оцінює стійкість систем електропостачання, водопостачання і каналізації, подачі газу, інших видів палива, а також визначає можливий характер і масштаби їхніх руйнувань, у тому числі й від вторинних вражаючих факторів.

Група головного механіка оцінює стійкість технологічного устаткування, а також визначає: можливі втрати верстатів, приладів і систем автоматичного керування при різних ступенях руйнувань від впливу ударної хвилі та від вторинних вражаючих чинників; способи збереження і захисту особливо коштовного й унікального устаткування; потреба в силах і засобах, терміни й обсяг відбудовних робіт; можливість створення резерву устаткування і порядок маневрування їм.

Група головного технолога розробляє технологію виробництва з урахуванням переходу об'єкта на режим роботи воєнного часу. Оцінює стійкість технологічного процесу і можливість зупинки виробництва за сигналом «Повітряна тривога», розробляє пропозиції з організації виробничого процесу в умовах воєнного часу.

Група начальника відділу матеріально-технічного постачання аналізує систему забезпечення виробничого процесу всім необхідним для випуску продукції у воєнний час. Оцінює умови відправки продукції і стійкість роботи транспорту.

Робить обґрунтовані розрахунки необхідних додаткових резервів сировини, устаткування, що комплектують вироби, а також визначає місце розосередженого їхнього збереження. Вивчає стійкість існуючих і намічуваних на воєнний час зв'язків із постачальниками і споживачами. На

підставі заявок, що надходять від інших груп, складає розрахунки на необхідну кількість будівельних і інших матеріалів для відновлення виробництва і будівництва відсутніх сховищ на об'єкті та протирадіаційних укриттів у замиській зоні.

Група штабу цивільної оборони об'єкта оцінює загальний стан ЦО об'єкта і визначає заходи для забезпечення надійного, захисту робітників та службовців. У цю групу входить ряд служб, що виконують відповідні функції. Служба оповіщення і зв'язку вивчає й оцінює стійкість зв'язку з місцевими органами ЦО, виробничими підрозділами і формуваннями ЦО. Оцінює надійність систем оповіщення, повноту устаткування пунктів керування і вузла зв'язку.

На третьому етапі підводяться підсумки проведених досліджень. Групи фахівців із результатів досліджень готують доповіді, у яких подають висновки і пропозиції по захисту робітників та службовців і підвищенню стійкості оцінюваних елементів виробництва. До доповідей додаються необхідні таблиці, схеми, плани.

Правильність проведених розрахунків і реальність вироблених пропозицій і рекомендацій перевіряються на спеціальному навчанні тривалістю 2 - 3 доби, проведеному під керівництвом начальника ЦО об'єкта чи старшого начальника. На період загрози нападу супротивника плануються заходи, що можуть бути легко реалізовані чи виконання яких, у мирний час недоцільне і навіть неможливе.

Захист систем електропостачання, газопостачання, водопостачання. Захист основних систем життєзабезпечення від ударної хвилі здійснюється:

- заглибленням комунально-енергетичних мереж;
- створенням резервних джерел постачання електрикою, газом, водою;
- установкою запірно-регулюючих пристосувань;
- подача енергоносіїв із різних напрямків (не менш двох);
- пристрій роздільних систем [6, с.118].

Впливу світлового випромінювання піддаються всі елементи інженерно-

технічного комплексу промислового об'єкта. Тому для захисту об'єкта від світлового випромінювання проводяться визначені заходи. Для підвищення протипожежної стійкості на промислових об'єктах проводяться профілактичні заходи як для запобігання пожеж, так і для створень умов, що утрудняють поширення вогню і полегшують боротьбу з ним у вогнищах виникнення. Для підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод», виробнича діяльність яких у воєнний час може продовжуватися в умовах впливу радіоактивного, хімічного і бактеріологічного зараження, проводяться такі захисні заходи: – герметизація основних виробничих будинків і споруджень; – установка фільтрів-поглиначів у систему приточно-втяжної вентиляції; – установка герметичних засувки у системі вентиляції; – підготовка пристроїв по знезаражуванню води; – створення запасів дезактивуєючих, що дегазують і дезінфікують речовини, підготовка технічних засобів; – розробка можливих режимів захисту робітників та службовців в умовах радіоактивного зараження; – забезпечення усього виробничого персоналу засобами індивідуального захисту.

6.3. Підготовка та виконання заходів щодо дезактивації технологічного обладнання (агрегатів, машин) інших видів техніки під час радіоактивного забруднення

Техніка, майно, одяг, місцевість, продукти харчування, вода, які забруднені радіоактивними речовинами підлягають дезактивації. Дезактивація є одним з ефективних заходів радіаційного захисту й призначена для вилучення радіоактивних речовин зі сфери життєдіяльності людини і цим самим зниження рівня радіаційного впливу на неї.

Найкращим часом для проведення дезактивації, якщо немає необхідності в ній під час евакуації населення або проведення невідкладних аварійних робіт на промайданчику аварійного об'єкта (підприємства), є період пізньої фази аварії. Це визначається необхідним для планування та

організації дезактиваційних робіт часом і строком настання відносної стабілізації радіаційного стану, коди припиняється надходження радіоактивних речовин із джерела викиду та закінчується формування сліду радіоактивних випадінь.

Мета дезактивації – звести до мінімуму кількість опромінених людей, а також можливу дозу опромінення. Дезактиваційні роботи виконуються після вимірювання рівнів радіації на місцевості та ступеня забруднення поверхні будівель, ґрунту, рослинності, джерел водопостачання і прийняття рішення щодо дезактивації [74, с. 139].

Основними етапами дезактиваційних робіт є: паспортизація об'єкта дезактивації, підготовчі заходи та безпосередньо дезактивація. При виборі відповідних заходів для конкретних об'єктів дезактивації необхідно керуватися наявністю ресурсів, очікуваною ефективністю та продуктивністю заходу. Найбільш ефективними є ручні прийоми, які, однак, характеризуються найбільшою трудомісткістю та підвищеним опроміненням персоналу. Для дезактивації транспортних засобів та іншої самохідної техніки доцільно створити стаціонарні пункти дезактивації з централізованим забезпеченням технічними засобами, ділянками розбирання техніки, системами локалізації та обробки радіоактивних відходів.

Дезактивацію споруд, промислових об'єктів, техніки і обладнання здійснює відповідно підготовлений особовий склад сил цивільного захисту, з використанням стаціонарних, пересувних та індивідуальних засобів дезактивації.

Дезактивацію техніки та обладнання, що були задіяні під час проведення аварійно-рятувальних робіт у зоні радіоактивного забруднення, проводять за результатами дозиметричного контролю на пунктах спеціальної обробки. На них також розгортають майданчики для санітарного оброблення працівників.

Під час розгортання пунктів спеціальної обробки (далі – ПуСО) обладнують: майданчик збору забрудненої техніки (200м – 300 м від ПуСО);

район очікування (100м – 200 м від ПуСО); майданчик санітарної обробки; контрольно-розподільчий пункт; майданчик спеціальної обробки; пункт вихідного дозиметричного контролю; майданчик технічного обслуговування і повторної обробки; майданчик відстою сильно забрудненої техніки.

У випадку, якщо після повторного оброблення різними способами дезактивації вихідний контроль фіксує перевищення допустимого рівня забруднення, техніку направляють на майданчик відстою сильно забрудненої техніки. Після закінчення робіт з дезактивації, запланованих на робочу зміну, працівники робочої зміни проходять санітарне оброблення. Для запобігання ураження шкіри, особи, які працюють на ділянках, забезпечуються засобами індивідуального захисту залежно від виду робіт [63, с.55].

Оскільки ПрАТ «Тернопільський молокозавод» не підлягала радіоактивному забрудненню, то і заходи дезактивації також не проводилися.

Отже, з метою зниження доз опромінення при виконанні робіт з дезактивації, необхідно уникати дотикання до забрудненої поверхні, збільшувати довжину брандсбойту зі щіткою до 1,5-2 м, а також не залишати межі робочого місця, коли немає об'єкта, який необхідно обробляти.

Висновки до розділу 6

Узагальнюючи результати дослідження проведеного в розділі 6 необхідно відмітити наступне:

1. Організація охорони праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснює служба охорони праці. Служба охорони праці даного підприємства опрацьовує ефективну цілісну систему управління охорони праці підприємства; сприяє удосконаленню діяльності кожного структурного підрозділу і кожної посадової особи; проводить оперативно-методичне керівництво роботою з охорони праці; розробляє разом зі структурними підрозділами підприємства комплексні заходи щодо досягнення нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища (підвищення існуючого

рівня охорони праці, якщо встановлені норми досягнуті), а також розділ «Охорона праці» у колективному договорі; проводить для працівників вступний інструктаж з питань охорони праці.

2. Досліджуючи обсяги фінансування заходів з охорони праці на підприємстві необхідно відмітити динаміку до зростання загального обсягу фінансування, зокрема якщо у базовому періоді показник становив 12,78 тис.грн., то у звітному складає 14,26 тис.грн., відповідний показник зростає за весь аналізований період становить 1,48 тис.грн.

3. Економічний механізм управління охороною праці на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» повинен передбачати систему заохочень для тих працівників, які сумлінно дотримуються вимог охорони праці, не допускають порушень правил та норм особистої та колективної безпеки, беруть активну творчу участь у здійсненні заходів щодо підвищення рівня охорони праці на підприємстві.

4. Оцінка стійкості роботи об'єкта – це всебічне вивчення підприємства з погляду здатності його протистояти впливу вражаючих факторів ядерного вибуху, відновлення виробництва при одержанні середніх і слабких руйнувань. Мета дослідження складається в тому, щоб виявити уразливі місця в роботі об'єкта у воєнний час і виробити найбільш ефективні пропозиції і рекомендації, спрямовані на підвищення його стійкості.

5. Виконання цієї задачі на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» покладається на сили цивільної оборони. Підвищення стійкості роботи досягається проведенням ряду організаційних та інженерно-технічних заходів, що враховують вимоги ЦО і результати оцінки стійкості роботи об'єкта і спрямованих на забезпечення безперебійності виробничого процесу в надзвичайній ситуації, максимальне зниження можливих втрат і руйнувань.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Узагальнюючи результати дослідження необхідно відмітити наступні висновки та рекомендації:

1. Витрати виступають важливою економічною категорією, що має потребу у нових підходах до управління ними через значні зміни, що відбуваються останнім часом в технологічній та збутовій діяльності підприємств. Сучасна економічна ситуація, яка склалася на великих підприємствах, потребує від управлінців пошуку певних прихованих резервів. Із подальшим розвитком ринкових відносин, дана тенденція розповсюдиться на всі підприємства, включаючи і дрібні. Високий економічний результат діяльності підприємства у значній мірі визначається тим, наскільки ефективно на ньому здійснюватиметься менеджмент витрат, оскільки саме він є дієвим інструментом прозорості та ефективної діяльності підприємства разом з його структурними підрозділами.

2. Відповідно до цього, Національним стандартом бухгалтерського обліку в Україні передбачається наступне групування витрат на виробництво, які формують їх структуру: матеріальні витрати, оплата праці, соціальні відрахування, амортизація основних засобів та нематеріальних активів і інші операційні витрати.

3. Перелік та склад статей калькулювання виробничої собівартості і продукції встановлюють на підприємстві із врахуванням специфіки галузі та виду діяльності підприємства, крім того, особливостей технології і організації виробництва, реалізації продукції. Статті калькулювання формуються виходячи із розподілу витрат на прямі і непрямі, у свою чергу, непрямі витрати - змінні і постійні.

4. Обґрунтування діагностики процесу формування витрат виробництва як системи, створює можливість визначення її завдання: оцінка особливостей в процесі формування виробничих витрат підприємства, пошук ключових факторів впливу, окреслення «вузьких місць»; розробка і обґрунтування конкретних практичних заходів щодо підвищення ефективності діяльності.

5. Об'єктом проведеного дослідження виступило підприємство ПрАТ «Тернопільський молокозавод», котре реалізує свою діяльність на ринку молока та молочних продуктів. Ширину асортименту формують групи асортиментного ряду продукції ПрАТ «Тернопільський молокозавод»: йогурти, кефір, молоко, масло, сметана, айран т.д., а глибину асортименту сформованого за рахунок видів продукції підприємства – йогурт білий, кефір питний нежирний, казкове молоко, масло селянське, сметана 15% та айран та ін. Сьогодні до завдань асортиментної політики належить розширення як глибини, так і ширини пропонованої продукції, при цьому вона повинна виготовлятися у великих обсягах і у сталому асортиментному ряді.

Узагальнюючи результати дослідження ключових показників фінансово-господарської діяльності підприємства варто відзначити позитивну динаміку, зокрема, помічене зростання обсягу реалізації, ріст чистого прибутку та власного капіталу, показників рентабельності, продуктивності праці, поточних зобов'язань, знижується рівень дебіторської заборгованості. Позитивна динаміка спостерігається у зростанні показників оборотних активів, приріст кількості працівників та фонду оплати праці даного підприємства.

6. Аналізуючи стан та структуру витрат підприємства варто відзначити збільшення обсягів витрат виробничо-господарської діяльності підприємства. У 2015 році значення показника складало 827694 тис.грн., 2016 рік – 1140686 тис.грн., у 2017 році 1147950 тис.грн., щодо звітнього 2018 року, показник зростає до рівня 1722389 тис.грн. Загалом, спостерігається приріст постійних витрат підприємства на 383224 тис.грн. або на 237,44% (у 2014 році показник становив 161396 тис.грн., у 2018 році величина показника збільшується до 544620 тис.грн.), поряд із цим змінні витрати збільшуються на 721027 тис.грн. (із 456742 тис.грн. у 2014 році, до рівня 1177769 тис.грн. у 2018 році). Збільшується питома вага постійних витрат, вона зростає на 5,51%, відповідно питома вага змінних витрат знижується на ідентичну величину.

7. Впродовж досліджуваного періоду ми бачимо зростання показника покриття постійних витрат та ефективності постійних витрат, що обумовлює

підвищення ефективності використання постійних витрат на підприємстві. Поряд із цим спостерігається зростання ефективності використання змінних витрат за весь досліджуваний період. Також необхідно відмітити найбільшу питому вагу змінних витрат в структурі виробництва продукції, які безпосередньо впливають на обсяги виробництва. При цьому з року в рік спостерігається приріст витрат виробництва, що обумовлюється інфляційними процесами в країні, зростанням цін на енергоносії, зростанням середнього рівня оплати праці, ростом закупівельних цін сировини та матеріалів.

8. Узагальнюючи результати впливу ефективності формування витрат підприємства на фінансово-економічні показники та показники фінансового стану досліджуваного підприємства, до позитивних аспектів діяльності підприємства потрібно віднести прибутковість діяльності, наявність робочого капіталу, висока фінансова незалежність. На негативну оцінку заслуговує зниження показників ліквідності та платоспроможності, показників фінансової стійкості та ділової активності, невисокі показники рентабельності основної діяльності підприємства. Загалом, слід відмітити, не достатньо ефективну політику щодо формування витрат основної діяльності.

Для оптимізації структури та рівня витрат на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» доцільно здійснити наступне:

А. Реалізовувати стратегію управління витратами на досліджуваному підприємстві. Зокрема, стратегія мінімізації та оптимізація витрат підприємства повинна бути спрямована на вирішення ключових питань: оцінка та моніторинг обґрунтованості абсолютної величини витрат; постійне дослідження її відповідності плановим величинам; комплексне оцінювання чинників формування величини та структури витрат; своєчасний пошук резервів зниження витрат; розробка та обґрунтування механізмів мобілізації даних резервів.

Б. Забезпечити активізацію найважливіших джерел зменшення собівартості виробництва продукції на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод», що передбачають: скорочення витрат сировини та матеріалів, палива й енергії

на одиницю продукції, зменшення величини амортизаційних відрахувань, зменшення витрат по оплаті праці на одиницю продукції, усунення непродуктивних витрат та інших витрат, зниження адміністративних та накладних витрат реалізації продукції.

В. Забезпечити впровадження інноваційних процесів у виробництво, зокрема пропонується реалізувати технологічну лінію компанії «Ekoton» із виробництва глазурованих сирків. В цілому, за рахунок впровадження технологічної лінії «Ekoton» на підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» дасть можливість не тільки зменшувати витрати на виробництво (за перший рік на 5% від загального обсягу витрат, а також 12% у другий рік її функціонування), але й також значно розширювати асортимент продукції. Доцільність впровадження нової технологічної лінії «Ekoton» зумовлена досягненням наступних цілей – зниження собівартості реалізації та отримання прибутку на основі максимального продажу, а також задоволення індивідуальних і специфічних потреб клієнта.

За рахунок модернізації виробництва (введення нової виробничої лінії «Ekoton») планується поступово знижувати витрати на виробництво продукції, а саме, у 2020 плановому році на 94294 тис.грн. та на 114521 тис.грн. у 2021 році. Зазначене вплине на собівартість реалізації продукції та на відпускні ціни, що стимулюватиме зростання конкурентоспроможності продукції підприємства.

Запропоновані заходи забезпечуватимуть зростання результатів фінансово-господарської діяльності на досліджуваному підприємстві, а саме: доходів від реалізації продукції (на 347993 тис.грн. або на 19,34%), чистого прибутку (на 117224 тис.грн. або на 273,22%), розміру активів за рахунок зростання оборотних активів (на 123699 тис.грн. або на 44%), власного капіталу (на 555 тис.грн. або на 100,01%). Поряд із цим спостерігатиметься зростання основних показників фінансового стану, зокрема, фінансової автономії (на 0,155 пункти) та рентабельності діяльності підприємства (активів на 159,18%, власного капіталу на 86,6%, продажу на 212,74%).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Абраменко В.А. Структурні витрати підприємства : аналітичний аспект. *Економіст*. 2014. №5. С.22-32
- 2.Андрющенко Н. С. Розподіл непрямих виробничих витрат в сільському господарстві школи. Облік і фінанси АПК, Бухгалтерський портал. URL : <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/631/35/>.
- 3.Андрющенко Н.С. Суть і значення витрат: історичний аспект. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2019. № 5. С. 3-7.
- 4.Балабанова Л.В. Маркетинг: підруч. для студ. вищ. навч. закладів. Донецьк: РВЦ ДонДУЕТ, 2002. 599 с.
- 5.Бедрій Б. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 286 с
- 6.Бедрій Я.І., Боярська В.М., Голубев А.К. та ін. Безпека життєдіяльності: Посібник для студентів технічних вузів. К, ЦНЛ: 2007. 275 с.
- 7.Бланк И.А. Управление прибылью. К. : Ника-Центр, Эльга, 2007. 602 с.
- 8.Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера. К.: «Ника - Центр», 1998. 480 с.
- 9.Бородін О. Про формування і облік собівартості продукції за ринкових умов. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2018. №3. С. 32-41
10. Бутинець Ф.Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*: міжнар. зб. наук. праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2019. № 1 (22). С. 11-18.
- 11.Васильчук М.В., Вінокурова Л.Е., Тесленко М.Я. Основи охорони праці. / М.В.Васильчук, К.: Просвіта, 1997. 204 с.
- 12.Власик Г.В. Аналіз та оцінка існуючих систем управління витратами . *Серія: Економіка та підприємництво*. 2017. №6. С.76-79.
13. Гандзюк М. П. Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці: Підручник. 2-е вид. За ред. М. П. Гандзюка. К.: Каравела, 2004. 408 с.

- 14.Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економічна діагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Центр навчальної літератури, 2007. 307 с.
- 15.Глен А. Велш, Деніел Г. Шор Основи фінансового обліку. К.: Основи, 1997. 943 с.
- 16.Гогіташвілі Г.Г., Лапін В.М. Основи охорони праці: Навч. посіб. / Г.Г.Гогіташвілі, 4-те вид., випр. і доп. К: Знання. 2008. 302 с.
- 17.Голубовський Л. Аналіз сучасних методів управління витратами. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1(26). С. 187-192.
- 18.Гопта Г. Що відносити до складу витрат. *Закон і бізнес*. 2012. №7. С.3–7
- 19.Горняк О.В. Напрямки та чинники розвитку сучасного підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 6. С. 35 – 41.
- 20.Горшар В. Витрати на виробництво: облікова політика. *Бухгалтерія*. 2018. №24/1. С. 50-55.
- 21.Грещак М. Г., Коцюба О. С. Управління витратами : навч.метод. посібник для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2002. 131 с.
22. Давидович І.Є. Управління витратами як напрям підвищення ефективності роботи підприємств і організацій. *Економічні проблеми розвитку будівництва в Україні* [збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції, що відбулася у Тернопільській академії народного господарства 1-2 червня 2018 року]. – 2018. – С. 17-20.
- 23.Дмитренко Е.Д., О.Г. Безверха Оптимізація витрат підприємства на виробництво продукції в ринкових умовах. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. № 1(51). URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/>
- 24.Економіка підприємства: навч.посібник / Бойчик І., Харів П.С., Хопчан М.І., Піча Ю.В. Львів. „Каравела”. 2002. 391 с.
- 25.Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства [Костенко Т.Д., Підгора С.О., Рижиков В.С., Панков В.А., Герасимов А.А., Ровенська В.В.]. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 400 с.

- 26.Економічний словник [уклад. Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський]. К.: Кондор, 2007. 358 с.
- 27.Єлісеєва О.К. Економічна діагностика в управлінні виробничо-економічними системами (статистичний аспект) : монографія. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. 292 с.
- 28.Загорна Т.О. Економічна діагностика: навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 400 с.
- 29.Загорна Т.О. Бізнес-план: технологія розробки Навчальний посібник. 2ге вид. К.: Центр учбової літератури. 2009. 384 с.
30. Зозульов О.В., Писаренко Н.Л. Ринкове позиціонування: з чого починається створення брендів. Київ : Знання,2014. 201 с.
- 31.Зятковський І.В. Бюджет підприємства як інструмент управління фінансовими ресурсами. Фінанси України. 2003. № 7. С. 25 -32.
- 32.Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2005. 485 с.
- 33.Костюк Г.В. Розвиток підприємницької діяльності на ринку молока та молокопродуктів України.URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2616>
- 34.Крушельницька О.В. Управління витратами : Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. Житомир, ЖДТУ, 2005. 196 с.
- 35.Кулаков М. А., Ляпун В. О. Цивільна оборона: навч. посібник / М. А. Кулаков,. Харків: НТУ – ХП, 2014. 363 с.
- 36.Кулішов В.В. Економіка підприємства: теорія і практика: Навчальний посібник. К.: Ніка -Центр, Ельга, 2004. 216 с.
- 37.Кучма М.М. Цивільна оборона: навч. посіб. Львів. : Магнолія 2006, 2017. 360 с.
- 38.Ломонос М. Шляхи удосконалення організації податкового обліку валових доходів і валових витрат. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в умовах міжнародної інтеграції [тези доповідей] (Київ, 20-22 квітня 2015 р. Частина 1) / Відп. ред. А.Д. Бутко. К.: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2015. 227 с.

- 39.Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика. Т. 2 / Макконнелл К.Р., Брю С.Л. М.: Республика, 1992. 400 с.
- 40.Маркетинг для магістрів: Навч. посіб. / М.М.Єрмошенко, С.А.Єрохін, А.В.Базилюк та ін.; Нац. акад. упр. К., 2018 Т. 1: 2008. 603 с.
- 41.Маркетинг: бакалаврський курс: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. С.М.Ілляшенка. Суми: Унів. кн., 2014.975 с.
- 42.Маркетинг: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.І.Чебатар, Я.С.Ларіна, О.П.Луцій та ін. К.: Наш час, 2007. 503 с.
- 43.Маркетинг / С.В. Ковальчук, В.Л. Карпенко, Л.М. Коваль, Р.В. Бойко, Л.А. Бичікова та ін.; за ред. канд. екон. наук С.В. Ковальчук. Львів: Новий світ. 2000, 2011. 679 с.
- 44.Мельник Л.Г. Економіка підприємства: Навч. посіб. / Л.Г.Мельник , О.І. Карінцева Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 412 с.
- 45.Мельник Р.О., Мельник А.Р. Бухгалтерський і податковий облік валових доходів і витрат. *Економічні проблеми розвитку будівництва в Україні* [збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції], (Тернопільська академія народного господарства, 1-2 червня 2011 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2011. С. 128-130.
- 46.Микитюк Л. Деякі аспекти системного підходу до вивчення витрат. *Економіст*. 2019. № 4. С.17 – 23.
- 47.Нападовська Л.В. Управлінський облік: підруч. для студ. вищ. навч. Зал. К.: Книга, 2013. 544 с.
- 48.Олійник О.В. Аудит операцій з обліку витрат на виробництво продукції (робіт, послуг). *Удосконалення національних нормативів аудиту [збірник тез та текстів виступів на науково-практичній конференції з аудиту]*. Житомир: ЖІТІ, 2000. С. 160-164.
- 49.Олійник О.В. Поняття витрат в працях вчених економістів. Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК [Міжнародна науково-практична конференція присвячена 185-й річниці заснування Харківського державного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва]. Харків: Вісник

ХДАУ, 2001. С. 65-66.

50.Онисько С.М. Фінанси підприємств підруч. для студентів ВНЗ. Львів: Магнолія Плюс, 2005. 366 с.

51.Офіційний сайт ПрАТ «Тернопільський молокозавод» URL: <https://molokija.com/>

52.Павелко О.В. «Витрати» в бухгалтерському обліку: ретроспективне дослідження сутності поняття. *Вісник національного університету водного господарства та природокористування* [збірник наукових праць, Ч. 2]. 2018. № 4. С. 363-370.

53.Панасюк В.М. Витрати виробництва: управлінський аспект. Тернопіль: Астон, 2005. 288 с.

54.Пасічник В.Г., Акіліна О.В. Планування діяльності підприємства. К.ЦНЛ. 2006. 256 с.

55.Пащенко І.Л. Прогнозування фінансової діяльності підприємства. *Фінанси України*. 2018. № 4. С.82 – 84.

56. Петленко Ю.В. Оптимізація джерел фінансових ресурсів. *Фінанси України*. 2018. № 6. С.62 – 64.

57.Політична економія: навчальний посібник / [К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін.]: за ред. д.е.н., проф. К.Т. Кривенка. К.: КНЕУ, 2005. 508 с.

58.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16 “Витрати” (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 19 січня 2000 року за 27/4248)

59.Раицкий К.А. Экономика предприятия [учебник для вузов]. Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1999. 694 с.

60.Сагаль С.З. Аналіз сучасного стану ринку молока та молокопродуктів в Україні та світі URL: <https://asso.wordpress.com/2019/03/04>

61.Скригун Н.П., Цимбалюк Л.Г., Черноус Л.В. Класифікація витрат та її практичне значення в системі управління витратами. *Економіка: проблеми теорії та практики*: Зб. наук. пр. Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. Вип. 238. Т. 1. С. 148-155.

62.Скригун Н.П. Економічна сутність категорії витрат. *Формування*

ринкових відносин в Україні : Збірник наукових праць. 2018. Вып.4. С. 11-15

63.Столяр Л.Г. Сутність «витрат» та особливості трактування. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, «Економічні науки». Серія «Облік і фінанси». 2019. Випуск 8 (29). Ч.4

64.Сухораб В.П., Ксьондз С.М. Теоретичні концепції сутності, визначення та класифікація витрат. *Вісник Технологічного університету Поділля*. [Ч. 2, Т. 1]. Хмельницький, 2003. С. 169-173.

65.Товарна структура роздрібного товарообороту підприємств в Україні (2015-2018 рр.). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

66. Трухан О.Л. Розвиток теорії витрат: еволюція і сучасні тенденції. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 4. С. 380-388.

67. Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 120 с.

68.Франків А.В. Витрати підприємства : роль та значення. *Економіка*. 2014. - №4. С.31-36

69.Фінансово-економічний аналіз. Підручник / Буряк П.Ю., Римар М.В., Бець М.Т. та ін. Під заг. ред. П.Ю. Буряка, М.В. Римара. К.: ВД „Професіонал”, 2004. 528 с.

70.Фінансово-економічний аналіз: підручник для студентів. / під заг. ред. Буряк П.Ю., Римар Р.В.К. Професіонал. 2005. 528 с.

71.Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів екон. спец. / Ю. С. Цал-Цалко. 2-е вид., перероб. і доп. К. : ЦУЛ, 2010. 424 с.

72.Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навчальний посібник К. : ЦУЛ, 2002. 656 с.

73.Цимбалюк Л. Г., Скригун Н. П., Антошкіна Л. І. Формування та управління витратами виробництва. Донецьк : Юго-Восток , 2009. 240 с.

74.Цимбалюк Л.Г., Скригун Н.П. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2019. № 3(15). С. 88 - 95.

75. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання. Ч.1: Монографія. Х.: ВД "Інжек", 2006. 368 с.
76. Чернецька О.В. Методичні підходи до визначення ефективності витрат сільськогосподарських підприємств в управлінському обліку. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 7(1). С. 188-195.
77. Чухліб А.П. Сутність і природа витрат на виробництво / А.П. Чухліб, Ю.П. Кабушкін // *Фінанси України*. 2018. №9. С.30–34.
78. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навч. посібник. для студентів вищих навч. закладів. К. Каравела, 2005. 568 с.
79. Шегда А.В. Менеджмент: Навчальний посібник. К.: Знання, 2006. 584 с.
80. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. К.: А.С.К., 2003. 229 с.
81. Шот А. Оновлення основних фондів-складова частина структурної перебудови економіки. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 93-102.
82. Юхименко П.І., Леоненко П.М. Історія економічних учень: Навч. посіб. К.: Знання - Прес, 2002. 514 с.
83. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини: Навч. посібник. Львів: Видавництво „Бескид Біт”, 2015. 304 с.
84. Якубовський М. Актуальні проблеми промислового виробництва. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 23 – 27.
85. Ясінська А.І., Подольчак Н.І. Методологія та організація системно-орієнтованого управління витратами підприємства для прийняття управлінських рішень. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2017. – №7(727). – С. 161-172.

ДОДАТКИ

Додаток А

			КОДИ
		Дата	01.01.2019
Підприємство	Приватне акціонерне Товариство "Тернопільський молокозавод"	за ЄДРПОУ	30356917
Територія	Тернопільська область, м.Тернопіль	за КОАТУУ	6110100000
Організаційно-правова форма господарювання	Приватне підприємство	за КОПФГ	120
Вид економічної діяльності	Перероблення молока, виробництво масла та сиру	за КВЕД	10.51
Середня кількість працівників: 1432			
Адреса, телефон: 46010 м.Тернопіль, Лозовецька 28, 0352 (56-12-01)			
Одиниця виміру: тис.грн. без десяткового знака			
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):			
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку	☒		
за міжнародними стандартами фінансової звітності	☐		

Баланс
(Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2018 р.
Форма №1

			Код за ДКУД	1801001
Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	
1	2	3	4	
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	3 098	3 300	
первісна вартість	1001	4 401	5 353	
накопичена амортизація	1002	(1 303)	(2 053)	
Незавершені капітальні інвестиції	1005	24 608	57 646	
Основні засоби	1010	223 515	209 890	
первісна вартість	1011	388 698	417 923	
знос	1012	(165 183)	(208 033)	
Інвестиційна нерухомість	1015	0	0	
первісна вартість	1016	0	0	
знос	1017	(0)	(0)	
Довгострокові біологічні активи	1020	0	0	
первісна вартість	1021	0	0	
накопичена амортизація	1022	(0)	(0)	
Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0	
інші фінансові інвестиції	1035	7 023	8 513	
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0	
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	
Гудвіл	1050	0	0	
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	
Інші необоротні активи	1090	0	0	
Усього за розділом I	1095	258 244	279 349	

II. Оборотні активи			
Запаси	1100	73 901	85 590
Виробничі запаси	1101	31 053	33 496
Незавершене виробництво	1102	294	0
Готова продукція	1103	42 543	52 059
Товари	1104	11	35
Поточні біологічні активи	1110	0	0
Депозити перестраховання	1115	0	0
Векселі одержані	1120	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	90 066	110 673
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	9 284	45 155
з бюджетом	1135	12 310	7 644
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	6 540	23 605
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	17 316	6 669
Готівка	1166	996	1 774
Рахунки в банках	1167	16 320	4 895
Витрати майбутніх періодів	1170	633	733
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0
у тому числі в:			
резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0
Інші оборотні активи	1190	14	1 064
Усього за розділом II	1195	210 064	281 133
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
Баланс	1200	0	0
	1300	468 308	560 482

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15 000	15 000
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0
Капітал у дооцінках	1405	0	0
Додатковий капітал	1410	123 951	164 887
Емісійний дохід	1411	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0
Резервний капітал	1415	1 278	1 278
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	42 550	42 905
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)
Інші резерви	1435	0	0
Усього за розділом I	1495	182 779	224 070

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	163 951	175 859
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0
Страхові резерви	1530	0	0
у тому числі:			
резерв довгострокових зобов'язань	1531	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	0	0
резерв незароблених премій	1533	0	0
інші страхові резерви	1534	0	0
Інвестиційні контракти	1535	0	0
Призовий фонд	1540	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0
Усього за розділом II	1595	163 951	175 859
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	8 688	17 256
Векселі видані	1605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
товари, роботи, послуги	1615	77 472	91 867
розрахунками з бюджетом	1620	2 905	3 270
у тому числі з податку на прибуток	1621	1 423	1 272
розрахунками зі страхування	1625	2 391	2 100
розрахунками з оплати праці	1630	11 174	8 956
одержаними авансами	1635	17 664	29 648
розрахунками з учасниками	1640	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0
страховою діяльністю	1650	0	0
Поточні забезпечення	1660	0	0
Доходи майбутніх періодів	1665	97	97
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	1 187	7 359
Усього за розділом III	1695	121 578	160 553
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	468 308	560 482

Примітки: Необоротні активи на кінець року складають 279349 тис.грн. Оборотні активи на кінець року складають 281133 тис.грн. Поточні зобов'язання на кінець року складають 160553 тис.грн., в т.ч. з бюджетом 3270 тис.грн., з оплати праці 8956 тис.грн. Нерозподілений прибуток на кінець року складає 42905 тис.грн.

Керівник

Солтис Віктор Петрович

Головний бухгалтер

Шуб'як Богдан Миколайович

Додаток Б

Підприємство	Приватне акціонерне Товариство "Тернопільський молокозавод"	Дата за ЄДРПОУ	КОДИ
			01.01.2019
			30356917

Звіт про фінансові результати
(Звіт про сукупний дохід)
за 2018 рік
Форма №2

I. Фінансові результати

Код за ДКУД 1801003

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1 799 343	1 522 871
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховання	2012	(0)	(0)
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(1 382 956)	(1 228 697)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий:			
прибуток	2090	416 387	294 174
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	9 444	5 501
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	0	0
Адміністративні витрати	2130	(35 888)	(39 421)
Витрати на збут	2150	(276 595)	(164 214)
Інші операційні витрати	2180	(26 950)	(15 618)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0	0
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	86 398	80 422
збиток	2195	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0

Інші доходи	2240	0	0
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(28 681)	(26 954)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(5 039)	(1 016)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	52 678	52 452
збиток	2295	(0)	(0)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	9 773	9 902
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	42 905	42 550
збиток	2355	(0)	(0)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	(0)	(0)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	42 905	42 550

III. Елементи операційних витрат

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	1 474 308	1 230 229
Витрати на оплату праці	2505	143 087	114 800
Відрахування на соціальні заходи	2510	30 712	24 589
Амортизація	2515	53 924	46 969
Інші операційні витрати	2520	20 358	31 363
Разом	2550	1 722 389	1 447 950

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	375 000 000	375 000 000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	375 000 000	375 000 000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0,114410	0,113470

Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0,114410	0,113470
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0,00	0,00

Примітки: Чистий дохід від реалізації продукції 1799343 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції 1382956 тис. грн. Чистий прибуток за звітний рік склав 42905 тис. грн.

Керівник

Солтис Віктор Петрович

Головний бухгалтер

Шуб'як Богдан Миколайович

Додаток В

			КОДИ
		Дата(рік, місяць, число)	2018 01 01
Підприємство	Приватне акціонерне товариство "Тернопільський молокозавод"	за ЄДРПОУ	30356917
Територія		за КОАТУУ	6110100000
Організаційно-правова форма господарювання		за КОПФГ	232
Вид економічної діяльності		за КВЕД	10.51
Середня кількість працівників	1374		
Одиниця виміру: тис.грн. без десяткового знака			
Адреса	46010, м. Тернопіль, вул. Лозовецька, 28		
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):			
за положеннями (стандартами бухгалтерського обліку)			V
за міжнародними стандартами фінансової звітності			

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2017 р.**

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	1887	3098	
первісна вартість	1001	2800	4401	
накопичена амортизація	1002	913	1303	
Незавершені капітальні інвестиції	1005	74854	24608	
Основні засоби:	1010	152022	223515	
первісна вартість	1011	272508	388698	
знос	1012	120486	165183	
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	
первісна вартість	1016	0	0	
знос	1017	0	0	
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	
первісна вартість	1021	0	0	

накопичена амортизація	1022	0	0	
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0	
інші фінансові інвестиції	1035	4931	7023	
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0	
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	
Гудвіл	1050	0	0	
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	
Інші необоротні активи	1090	0	0	
Усього за розділом I	1095	233694	258244	
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	58145	73901	
Виробничі запаси	1101	24105	31053	
Незавершене виробництво	1102	264	294	
Готова продукція	1103	32024	42543	
Товари	1104	1702	11	
Поточні біологічні активи	1110	0	0	
Депозити перестраховання	1115	0	0	
Векселі одержані	1120	0	0	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	52178	90066	
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	10788	9284	
з бюджетом	1135	6312	12310	
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	
з нарахованих доходів	1140	0	0	
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	144	6540	
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	
Гроші та їх еквіваленти	1165	3856	17316	
Готівка	1166	753	996	
Рахунки в банках	1167	3103	16320	
Витрати майбутніх періодів	1170	628	633	
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0	
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	
резервах незароблених премій	1183	0	0	
інших страхових резервах	1184	0	0	

Інші оборотні активи	1190	429	14	
Усього за розділом II	1195	132480	210064	
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	
Баланс	1300	366174	468308	

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15000	15000	
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	
Капітал у дооцінках	1405	0	0	
Додатковий капітал	1410	108687	123951	
Емісійний дохід	1411	0	0	
Накопичені курсові різниці	1412	0	0	
Резервний капітал	1415	1278	1278	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	13172	42550	
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)	()
Видучений капітал	1430	(0)	(0)	()
Інші резерви	1435	0	0	
Усього за розділом I	1495	138137	182779	
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	
Довгострокові кредити банків	1510	122193	163951	
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0	
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	
Цільове фінансування	1525	0	0	
Благодійна допомога	1526	0	0	
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0	
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітного періоду)	1531	0	0	
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітного періоду)	1532	0	0	
резерв незароблених премій; (на початок звітного періоду)	1533	0	0	
інші страхові резерви; (на початок звітного періоду)	1534	0	0	
Інвестиційні контракти;	1535	0	0	

Призовий фонд	1540	0	0	
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	
Усього за розділом II	1595	122193	163951	
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	3357	8688	
Векселі видані	1605	0	0	
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0	
за товари, роботи, послуги	1615	83812	77472	
за розрахунками з бюджетом	1620	1822	2905	
за у тому числі з податку на прибуток	1621	239	1423	
за розрахунками зі страхування	1625	1407	2391	
за розрахунками з оплати праці	1630	6962	11174	
за одержаними авансами	1635	5974	17664	
за розрахунками з учасниками	1640	0	0	
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	
за страховою діяльністю	1650	0	0	
Поточні забезпечення	1660	0	0	
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	
Інші поточні зобов'язання	1690	2510	1187	
Усього за розділом III	1695	105884	121578	
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	
Баланс	1900	366174	468308	

Примітки

Необоротні активи на кінець року складають 258244 тис.грн. Оборотні активи на кінець року складають 210064 тис.грн. Поточні зобов'язання на кінець року складають 121578 тис.грн., в т.ч. з бюджетом 2905 тис.грн., з оплати праці 11174 тис.грн. Нерозподілений прибуток на кінець року складає 42550 тис.грн.

Керівник

Головний бухгалтер

Солтис Віктор Петрович

Павлусь Ольга Михайлівна

Додаток Г

Підприємство	Приватне акціонерне товариство "Тернопільський молокозавод"	Дата(рік, місяць, число)	КОДИ
			2018 01 01
			за ЄДРПОУ 30356917
(найменування)			

**Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 12 місяців 2017 р.**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1522871	1172345
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховання	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(1228697)	(970317)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	294174	202028
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	5501	8722
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Адміністративні витрати	2130	(39421)	(36094)
Витрати на збут	2150	(164214)	(119465)
Інші операційні витрати	2180	(15618)	(14810)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)

Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	80422	40381
збиток	2195	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	0	0
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(26954)	(20483)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(1016)	(3532)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	52452	16366
збиток	2295	(0)	(0)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	9902	3194
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	42550	13172
збиток	2355	(0)	(0)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	42550	13172

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	1230229	951095
Витрати на оплату праці	2505	114800	116612
Відрахування на соціальні заходи	2510	24589	24734

Амортизація	2515	46969	33435
Інші операційні витрати	2520	31363	14810
Разом	2550	1447950	1140686

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	375000000	375000000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	375000000	375000000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0.11347	0.03513
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0.11347	0.03513
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Примітки

Керівник
Головний бухгалтер

Чистий дохід від реалізації продукції 1522871 тис. грн.
Собівартість реалізованої продукції 1228697 тис. грн.
Чистий прибуток за звітний рік склав 42550 тис.грн.

Солтис Віктор Петрович
Павлусь Ольга Михайлівна

Додаток Д

			КОДИ
		Дата(рік, місяць, число)	2017 01 01
Підприємство	Приватне акціонерне товариство "Тернопільський молокозавод"	за ЄДРПОУ	30356917
Територія		за КОАТУУ	6110100000
Організаційно-правова форма господарювання		за КОПФГ	232
Вид економічної діяльності		за КВЕД	10.51
Середня кількість працівників	1286		
Одиниця виміру: тис.грн. без десяткового знака			
Адреса	46010, м. Тернопіль, вул. Лозовецька, 28		
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):			
за положеннями (стандартами бухгалтерського обліку)			V
за міжнародними стандартами фінансової звітності			

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2016 р.**

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	1675	1887	
первісна вартість	1001	2307	2800	
накопичена амортизація	1002	632	913	
Незавершені капітальні інвестиції	1005	16013	74854	
Основні засоби:	1010	115642	152022	
первісна вартість	1011	211160	272508	
знос	1012	95518	120486	
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	
первісна вартість	1016	0	0	
знос	1017	0	0	
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	
первісна вартість	1021	0	0	

накопичена амортизація	1022	0	0	
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0	
інші фінансові інвестиції	1035	0	4931	
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0	
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	
Гудвіл	1050	0	0	
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	
Інші необоротні активи	1090	0	0	
Усього за розділом I	1095	133330	233694	
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	73806	58145	
Виробничі запаси	1101	39403	24105	
Незавершене виробництво	1102	258	264	
Готова продукція	1103	34128	32074	
Товари	1104	17	1702	
Поточні біологічні активи	1110	0	0	
Депозити перестраховання	1115	0	0	
Векселі одержані	1120	0	0	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	41732	52178	
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	13638	10788	
з бюджетом	1135	0	6312	
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	
з нарахованих доходів	1140	0	0	
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1697	144	
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	
Гроші та їх еквіваленти	1165	1830	3856	
Готівка	1166	428	753	
Рахунки в банках	1167	1402	3103	
Витрати майбутніх періодів	1170	159	628	
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0	
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	
резервах незароблених премій	1183	0	0	
інших страхових резервах	1184	0	0	

Інші оборотні активи	1190	22	429	
Усього за розділом II	1195	132884	132480	
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	
Баланс	1300	266214	366174	

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15000	15000	
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	
Капітал у дооцінках	1405	0	0	
Додатковий капітал	1410	80480	108687	
Емісійний дохід	1411	0	0	
Накопичені курсові різниці	1412	0	0	
Резервний капітал	1415	1278	1278	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	28207	13172	
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)	()
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)	()
Інші резерви	1435	0	0	
Усього за розділом I	1495	124965	138137	
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	
Довгострокові кредити банків	1510	69656	122193	
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0	
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	
Цільове фінансування	1525	0	0	
Благодійна допомога	1526	0	0	
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0	
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітного періоду)	1531	0	0	
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітного періоду)	1532	0	0	
резерв незароблених премій; (на початок звітного періоду)	1533	0	0	
інші страхові резерви; (на початок звітного періоду)	1534	0	0	
Інвестиційні контракти;	1535	0	0	

Призовий фонд	1540	0	0	
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	
Усього за розділом II	1595	69656	122193	
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	2985	3357	
Векселі видані	1605	0	0	
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0	
за товари, роботи, послуги	1615	43053	83812	
за розрахунками з бюджетом	1620	4112	1822	
за у тому числі з податку на прибуток	1621	752	239	
за розрахунками зі страхування	1625	1870	1407	
за розрахунками з оплати праці	1630	4786	6962	
за одержаними авансами	1635	9091	5974	
за розрахунками з учасниками	1640	0	0	
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	
за страховою діяльністю	1650	0	0	
Поточні забезпечення	1660	0	0	
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	
Інші поточні зобов'язання	1690	5696	2510	
Усього за розділом III	1695	71593	105844	
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	
Баланс	1900	266214	366174	

Примітки

Керівник
Головний бухгалтер

Необоротні активи на кінець року складають 233694 тис.грн. Оборотні активи на кінець року складають 132480 тис.грн. Поточні зобов'язання на кінець року складають 105844 тис.грн., в т.ч. з бюджетом 1822 тис.грн., з оплати праці 6962 тис.грн. Нерозподілений прибуток на кінець року складає 13172 тис.грн.

Ковальчук Віталій Володимирович
Павлусь Ольга Михайлівна

Додаток Ж

Підприємство	Приватне акціонерне товариство "Тернопільський молокозавод"	Дата(рік, місяць, число)	КОДИ
			2017 01 01
			30356917
(найменування)		за ЄДРПОУ	

**Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 12 місяців 2016 р.**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1172345	867708
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховання	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(970317)	(707475)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	202028	160233
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	8722	12471
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Адміністративні витрати	2130	(36094)	(26341)
Витрати на збут	2150	(119465)	(85887)
Інші операційні витрати	2180	(14810)	(7991)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)

Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	40381	52485
збиток	2195	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	0	0
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(20483)	(14713)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(3532)	(3298)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	16366	34474
збиток	2295	(0)	(0)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	3194	6267
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	13172	28207
збиток	2355	(0)	(0)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	13172	28207

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	951095	688057
Витрати на оплату праці	2505	116612	74992
Відрахування на соціальні заходи	2510	24734	26319

Амортизація	2515	33435	30335
Інші операційні витрати	2520	14810	7991
Разом	2550	1140686	827694

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	375000000	375000000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	0	375000000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0.03513	0.07522
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0.03513	0.07522
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Примітки

Керівник
Головний бухгалтер

Чистий дохід від реалізації продукції 1172345 тис. грн.
Собівартість реалізованої продукції 970317 тис. грн.
Чистий прибуток за звітний рік склав 13 172 тис.грн.

Ковальчук Віталій Володимирович
Павлусь Ольга Михайлівна

Додаток К

			КОДИ
		Дата(рік, місяць, число)	2016 01 01
Підприємство	Приватне акціонерне товариство "Тернопільський молокозавод"	за ЄДРПОУ	30356917
Територія		за КОАТУУ	6110100000
Організаційно-правова форма господарювання	Закрите акціонерне товариство	за КОПФГ	232
Вид економічної діяльності	Перероблення молока, виробництво масла та сиру	за КВЕД	10.51
Середня кількість працівників	1342		
Одиниця виміру: тис.грн. без десяткового знака			
Адреса	46009, м. Тернопіль, вул. Лозовецька, 28		

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2015 р.**

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	1694	1675	0
первісна вартість	1001	2061	2307	0
накопичена амортизація	1002	367	632	0
Незавершені капітальні інвестиції	1005	6775	16013	0
Основні засоби:	1010	118585	115642	0
первісна вартість	1011	185966	211160	0

знос	1012	67381	95518	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	0
Гудвіл	1050	0	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0	0
Усього за розділом I	1095	127054	133330	0
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	51004	73806	0
Виробничі запаси	1101	12523	39403	0
Незавершене виробництво	1102	346	258	0
Готова продукція	1103	37310	34128	0
Товари	1104	825	17	0
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0
Депозити перестрахування	1115	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	27643	41732	0

Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	7124	13638	0
з бюджетом	1135	568	0	0
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	2037	1697	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	1068	1830	0
Готівка	1166	349	428	0
Рахунки в банках	1167	719	1402	0
Витрати майбутніх періодів	1170	76	159	0
Інші оборотні активи	1190	0	22	0
Усього за розділом II	1195	89520	132884	0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	216574	266214	0

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15000	15000	0
Капітал у дооцінках	1405	0	0	0
Додатковий капітал	1410	60439	80480	0

Резервний капітал	1415	1278	1278	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	20328	28207	0
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)	(0)
Інші резерви	1435	0	0	0
Усього за розділом I	1495	97045	124965	0
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	66881	69656	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0	0
Призовий фонд	1540	0	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	0
Усього за розділом II	1595	66881	69656	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	2973	2985	0
Векселі видані	1605	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	31031	43053	0
за розрахунками з бюджетом	1620	3504	4112	0

за у тому числі з податку на прибуток	1621	1349	752	0
за розрахунками зі страхування	1625	1654	1870	0
за розрахунками з оплати праці	1630	4415	4786	0
за одержаними авансами	1635	4894	9091	0
за розрахунками з учасниками	1640	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	128	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	4049	5696	0
Усього за розділом III	1695	52648	71593	0
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0
Баланс	1900	216574	266214	0

Керівник

Ковальчук Віталій Володимирович

Головний бухгалтер

Павлусь Ольга Михайлівна

Додаток Л

			КОДИ
		Дата(рік, місяць, число)	2016 01 01
Підприємство	Приватне акціонерне товариство "Тернопільський молокозавод"	за ЄДРПОУ	30356917
	(найменування)		

**Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2015 рік**

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	867708	654310
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(707475)	(506419)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0	0
Валовий: прибуток	2090	160233	147891
Валовий: збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Інші операційні доходи	2120	12471	1057
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	(0)	(0)

Адміністративні витрати	2130	(26341)	(32090)
Витрати на збут	2150	(85887)	(71729)
Інші операційні витрати	2180	(7991)	(7899)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	52485	37230
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	0	213
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(14713)	(10535)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(3298)	(850)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	34474	26058
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	(0)	(0)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-6267	-5730
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	28207	20328
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	(0)	(0)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та	2415	0	0

спільних підприємств			
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	28207	20328

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	688057	485619
Витрати на оплату праці	2505	74992	76552
Відрахування на соціальні заходи	2510	26319	25820
Амортизація	2515	30335	22247
Інші операційні витрати	2520	7991	7899
Разом	2550	827694	618137

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	375000000	375000000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	375000000	375000000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0.0752	0.0542
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0.0752	0.0542
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Примітки Чистий дохід від реалізації продукції 867708 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції 707475 тис. грн. Чистий прибуток за звітний рік склав 28207 тис.грн.

Керівник Ковальчук Віталій Володимирович

Головний бухгалтер Павлусь Ольга Михайлівна

Додаток Л

Формули розрахунку основних показників фінансового стану підприємства [69 ; 70]

Показник	Формула розрахунку
Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / Валюта балансу
Коефіцієнт фінансової залежності	Залучений капітал / Підсумок балансу
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Власний капітал + Забезпечення наступних витрат і платежів / Активи
Коефіцієнт фінансового ризику	Залучені кошти / Власний капітал
Коефіцієнт фінансової стабільності	Власний капітал / Залучені кошти
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Запаси / Робочий капітал
Робочий капітал, тис.грн.	Оборотні активи - Поточні зобов'язання
Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість / Поточні зобов'язання
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти та їх еквіваленти / Поточні зобов'язання
Частка оборотних засобів в активах	Оборотні кошти / Активи
Загальний оборот капіталу	Дохід від реалізації продукції / Активи
Обертання мобільних коштів	Дохід від реалізації продукції / Оборотний капітал
Обертання матеріальних оборотних коштів	Дохід від реалізації продукції / Запаси
Обертання готової продукції	Дохід від реалізації продукції / Готова продукція
Обертання дебіторської заборгованості	Дохід від реалізації продукції / Дебіторської заборгованості
Термін обороту дебіторської заборгованості, дні	365 / Обертання дебіторської заборгованості
Обертання кредиторської заборгованості	Дохід від реалізації продукції / Кредиторської заборгованості
Термін обороту кредиторської заборгованості, дні	365 / Обертання кредиторської заборгованості
Фондовіддача основних засобів	Обсяг виробництва / Основні засоби
Обертання власного капіталу	Дохід від реалізації продукції / Власний капітал
Термін обороту власного капіталу, дні	365 / Обертання власного капіталу
Рентабельність продукції, %	Чистий прибуток / Чистий дохід від реалізації
Рентабельність майна, %	Чистий прибуток / Активи
Рентабельність власного капіталу, %	Чистий прибуток / Власний капітал
Рентабельність основної діяльності, %	Дохід від реалізації продукції / Собівартість

Додаток М

Макет інноваційної продукції - глазуrowаного сирка ТМ «Молокія»

